

ମନ୍ତ୍ରର ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରୀମତୀ ସୀତାଦେବୀ ଗାଡ଼ଗା

ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ

ଶ୍ରୀମତୀ ସୀତାଦେବୀ ଗାଡ଼ଜା

ସ୍ମୃତେଶ୍ଵର ଚୋର

ପ୍ରତ୍ନପୁର: କଟକ

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ ୧୦୦୦

୧୯୪୭

ମୂଲ୍ୟ - ଦୁଇଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ପୁରୁଷ

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ
 ଅମୃତ
 ବାରକଶୋର ବାବୁ
 ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ
 ଗୁରୁଚରଣ
 କଲ୍ୟାଣ
 ଅତୁଳ
 ଚରଣ
 ଶିରାଣ
 ବିଦ୍ୟାଧର
 ଅରତ
 ଶକର
 ପରଶର

କଂଗ୍ରେସ ଲେଡା
 ସ୍ବାଧୀନ ଦଳର ଲେଡା
 ମିଲ୍ ମାଲିକ
 ସନାତନା ପଣ୍ଡିତ
 ଦେବାଳୟ ପୂଜାରୀ
 ହରିଜନ

କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀଗଣ

ହରିଜନ

ସୁବିଧାବାଦଦଳର କର୍ମୀ

ହରିଜନ

ସଭ୍ୟଗଣ, ହରିଜନଗଣ, ଶୋଭାପାତ୍ରୀଗଣ,

ସ୍ତ୍ରୀ

ଅମିତା
 ଧରଣୀ
 ଅତୁଳିକ ମାଆ

ଅତୁଳିକ ଭଉଣୀ
 ପୂଜାରୀଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ
 ବୃତ୍ତୀ

ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ପରଦା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଉଠିବା; ରକ୍ତାକ୍ତ ହସ୍ତା ରକ୍ତାକ୍ତ ବସନା ଭରତ
ମାତାର ବ୍ୟବୃତ୍ତ ବଳାପ ।

ଶୂନ୍ୟ ସଲିଲ ଆଖିରେ .

ରହିଥିଲି ଚାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ ଆସଣ

ସୁଗ ସୁଗ ଧରି ସ୍ବାଧୀନ ଯୋଗ

କରିବାକୁ ମୁକ୍ତ ଆପଣା ଚେତନା ।

ପିତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ମୋ ହାତୁ ବନ୍ଧନ

କାହିଁକି ଜାଲିଲ ମୋ ହୃଦୟ ଦଳ

ସନ୍ତାନ ରକ୍ତକ୍ତ ବସନ ଅସ୍ଥିଲ ମୋର

ଦେଲରେ ପଶାଳ ଶେଷେ

ଧୂ ଧୂ ହୋଇ ହିଂସାର ଅନଳ

ଜଳିଲ ଦେଶରେ ହୋଇଣ ପ୍ରଦଳ

ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସୁତ ସୁତା ମୋର
 ମଲେ ସେ ହିଂସାର ଭାଷଣ ବିଷେ
 ଧରମ ନାମରେ ଅଧରମ କରି
 ଭାଇ ଗଲ ଭାଇ କାଟେ ଦେଇ ଛୁଣି
 କଳଙ୍କ କାଳିମା ବୋଲିଲ ମୁଖରେ
 ହେୟ ହେତାକୁ ସମଗ୍ର ବିଚାର ।
 ମରଣରୁ ବଳ ପଡ଼ିଲ ଏ ଦୁଃଖୀ
 କାହା ଆସେ ଯାଇ ଦେଖାଇବ ମୁଖ
 ଦୁର୍ବଳ ସୁତର ଦୁଃଖ ଦେଖି ମୋର
 ଯାଟିଯାଏ ଛାଡ଼ି ଦାନବ ଯାସେ ।

ଭରତମାତା—କଣ କରିବି, କାହୁଁ ଯିବି, କାହାକୁ କହିବି, ଯହିଁ
 ରହିଲେ ଘରେ ଘରେ ବିବାଦ । ସତ୍ୟ ପାଇବା ଆଶୁ
 ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି ମୁଁ ରଜା ହେବି । ହାୟ ! କେତେ ଦିନ
 ହତଭାଗିନୀ ମୁଁ । ମୋର ଶିଷ୍ୟ, ମୋର ଦାସୀ, ମୋର ଅଭିଳାଷ,
 ମୋର ସନ୍ତାନପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ମୋର
 ଅଭିଳାଷ ମୂରଖ କରିବାକୁ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । କିଏ
 କେଉଁଠାରେ ରହିଅଛି ବନ୍ଧୁ ! ଆସ ଭ୍ରଷ୍ଟ, ଉଚ୍ଛ୍ୱଳ ଦଶାରେ
 ମଜି ଯାଉଅଛି ଦେଶ ତବ ରସାନାଲେ ଧୀରେ । ଶତ୍ରୁନାହିଁ
 ଆଖିପାଖି ଦେଇ ଅଛ କଣ୍ଠି ରହି ମୁଦି ?

ସୁସେନ ନା—(ବହୁଳ ଭାବରେ) ମା ମା ନଥିଲ ଚେତନା, ବହୁକାଳୁ
 ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶନା ଦଳି ହୋଇଣ ପାଲିତ, ଯାଇଥିଲି ଭୁଲି
 ନିଜ ଜନନୀକୁ । କହୁଅଛି ଅଜି କର ମୁଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ପାହା ତୁ
 ଆଦେଶ ଦେବୁ କରିବି ମୁଁ ତାହା ।

ଦୟାଳ—ଆଦମକ ଲରୁ ସନ୍ତାନ ତୋହର ଅଟେ ଆଜ୍ଞାନୀନ । କର ମା
ଆଦେଶ କରିବି କି କାର୍ଯ୍ୟ ?

ନିରାଶନ—ପରର ପରମେ ଶ୍ରୋତା ହୋଇଛି ଦାସିନ, ତଥାପି ମୁଁ ଭୁଲିନାହିଁ
ଜନନୀକୁ ମୋର । ଦିଅ ମା ଆଦେଶ କରିବି କି କାର୍ଯ୍ୟ ?

ଅନ୍ଧାରୁ—ଦିଅ ମା ଆଦେଶ । ପ୍ରଦାୟାଏ ଏ ଦେହରେ ଏକମାତ୍ର
ରକ୍ତବନ୍ଧୁ, ପାଳକ ମୁଁ ଆଦେଶ ତୋହର ।

ଭାରିତମାତା—ଆଦେଶ ନୁହେଁ ରେ ବସଗଣ ମୋର । କହୁଅଛି
ଅଜି ବନ୍ଧୁ ଭାବେ, ଦାଲ୍ୟାବନ୍ଧା ଗଲଣି ତୁମର । ମୂର୍ଖ ସରବନେ
ହୋଇ ଅଛି; ପରସ୍ପରେ କରନାହିଁ କଲି । ଏକତା ପାଶରେ
ସବେ ଶ୍ରୋତା ଅବଦ୍ଧ, ଏକମାତ୍ର ଧ୍ୟାନକୁ କର ସବେ
ଧୂଳି । ହରିଜନ ନାମ ଦେଇ ଅସନ୍ଧ୍ୟ ସୁତକୁ, ରଣିଅଛି ଅନ୍ଧାରୁ
କରିଣ । ଅଜିଠାରୁ ସବେ ଏକମତେ ଅଧ୍ୟାୟତା କର
ନିଦାରଣ ।

ସମସ୍ତେ—ଅଜିଠାରୁ ଦେଶବାସୀ ହୋଇ ଏକ ମନ; ଅଧ୍ୟାୟତା
କଳକମୋଚନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ହୋଇ ସମ୍ମାନ ।

[ପରଦା]

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ହାନ—କୌଣସି ଏକ ପାହୁଣ୍ଡାଳା, ଶାୟି ତ ଲଜ୍ଜନାଥ

ରଘୁ—(ଚମକିତ) ବନନୀ ଭାବେ ଜନନୀ ଶରଳାଳ ଚାହିଁ
କରିଛି ଚାଲଣା । ଆଜି ଚାହୁଁନାହିଁ ଶାୟି ତାହାଙ୍କ କହର
କରୁଣା କାତର ହୁଏ । ଆଜି ଭାରିତମାତାର ଦାସିନ ଅଗଳ
ରକ୍ତାନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛି । ତାହାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ଅଜି ତାକୁ କହ

ଦେଇଛି ରକ୍ତାକ୍ତ । [ପଦଗୁରଣ କରି] କଣ କରିବି ମୁଁ ।
ଦ୍ଵିଧାରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ସେ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରୁଛି ।

ଅର୍ଜୁନ—(ପ୍ରବେଶ) ନମସ୍କାର ଅଜ୍ଞା !

ଭଦ୍ର—ଆସ ଅର୍ଜୁନ ଆସ, ଖବର କଣ କହ ।

ଅର୍ଜୁନ—, ଖବର ଆଉ କଣ କହିବି । ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି ଲୋକ-
ପ୍ରିୟ ସରକାର ସିନା ହେଲେ, ଆମର କାଣି ହେଲା । ଜମିଦାରୀ
ପ୍ରଥା ତ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ସ୍ଵରାଜ୍ୟ ତ ଅଛୁଆଁ ହୋଇ ରହିଲେ ।
ଦୋଷର କଳକାରଣାନା ତ ଜାଣନ୍ତୁ ସମ୍ପଦ ନ ହୋଇ ସେଇ
ଧନୀମାନଙ୍କର ମୁଠା ଭିତରେ ରହିଛି । ଅଶାନ୍ତି ଛଡ଼ା ଯାନ୍ତି ତ
କେଉଁଠି ନାହିଁ ।

ଭଦ୍ର—ଲାଶ ଅର୍ଜୁନ ! ଦୀର୍ଘ ତନିବର୍ଷ ଜେଲରେ ରହି ମନେ
ପହୁଥିଲା—ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି, ଆଉ
ସେଥିସଙ୍ଗେ ଆଖି ଆଗରେ ପୁଟି ଦିଶୁଥିଲା ଉଲ୍ଲି ଚୁମ୍ବିତ ବୁଝୁ
ଚମାସ । ମନେ ପଡୁଥାଏ କବିପେଶର ଚିନ୍ତାମଣିଙ୍କ ଉକ୍ତି—
“ଭାରତେ ଉଲ୍ଲି ଅଟଇ ଅତୁଳ, ଚଞ୍ଚାମ ତା ମଧ୍ୟେ ପାରିଜାତ
ଫୁଲ ।” ମୁଁ ପୁଣି ସେହି ପାରିଜାତ ଉପବନକୁ ଆଜି ଫେରି
ଆସିଛି । ମନରେ ଜାଣି ଉଠିଛି ଅସରନ୍ତି ଆନନ୍ଦ । ବସୁନ୍ଧା
ହୋଇ ଅଜି ଚିନ୍ତା କରୁଛି ଦୀର୍ଘ ତନିବର୍ଷ ଭାରତର ଦତ୍ତ ବଡ଼
ନେତାଙ୍କ ସହିତ ବର୍ଷ ବର୍ଷ, ଦେଶର ହିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା
ତର୍କ କରି, ନିଜକୁ ସେହି ଅତି ବଡ଼ ଭାରତୀୟ ଭାବ ପ୍ରୋତ୍ସାହନରେ
ଉପେକ୍ଷା ଦେଇ ପାରି ନାହିଁ । ମୋର ଜନ୍ମଭୂମିର ଷ୍ଟୁକ୍ସ
ପରିସର ନିମନ୍ତେ ଆକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଛି ଅନେକ ସମୟରେ ।
ଭଗବାନ କେବେ ସୁଦ୍ଧାପା ଦେବେ ଦୋଷବାସୀଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
କିଛି କରିବି ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରିଛି ନିରନ୍ତର ।

ଚରଣ— ପ୍ରବେଶ) ନମସ୍କାର ଅଙ୍କ ।

ଇନ୍ଦ୍ର— ଆସିଲ ଦସ, ଅର୍ଜୁନ !

ଅର୍ଜୁନ— ଅଙ୍କ !

ଇନ୍ଦ୍ର— ଭାବୁଛି—

ଚରଣ— କଣ ଆଉ ଭାବୁଛନ୍ତି । ଲୋକେ କହୁଛନ୍ତି ଦେଶପାଳ
ଯଦି କିଛି କରି ନ ପାରିଲେ ସଭ୍ୟ ଘର ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ—

ଇନ୍ଦ୍ର— [ପଦବୃତ୍ତ କର] ସଭ୍ୟଯଦି ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ସେବ ।
ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ । ଯଦି କିଛି କରି ନ ପାରିଲି ତେବେ
ଛାଡ଼ିଦେବା ଉଚିତ ।

ଅର୍ଜୁନ— ଯେଉଁ ଲୋକ ଦର୍ଶିମାନ କିଛି କଲେ ନାହିଁ ବୋଲି
ବାହାରେ ବସି ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯଦି ସେଇ
ଆସନରେ ପାଇ ଦସନ୍ତେ, ତେବେ ବୁଝି ପାରନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା
କେତେ କଷ୍ଟ ଯାଏ । କହିଲେ କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରିବ ନାହିଁ,
ଘଳପୁର ପାର ରାତ୍ରାଟା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ।
ତାକୁ ତ୍ୟାଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦୋଷରୁ ଟଙ୍କା ମଝିର ହେଲା ।
ଠାଁ ଲୋକେ କହିଲେ, “ଅପମ ସେ ଭର ନେଇ ଯାଉଛୁ ନାହିଁ,
ସରକାର କରନ୍ତୁ ।” ମୁଁ ସେ ଭର ନେଇ କାର୍ଯ୍ୟ ହାରସ କଲି ।
ନିଜର ସବୁ ସମ୍ପଦ ଦେଇ ରାସ୍ତା ତ୍ୟାଗ କରେଇ, ପରେ
ଶୁଣିଲି, ଲୋକେ କହିଲେ, “ଅର୍ଜୁନ ସେଥିରୁ ଅପେ ଟଙ୍କା
ଅଧିକାର କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।” ଇମିତି ଜଗନ୍ନାଥ ଏ ଲୋକଙ୍କ ବିଚାର ।

ଇନ୍ଦ୍ର— (ଶୁଦ୍ଧ ଭାବରେ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେବା ଅମର ଶାସ୍ତ୍ରର
ନୁହେଁ ଅର୍ଜୁନ, କୁଶିଷା ଯୋଗୁଁ ଲୋକେ ଯାହା ଭୁଲ କରି
ଯାଇଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଦୋଷ ନାହିଁ ।

ନରଣୀ—ସିନିକ ଲୋକ ତ ମୋତେ ଭଲ କାମ କରି ପକାଇଛନ୍ତି;
ମୁଁ ତ କହୁଛି ସିନିକ ଅସିନିକ ସମସ୍ତେ ସମାନ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ସ୍ୱଭାବ ନେଇ ଭଲମନ୍ଦ ଗୁଣେ ବିକାଶ ହୁଏ ଅଳ୍ପୁନ ।
ଏସଣି ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଛନ୍ତା ଅମର ସମୟ ନାହିଁ । ଭଲ ଚିନ୍ତା
କରି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉ ଯାଉ ଲାଗିବନି ଯାହା
କରିବେ । ସେ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ସେ ନିଦା ସହେ, ଏ ହୋଇ
ସୃଷ୍ଟିର ନିୟମ ।

ଶିରପ—(ପ୍ରବେଶ) ଅଜ୍ଞ ! ଅମୁଣ୍ଡି ବାବୁ କହିଲେ, “ସେ ଆପଣଙ୍କ
ଗୁରୁଦାୟ୍ୟ ଶ୍ରୀକ୍ଷିତେ ନାହିଁ ।”

ଇନ୍ଦ୍ର—ଅମୁଣ୍ଡି ଏ କଥା ମନେ କହିଲ ! ଅମୁଣ୍ଡି ମୋର ସ୍ୱେଦ,
ତୋର ଶକ୍ତି, ମୋର ଆନ୍ତରିକତା ଭୁଲିଗଲା ?

ଶିରପ—କହିଲେ, ଆମେ କୌଣସି ନେତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଷ୍ୟ ନାହିଁ
ଅନୁଦର୍ଶି ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବୁ ।
ସ୍ୱାଧୀନତାହିଁ ଆମର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଅମୁଣ୍ଡି ଭୁଲ କହିଛି ଶିରପ । ଅମୁଣ୍ଡି ଭୁଲ କରୁଛି ।
ଜଗତରେ ସୃଷ୍ଟିରେ କେବେ କୌଣସି ଲୋକ ସ୍ୱାଧୀନ ନୁହେଁ ।
କିଏ କର୍ମର ଅଧୀନ, କିଏ ହୁଏ ତ ଦ୍ୟାବୁର ଅଧୀନ । ସ୍ୱାଧୀନ
ନେହୁ ନୁହେଁ ।

ଅମୁଣ୍ଡି—(ହତାତ୍ ପ୍ରବେଶ ହେ) ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇପାରେ ।
କାହିଁକି କେହି ସ୍ୱାଧୀନ ନ ହେବ । ଦର୍ଶିମାନ ମୁଁ ସେଇ
କାଳ୍ପନାରେହିଁ ଗଢୁଛି ସ୍ୱାଧୀନ ଦଳ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—(ଅଳ୍ପ ଦୂର) ତୁମେ ଗଢୁଛୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଦଳ ! ସେ ଦଳର
ନେତା ହେବ ତୁମେ ନିଜେ ! ଦଳ ହେବ ତୁମର ଅଧୀନ ।
ତେବେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା କେନ୍ଦ୍ର ଠି ରହିଲ ଅମୁଣ୍ଡି ?

ଅମୃତ—ତୁମର କପଟ ମୁଖର ଚରଣ ଶୁଣି ଶୁଣି ମୋର ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇ ଗଲଣି ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ । ଯେଉଁ ଦିନ ତୁମେ କହିଲ, ଜନତା ତୁମକୁ ଗୃହ୍ୟ ନାମାନ୍ତି, ଗୃହ୍ୟନ୍ତି ମନେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ ଜନତା ଗୃହ୍ୟ ଥିଲେ ମନେ । ତୁମକୁ ଗୃହ୍ୟ ଥିଲେ ତୁମପରି କେତେ ଜଣ ମୁଣ୍ଡମେଣ୍ଟ ନେତା ମାଡ଼ି ସେଥିପାଇଁ ଜନତା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ତୁମର ଅବସର ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ମୋ ଭଳି କେତେଜଣ ନେତା ତୁମକୁ ମଧ୍ୟ ବାଛୁଥାନ୍ତି, ଅମୃତ । ଆଉ ତୁମେ ଏଇ ଆସନରେ ବସି ଥିଲେ ମୋରୁ ଦେଖି କିଛି କର ପାରିଥାନ୍ତି ଏ ପାରଶା ତୁମେ କର ନାହିଁ ଅମୃତ ।

ଅମୃତ—ଆଜ୍ଞା, ମତେ ନ ବାଛୁବା କାରଣ କଣ କହିଲ ଆଜେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ନ ବାଛୁବା କାରଣ ମୋରୁ ଦୋଷଦୃଶ୍ୟ ତୁମେ ହିଁ ଜାଣୁ ନୁହଁ ଦେଖି । ଆଜି ମୋର ମନେ ପଡ଼ୁଛି—ନା ! ସେ ସବୁ କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଅମୃତ, ଥରେ ଦୁଇଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଚିନ୍ତା କରି ଦେଖ, ତୁମେ କି ଭୁଲ କରିଛ—ନିଜର ଅନବସ୍ଥିତି ଚିତ୍ତର ମରିଚିତ୍ତ ଦେଇ ।

ଅମୃତ—ହଁ, ନିଜର ଅନବସ୍ଥିତି ଚିତ୍ତର ମରିଚିତ୍ତ ଦେଇ, ଯୁଦ୍ଧ-ବେଳେ ନିଜର ସ୍ୱଜ୍ଞର ନିରାଶା ଚଳାକଳ ନିମନ୍ତେ ଆହାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଇଛି, ଏଇ ଚିନ୍ତାରେ ମୋର ଭୁଲ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଉଣେଇଶ ବୟାଳିଣି ପରେ, କଂଗ୍ରେସର ବିଲେମ ଅବଶ୍ୟମ୍ବାଦୀ ମନେ କରି ତାଙ୍କ ସମୟରେ, ଭାରତ ସରକାର ଭାରତ ଆକାଶକୁ ଅନ୍ଧକାରମୟ କରି ଦେଇ ଭାରତର ଶୃଙ୍ଖଳା ଏବଂ ପ୍ରିୟତମ ନେତାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ୱିପକ୍ଷର ନିବାସନ ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଥିଲେ, ସେ ସମୟରେ ତୁମେ ଗୁଡ଼ିଶ ଶାସକ ସମ୍ମିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ କରି, ଗଣାମିତ ମତା ସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ

ଯେଉଁ ଭାବରେ ଚୁନା ଅଦାୟ କରିଛ, ଯେଉଁ ଭାବରେ ଏ ଦେଶର ଅନ୍ଧଜନତାକୁ, ଅହାରରେ ଲୋଭ ଦେଖାଇ ଦର୍ମ୍ଭ, ମାଲମ୍ବ, ଝିଙ୍ଗାବୁର ସମର ସେବର ତୋପ ମୁହଁରେ ଟିଆ କରେଇ ଦେଇଛ, ତା ବିନିମୟରେ ତୁମେ ପାଇଛ କଣ ? ପାଇଛ ଲକ୍ଷ୍ମିନୀ, କୁଶିସା, କୁଅଜ୍ୟାୟ, ଅଞ୍ଜ ସାମାନ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ ଅର୍ଥ ମାତ୍ର । ଗର୍ବ କରି କହିବାକୁ ତୁମଠାରେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନାହିଁ ଅମୃତ ।

ଅମୃତ—(ବ୍ୟଙ୍ଗ ହସ) ଠିକ୍ ବିରାଡ଼ ଦୈଶୁର ପରି ତୁମର କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଶୁଣୁଛି ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ । ଯେହେତୁ ତୁମେ ସେଇ ସାମାନ୍ୟ ତୁଚ୍ଛ ଅର୍ଥ ଲୋଭରେ ଅଜି ବ୍ୟବହାସକ ଭାବରେ ବସେବାକୁ ଲୋଭପରି ଦୌଡ଼ି ଯାଇଛ । ସେଥିପାଇଁ ଗର୍ବରେ ଅଜି ତୁମର ହୃଦ୍‌ପିଣ୍ଡ ଝଟିସି ଝଟିଛି । ବ୍ରତେଶ ସରକାର ତୁମ ହାତକୁ ସାମାନ୍ୟ ଅଫିକାର ଦେବାକୁ ବଳି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମେ ସେହି ସମତା ମନ୍ଦରେ ଅଜି ହୋଇ ବସିଛ । ଅନ୍ଧାରୁର ପୀଡ଼ିତ ଜନତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ତୁମର ଅବସର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନେ ରଖ ସମତା ଶ୍ରେୟ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରକାର କୌଣସି କଥା ସମାନ ଭାବରେ ରହେ ନାହିଁ । ନିଜ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଗ୍ରାରେ ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ତୁମର ପ୍ରଶଂସା ଅଜସ୍ର ଭାବରେ ଗାଇ ଯାଉଛନ୍ତି, କାଲି କୌଣସି ଘଟଣାରେ ବଣ ହୋଇ ତୁମକୁ ଅସନ ବିରୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପ୍ରାଣାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରନ୍ତି । ଅଜି ମୁଁ ଚୈତ୍ୟର ସହିତ କହିପାରେ, ଏହି ପୀଡ଼ିତ ଅବହେଳିତ ଗୁପ୍ତୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟକୁ ତୁମେ ଯେଉଁ ଭାବରେ ଫାଙ୍କି ଦେଇ ଆସୁଛ, ସେମାନେ ତୁମକୁ ଆଉ କୌଣସି କାଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ନାହିଁ । ଅଜି ତୁମେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ମତେ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର — (କରୁଣ ହାସ୍ୟକର) ମୋର ତ କୌଣସି ସ୍ବତନ୍ତ୍ରତା ନାହିଁ ଅର୍ହ୍ଣ ? ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ମୋର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ପରୁଷ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ଗୁମ୍ଫା ମୁଲିଆଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରଦ୍ବ ଦୋଷଣା କରିଛି, ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ ପୁଞ୍ଜିବାଦକୁ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ, ଧନ ବାଦକୁ ଧ୍ବଂସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପରୁଷ ବର୍ଷ ହେଲା ଚାଗୁଳତ ପ୍ରକାଶ କରି ବ୍ରିଟିଶ ସିଂହକୁ ବିଚଳିତ କରି ପୃଥିବୀ ଆଗରେ ଚମକପ୍ରଦ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ କରି ଆସିଛି, ସେହି କଂଗ୍ରେସର ପବିତ୍ର କଳ୍ପନା କୌଣସି କାଳେ କ୍ୟର୍ଟ ହେବ ନାହିଁ ଅର୍ହ୍ଣ ଦୁଏ ତ ଆଜି କେତେକ କାଣ୍ଡଞ୍ଚିତ ଶୂନ୍ୟ ଜନତା, କୌଣସି ପ୍ରକାର ସ୍ଵାର୍ଥର ଆକର୍ଷଣରେ, କଂଗ୍ରେସ ବିରୋଧୀଦଳ ଗଢ଼ି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଇଦିନ ପରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜ ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରି ପୁଣି ସେଇ କଂଗ୍ରେସର ମହିମାମୟ ଅଶ୍ରୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ତଳେ ମାନ୍ଦ୍ର କୁଣ୍ଡିତ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଅର୍ହ୍ଣ — ତୁମର ଏ ବାଚନିକ ଟିକିଏ ରହିବ ନାହିଁ ଇନ୍ଦ୍ର — ନାଥ, ଲୋକ ଏପରି ଆତ୍ମ ଅବୁଝା ହୋଇ ରହି ନାହାନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦ୍ର — ଦତ୍ତ ସୁନାର କଥା ଅର୍ହ୍ଣ । ମୋ ଦେଶର ଲୋକ ମୋ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥା ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେଣି । ମୋର ବିଶ୍ବାସ ଏଇ ଜାଣିବା ଶକ୍ତିଟା ଦେଇଛି ସେଇ କଂଗ୍ରେସ । ଶୁଣି ଅର୍ହ୍ଣ, ଦର୍ଶନମାନର ପରିସ୍ଥିତିରେ ତୁମେ ସେଇ ଆଗ କଥା ଭୁଲି ଚାଲିଆସ । ମୋ ସହିତ ସହଯୋଗ କର । ଦୁହିଁଙ୍କର ପଛା ଏକ ହେଉ, ଜନସେବା ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉ । ଆମର ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ସାଫଳ ହେଉ ।

ଅର୍ଜୁନ—ତୁମେ ନିଜେ ସାଞ୍ଜ ହୋଇସାର, ପରେ ଅନ୍ୟକୁ ସାଞ୍ଜ କରବ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅର୍ଜୁନ—ମୁଁ କହୁଥିଲି ପରା ଅଜ୍ଞା ! ଗୋଟାଯାକ ଭାଲକାର ଲୋକ ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ରହୁଲେଣି । ଲୋକେ ତ ଉଦରର ଅଜ୍ଞା ବନ୍ଦ । ଯେଉଁଠୁ ପେଟପୁରୁ କରି ପାଇଲେ ସେଇଠି କାମକଲେ ।

ଅର୍ଜୁନ—(ସୁନଃ ପ୍ରବେଶ କରି) ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ, ମୁଁ ଆଜି ତୁମ ପାଖରେ ହେଲି ଦୋଷୀ । ଯେହେତୁ ଯୁଦ୍ଧାତଙ୍କ ପୀଡ଼ିତ ହଜାର ହଜାର, ଅସହାୟ ଜନତାକୁ ଯୋଗେଇ ଦେଇଥିଲି କାର୍ଯ୍ୟ । ଯାହାର ସହାୟତାରେ ସେମାନେ ମୁଠେ ଖାଇବାକୁ, ଖଣ୍ଡେ ପିଇବାକୁ ପାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ନାନା ଭାବରେ ସରକାରଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଲାଭବାନ୍ ହୋଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କଂଗ୍ରେସ ବିରୋଧ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଲକ୍ଷ୍ୟ ମହାଣ ଧାନ କଳା ବଜାରରେ ବନ୍ଦି କରି ଧନ ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ତୁମେ ଗ୍ରହଣ କରିଛ, କଂଗ୍ରେସର ସଜା କର୍ମୀ ବୋଲି, ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଚାର କରି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଜୟଗାନ କରି, ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ଯୁଦ୍ଧରୂପା ଅଦାୟ କରି, ଯୁଦ୍ଧର ସହାୟତା କରୁଥିଲେ, ସେହିମାନେ ହୋଇଛନ୍ତି ତୁମର ପ୍ରାୟ ବନ୍ଧୁ ବା ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକ । ଅତି ଯେଉଁ ଅର୍ଜୁନ ଗାଈ ଯେତେ ଜାଲିଛି, ନ ଶୋଇ ପିଠି ପଡ଼େଇଛି, ଗୁଲି ଗୁଲି ପାଦର ଚମ ସମ୍ପର୍କ କରିଛି, କଥା କହି କହି ତୋଟି ପୁଲେଇଛି, ତାକୁ ତୁମେ ସୁଯୋଗ ଦେଖି କରି ଦେଇଛ ଅନ୍ତର । ଅର୍ଜୁନ କିନ୍ତୁ ତୁମ ମାନଙ୍କୁ ସହଜରେ ଅବ୍ୟାସିତ ଦେବ ନାହିଁ । ସେ ତୁମମାନଙ୍କୁ ଲଳେଇବ, ପୋଡ଼େଇବ, ଅସମାନ ଦେବ, ଲୋକରେ ହେୟ କରିବ, ତେବେ ଯାଇ ତାର ମନସ୍ଥାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—(ଶାନ୍ତ ସହଜ ଭାବରେ) ଅନୁର୍ଣ୍ଣ ! ତୁମେ ଭୁଲ ଧାରଣାର ଦଶ
ହୋଇ ମତେ ଗାଳି ଦେଉଛ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମକୁ କହୁଛି ।
ଜଗତ ଆଗରେ ଅଦମ୍ଭେଲାର ପାଦ କରାଇ ତୁମର ମନସ୍ଥାପନା
ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ହେବ ତୁମ ଦେଶର ଦୟାଳିଣୀ କୋଟି
ଜନତା ଧ୍ୟେତେଦେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କରେ କହୁବେ ‘ଜୟ ଭରତର
ଜୟ ।’

ଅନୁର୍ଣ୍ଣ—(କାନ୍ଦୁକ୍ତି) ହଁ ମଁ । ତୁମେ ଅତି ସୁଖରେ ଅଧିକାର
ଆସନରେ ବସି, ଉପାଦେୟ ଆହାର ଖାଇ, ପତଳା ପରିଷ୍କାର
ନିଧାନ୍ତ ପିନ୍ଧିବ, ଗବର କାଗଜରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା
ବିଦାନ୍ତ ଦେଇଦେଲେ ତ—ଦେଶର ଗୁଳିଣି କୋଟି ଚାକ
ଏକତ୍ର ହୋଇଯିବେ, ଆଉ କି ? ତୁମର ବାଚନିକ ଚୈତ୍ତବ୍ୟ
ତୁମର ସେଇ ଶୋଷାଶମାଦିଆ ଦଳ ଆଗରେ ବଞ୍ଚାଣି ଦେବ
ପାଅ ଇନ୍ଦ୍ର ନାଥ । ଏଣେ ହଜାର ହଜାର ଦାନ ଘାନ ଦେଶ-
ବାସୀ ମୂର୍ଖ ହୋଇ, ପଶୁଠାରୁ ଘାନ ହେଇ, ହରିଜନ ନାମରେ,
ଶୂଦ୍ର ନାମରେ, ଗୁଣି ନାମରେ, ଅସଂଖ୍ୟ ନାମରେ, ଅସଂଖ୍ୟ
ନାମରେ ଚିରକାଳ ଗଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତୁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଇନ୍ଦ୍ର—ଅନୁର୍ଣ୍ଣ ! ଅନୁର୍ଣ୍ଣ ମତେ ବହୁତ କୁହାଏ କହାକଥା ଶୁଣାଇ
ଦେଇଗଲା । ମୋର ଶେଷରେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମୁଁ ଗୁଣେ
ଦେଶର କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ପ୍ରଧାନ
ଏବଂ ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ମୋର ପ୍ରବେଶ କରାଇବା ।
ତୁମେ ତନିହେଁ ପାଇ ଏ ତାଳକାର ମେତେ ଗାଁରେ ମନ୍ଦିର
ଅଛି, ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବୁର କରିଦେଇ ଆସବ । କାଲି
ପ୍ରଥମ ଏଇ ସ୍ଥାନରେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ କାମ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।
ବୁଝିଲ, ପାଅ ।

ସମସ୍ତେ—ଯାଉଛି । ନମସ୍କାର ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥାନରେ ସଭା ଆୟୋଜନ କରି ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବ ।

ଅର୍ଜୁନ—ଆଜି ପ୍ରଥମେ ଏଇଠି ସଭାଟି ହୋଇଯାଉ । ଆମେ ଯାଉଛି ସ୍ବରାଜ୍ୟ ସାହିକୁ । ଘୂଲ ଚରଣ, ଗୁଲୁ ଶିରିଶ ବାବୁ ।
(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଇନ୍ଦ୍ର—(ପଦଗୁରୁଶକର) ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକର ଏହି ଭ୍ରାସଣ ପରିସ୍ଥିତି । ବଙ୍ଗର ବିଭାଜନାତ୍ମକ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଗଣଗୋଳ । ଗୁରୁତ୍ବ ଦେବା ମନୋଭାବର ଫଳରେ ହଜିର ହଜାର ଶତ୍ରୁତ୍ବ ମୂଳ । ନୁଆଖାଲିରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ, ତତ୍ସମୟେ ତାହାଙ୍କର ପଦବୃତ୍ତି ଯାତ୍ରା, ମୋର କଠୋର ହୃଦୟକୁ ମଧ୍ୟ ମଧୁତ କରି ଦେଉଛି । ଅଜଣାରେ ଆଖି ହୋଇଯାଉଛି ଆଦୁ ।

ଆଜ୍ଞା ନିରାଶାର ଭ୍ରାସଣ କ୍ରିଡ଼ା ଗୁଲୁଛି ସାରା ଭାରତରେ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଭାରତ ତ୍ୟାଗ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପ୍ରଦାନ, ଏଠି ଲାଗୁ ନେତାଙ୍କ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଧ୍ବଂସକାରୀ ଚେତନାତି, ଦେଶ ବିହାର ହାଣକାଟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ, ପଞ୍ଜୀବ, ବମ୍ବେ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ । ସଜ୍ଜା ମହାସ୍ବରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ବ୍ରିଟିଶ ଅଶ୍ବସ୍ଥ ଅବଲମ୍ବନ ନୀତି, ତଥାଲଥୁତ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜଙ୍କ ସୁବିଧାବାଦରୁପ ନୀତି ମନୋଭାବ, ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଦାୟିତ୍ବସ୍ଥାନତା, ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ବିଦ୍ରୋହ ଇତ୍ୟାଦି ଚିନ୍ତା କରି ଅନ୍ତର ସତ୍ୟ ପ୍ରବଳ ଦେଶରେ ଆଲୋଡ଼ିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ବୀର—(ପ୍ରବେଶ) ନମସ୍କାର ଆଜ୍ଞା, ସବୁ ଲାଲି କି ?

ଭଦ୍ର—ନମସ୍କାର, ଦୟାକୁ । ଆପଣଙ୍କର ଚିନିକଲଟା ବର୍ତ୍ତମାନ
ଚଲୁଛି ତ ?

ବୀର—ଚଲୁଛି । କିନ୍ତୁ ଧର୍ଯ୍ୟସ୍ଥ ଗୁଡ଼ାକ ବାରମ୍ବାର ଚାଲୁଛି ।
ଫଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଦ୍ରୋହ ଚାଲୁଛି ଦେଖିବେ ।

ଭଦ୍ର—ଆମେ ତ ଏଇଥିବା ଗଞ୍ଜାଳରେ ପଡ଼ିଛୁ । ଆପଣମାନେ
ଏହି ଧରଣର ଯାତ୍ରା ପରି ଆବୋରି ବସିଥିବେ । କୌଣସି
ଦେଶକୁତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ କରିବେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ
ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ, ପୁଣି ହରିଜନଙ୍କ ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହେବାର କଥା ଅଛି । ଆପଣ କେତେ
ରୁଦ୍ଧା ଦେବେ କହନ୍ତୁ ?

ବୀର—ରୁଦ୍ଧା ମୁଁ କଣ ଦେଇ ପାରିବି ଅଜ୍ଞା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୋର
କଣ ଅଛି ଯେ ମୁଁ ରୁଦ୍ଧା ଦେବି ? ଆଉ ଯାହା ବା ଅଛି,
ସେଥିରେ ମୋର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ସେ
ସବୁ ତ ମୋର ନୁହେଁ । ଆପଣ ମତେ ରୁଦ୍ଧା ମାଗିଲେ ମୁଁ କଣ
ଦା ଦେଇପାରେ । ପାଞ୍ଚଟଙ୍କାରୁ ତ ବେଶୀ ଦେଇ ପାରିବି
ନାହିଁ ।

ଭଦ୍ର—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ । ଟଙ୍କା ରଖି ରଖି ସ୍ବର୍ଗକୁ ନେବେ ।

ବୀର—କର୍ମୀମାନେ ତ ସତ୍ତା ସମିତ କରିବେ । ଟଙ୍କା କି ହେବ
ଅଜ୍ଞା ? କର୍ମୀ କଣ ଟଙ୍କା ନେବେ ?

ଭଦ୍ର—(ମନେ ମନେ ଶୁଣି) କର୍ମୀ ଟଙ୍କା ନେବେ ନାହିଁ ସତ;
କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ନାହିଁ ନେବେ ତ ?

ବୀର—କର୍ମୀ କହିଲେ ଯିଏ ପାଖ ଅଟେ ଲୋକ ତ ସବୁ ଖାଇ ଚିକି
ଅସି ସତ୍ତାରେ ତିଆରି ହୋଇ ଚାଲିଯାଏ କହିଦେବେ । ଟଙ୍କା
କଣ ହେବ ?

ଇନ୍ଦ୍ର — ଆପଣ ତ ଆଜ୍ଞା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ? ଆଜ୍ଞା କହିଲୁ ତ, ଆପଣ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼ାକ ଜମେଇ ରଖୁଛନ୍ତି ଏପରି ଜମେଇ ରଖିବାରେ ଅପଣମାନଙ୍କର କି ଅଧିକାର ଅଛି ? ଟଙ୍କା ହେଲା ତଅଁଳା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗେଇ ଉପଯୋଗ କରି, ଦେଖିବ ଜନ୍ମାଧାରଣଙ୍କ ଉପକାର କରନ୍ତୁ । ତାହା ନ କରି ମାଟିତଳେ ଗୋଡ଼ ରଖୁଛନ୍ତି । ଅପଣମାନଙ୍କ ଭଳି କେତେଟା ଯଷ୍ଟ ଦେଶରେ ରହିଥିବାରୁ ଦେଶଟା ଦିନକୁ ଦିନ ନିମ୍ନଗାମୀ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଯାଆନ୍ତୁ ଆପଣ, ମୁଁ କହୁଛି କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦାଦେବ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସାର — ଏ ଶ୍ରୀମତୀ ! କଥାମାନଙ୍କୁ ବାଣୀ ନାହିଁ ଏକା ଥରକୁ ସଞ୍ଜରେ ଟଙ୍କା ଚାନ୍ଦା ! (ଗହର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରି) ଲୋକଟା ଲୋକେ ଯଦି ତ ଭାବରେ କହିଦେଇ ଚାଲିଗଲା । ପ୍ରକୃତରେ କିଏ ଏମାନେ ଟଙ୍କା ରଖୁ ନାହାନ୍ତି ? ଟଙ୍କାର ଲୋଭ ଏଡ଼ିବା କି ଦୁଃଖୀ, ତାହା ଏମାନେ ବୁଝିବେ କଣ ? ସେଇ ଟଙ୍କାର ଲୋଭ ଏଡ଼ି ଏମାନେ ରହିଛନ୍ତି କିପରି ? ଟଙ୍କାର ଲୋଭ ! ଟଙ୍କାର ଲୋଭ ! ଟଙ୍କାର ଲୋଭ ମୁହଁରେ ଡାକ କରି ହେଉ ନାହିଁ । ଟଙ୍କା କଥା ଚିନ୍ତା କଲାବେଳେ ନିଜକୁ ଚିର ଅମର ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ଟଙ୍କାହିଁ ଜପନ ସହିତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ରଖିଛି ବାନ୍ଧି । ଟଙ୍କାର ଦାନରେ ଦାନ ହୋଇ ମଡ଼ିଛି ବୋଲି, ମୁଁ ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରୋପାୟ । ତାହାହେଲେ ଟଙ୍କା କରିବି, ଏ ବଳିନରୁ ମୁକ୍ତ ନେବାକୁ । ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହର ଚାହୁଁ ପାଶରୁ ମୁକ୍ତି ହେବାକୁ ଟଙ୍କା କରେ । ଅଜାକୁ ଟଙ୍କା ଦେବ ।

—*—

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ସ୍ଥାନ—ଅମୃତକ୍ଷର ଗରର କୌଣସି ଏକ କୋଣ)

(ଅମିତାଭ—ବନ୍ଧୁସାଥୀକୋଡ଼ିଏ । ବର୍ଣ୍ଣ ଗୌର, ପରିଧାନ ସାଧାରଣ
ଆଧୁନିକ ଧରଣର)

(ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ପଦ ଗୁରୁଣ କରି)

ଅମିତା—କଂଗ୍ରେସର କହ ବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଦଳର କହ ଦା ସ୍ୱାର୍ଥୀନ
ଦଳ କହ, ସମସ୍ତେ ଲାଗିଛନ୍ତି ନିଜର ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରାପନ
ନିମନ୍ତେ । ସେ କହୁଛି ମୁଁ ସେବକ, ଏ କହୁଛି ମୁଁ ସେବକ,
ଅନ୍ୟ ଲୋକ କହୁଛି ମୁଁ ସେବକ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ପ୍ରକୃତ
ସେବକ କେହି ନୁହେଁ । ଏ ଦଳ ସେ ଦଳର ସୁଟି ଖୋଜି
ବୁଲୁଛି ନିରନ୍ତର । ମନେ ହୁଏ ସୃଷ୍ଟିଟାରେ ଯେପରି କାହାର
ପ୍ରତି କାହାର ସ୍ନେହ ନାହିଁ, 'ସହାନୁଭୂତି ନାହିଁ' । ଅଛି
କେବଳ ଆଧିପତ୍ୟର ଆକାଂକ୍ଷା ।

ଅମୃତ—(ପ୍ରବେଶ) ଅତରେଇ ଘାଟେ ସଭା ହେବ । ବିଜନବାବୁ
ଆସିବେ ବହୁତା ଦେବାକୁ । ତାଙ୍କୁ ଆମର ଏଆଡ଼ୁ ଅଭିନୟନ
ଇତ୍ୟାଦି ଦିଆଯିବ । ଦେଶରେ ସେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ନେତା ।
ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖା ଲେଖି କରିବା ରହିଛି ।

ଅମିତା—ଆଜ୍ଞା ! ଭାଇ ! ତୁମେ ତ ସବୁଦିନେ ସ୍ୱାର୍ଥୀନଦଳର ପ୍ରଂସା
କରୁଛ । ଏଇ ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ଦଳ ଭିତରେ ତ ପୁଣି ନିୟୁତର ସୃଷ୍ଟି
ହୁଏ । ତୁମେ ତ ପୁଣି ସେଇ ନେତାଙ୍କର ନାମରେ 'ପୋ
ସ୍ତକ୍ତ' କହି ଚାଲିବାକୁ ଯାଉଛ, ନାହିଁ କି ? ତାହାହେଲେ
ଆମେ ସ୍ୱାର୍ଥୀନ ହେଲେ କିମନ୍ତ ?

ଅମୃତ—ତା କି ହେଲେ ଦଳର ଶୃଙ୍ଖଳା ରହୁଏ କିପରି ଅମିତା ।

ଅମିତା—ଦଳର ଶୃଙ୍ଖଳା ନାହିଁ ଯୁକ୍ତ, ମୋର ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱାସ

ଦଳ ବଂଶେଷ ! ତାର ଭିତରେ ରହିଗଲେ ତ ସବୁ ଝୁଟି ଯିବ !
 ତେ କୌଣସି ମତେ ଲେଖର ଉପକାର କରିବା ମନ୍ଦ ଅମର
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୁଏ, ତାହାହେଲେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବ
 ଭିତରେ ତ ପ୍ରାୟ ସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟଟା ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମର
 ତାହାହିଁ କରିବା ଉଚିତ । ଅମେ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ସବୁ ପ୍ରକାର
 ସମତା ଲାଭ ଅଶାରେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା
 ବାହୁକ ?

ଅରୁଣ—ତୋର ଏ ସବୁ ପାଗଳାମୀ କଥା ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ ।
 ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି କାମ କେବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ
 ଅମର ଅନିଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ
 କଲ୍ଲିନା ହେବା ତ ସ୍ବାଭାବିକ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ ଆସିଛି
 ଏଠି ଗୋଟାଏ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବ, ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦର
 ପ୍ରବେଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, ତାର ଚେଷ୍ଟା
 ଯେପରି ସଫଳ ନ ହୁଏ ତାହାହିଁ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେତେ
 ମାନେ ବିନା କାରଣରେ ଅମମାନଙ୍କୁ ଅବହେଳା କରିଛନ୍ତି,
 ସେଇମାନଙ୍କୁ ତ ପୁଣି ନିଜର ଫାତିଗୁଆ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ
 ହେବ !

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ ପଚାରିବ—[ପ୍ରବେଶ] କଣ ହେଉଛି ହୋ ?

ଅରୁଣ—କଥା ପଡ଼ିଥିଲା ଯେଉଁ ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—କଣ, କଣ, ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ କଣ ?

ଅରୁଣ—ଆପଣ ଶୁଣି ନାହାନ୍ତି, ହରିଜନମାନେ ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ
 କରୁଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା କହନ୍ତୁ ତ ଅଜ୍ଞା ! ହାତ ଯାଣକର ହରିଜନ

ନାଁ କିପରି ହେଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ହରିଜନ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ
ଭାବିଲା କିଏ ?

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—(କାହାଣୀ ଭାବରେ) ଗାନ୍ଧୀ ସିମିତ ମହାତ୍ମା ବୋଲେଇଲେ,
ହାଡ଼ିମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ନିଜ କଥାରେ ସେଲେ ହରିଜନ ।

ଅମିତା—(ମନେ ମନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ) ଆମଣି ଯାହା କହୁଛି,
ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ନାଁଟିକୁ ଶୁଣିଦେଲେ ଭକ୍ତିରେ ସବାଙ୍ଗ ପୁଲକି
ଉଠେ, ଯାହାଙ୍କର ତ୍ୟାଗ ଆଉ ପ୍ରଗୁର ଦଳରେ ଆଜି ଆମେ
ଦେଶଟାକୁ ଚିହ୍ନିବାକୁ, ଜାଣିବାକୁ ସତେକ୍ଷ ହୋଇ ପାରିଛୁ,
ତାଙ୍କୁ ନିଜା ଦେଇ ମାରିବା ନାହିଁ । କୌଣସିକାଳେ, କେହି
ଜଣେ ସୁଦ୍ଧା; ତାଙ୍କର ପଥକୁ ତ ଆଜି ଦେଖା ଉଠିବ ପରେ !

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ହତାଶ) ଗାନ୍ଧୀ ଦେଖ ଜାତକି ଭାବ ଉଠିବ ଆଜିକୁ
ନେଇପାରିବ ଆଉ କଣ ? ଦେଖୁ ଦେଖୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ତ ଲୋପ
ହେବାକୁ ଦସଲଖି, ଆମେ କେବଳ ଗୁଡ଼ି ଦମ୍ଭ, ଦେଶରେ
ଆମରିଲା ଜଣେ ଦୁଇଲକ୍ଷ ଯଦି ଦମ୍ଭରହି ସେଇ ସମାଜର
ଜାତକି ରଥା କରିଥିବେ, ତେବେ ହିନ୍ଦୁର ହିନ୍ଦୁର ଶତେକସ
ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିବ ପୁଣି । ଦେଖ ଅମୃତ୍ ସାହା ସେଇଛୁ
ସେଇ, ତୁମେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନ, ତୁମର ମାନବନବା ଉଚିତ
ପେ, ସମାଜର ବଂଶୀର ଅମର ଆମ କୌଣସି ଜାତି
ଅବଲମ୍ବନାସ ନୁହେଁ ।

ଅମୃତ୍—ଆଜି ତ ଆମର ଏତି ସଭା ହେବ । ଆମଣିକୁ ସେ ସଭାର
ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ନିଷିଦ୍ଧ କରିଛୁ, ଆମଣି ଲୋକଙ୍କୁ ରୁଟିଇ
ଦେବେ । ମୁଁ ଯାଉଛି, ଆମଣି ଆସନ୍ତୁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—ବୁଝେଇ ଟେକା କଣ ହୋ ! ଭଜନ ଘରର ତ ବସନ୍ତ
ପୋଲା ନୁହେଁ । ତୁମର ତ ଏଇ ଲାଜିଆଁ କହିଲଣି
ଗାନ୍ଧୀଜୀ ନା ଶୁଣିଲେ ଚରମାଣ ଚାରିଛୁ ନେଲୁ ।

ଅମିତା—ଅଜ୍ଞା, ମୁଁ ତ ମିଛକଥା କହିନାହିଁ—।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ବଞ୍ଚିଯାଇ ବାଧା ଦେଇ) ହଁ, ହଁ, ମିଛ କାହିଁକି କହିବୁ ।

ଏକାଥରକେ ସତ କହିବୁ । ଅହା ହା, କି ସୁନ୍ଦର ସତକଥା ।

ଅମିତା—ଆପଣମାନେ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ହୃଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ସନାତନା ଆଧୁନିକ ପନ୍ଥୀ କଥା ନେଇ ତର୍କ କରୁଛନ୍ତି । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ନ ହେଲେ ଦେଶର ଅନ୍ୟତମକ ସେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯିବେ, ଏକଥା ଆପଣ ଭୁବୁ ନାହାନ୍ତି କାହିଁକି ?

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—[ବଞ୍ଚି] ଏଁ କେତେବୁଦ୍ଧିଏ ଶବ୍ଦ ଶିଖି ଗଲୁଣି ତ ଏ ଭିତରେ । ସନାତନା ଶବ୍ଦ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥାର କବି ପକେଇଲୁ ସେ, ତାର ଅର୍ଥ କଣ ବୁଝିଲୁଣି ତ ? ଆମେ ତ ଏତକି ଆମର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପାଣ୍ଡିକି ପିଙ୍ଗିଦେଇ ଆସିବୁ ତୁମମାନଙ୍କ ପାଖକୁ, ଆଉ କଣ ? ହଁ ତ ହେଲା ଅନ୍ତଃପୁରକା, ସେମାନଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ଆଣିଲେ । [ବସାଦରେ] ସେମାନେ ନାନା ଦୁର୍ଗତି, ନାନା ଦୁର୍ବିଧାସ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ଏଇଥିରେ ଦେଶ, ଜାତି ଯିଏ ରସାତଳକୁ । ଅତୁଟ୍ଟା ତ ମୋର ଲୋଭକଥା ଶୁଣିଲ ନାହିଁ, ସେଇଦିନଠୁ ଯଦି ଭିତ୍ତିଗୀତକୁ ଘରେ ରଖି ଆନ୍ତ୍ରା, ଏତେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଗୋଟିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା—।

ଅମିତା—ଅଜ୍ଞା ! ଆପଣ ମୁଁମାନଙ୍କୁ ଯେ ଅନ୍ତଃପୁରକା ବୋଲି କହିଲେ, ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ କାହିଁକି, ଆମର ଏଇ ଭାରତ ଦେଶରେ, ମୁଁମାନେ ବାହାରକୁ ବାହାର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଗଲୁଣି ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—[ବାଧା ଦେଇ] ଅହା ହା, ମୁଁମାନେ ଏକାବେଳକେ ଦେଶ ଗୋଟା ଯାଇ ଉଦ୍ଧାର କରି ଦେଲୁଣି, ଆରେ ଏ ସବୁ ତ ସମାଜକୁ ଉଦ୍ଧାର ପଥରେ ଆଣିବା ଲାଜ । ବାହାରକୁ ବାହାର

କେଉଁଠି କେଉଁ ଘାଟା ଭଲରେ ଅଛି କହିଲୁ ? ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସମ୍ପର୍କକୁ ଅସିଲେ ସେ ଧୂଳି ହେଲା ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ସ୍ତ୍ରୀ ହେଲା ପୁରୁଷର ଅଧୀନ, ସେ ଯେତେ ଗୋପନ ଛାନରେ ରହି ପାରିବ ତେତକି ଧଲ । ଦେଖୁଛି ତ ସ୍ତ୍ରୀ କେତୋଟା ବାହାରି ତନି କୁଳକୁ କଳଙ୍କ ସିନ୍ଦୂରେ ବୁଡ଼େଇ ସାରିଲେଣି ।

ଅମିତା—ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପୁରୁଷ ସମ୍ପର୍କକୁ ଅସି ସକଳ ପ୍ରକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଲାପ ଆଲୋଚନା କଲ ମାତ୍ରେ କଣ ଧୂଳି ହେଇଯିବେ ?

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—ହଁ, ହଁ, ନୁହେଁ ଆଉ କଣ ? ତୁମଠୁଁ ତ ଅମେଶିଷିବାକୁ ରହିଲା । ଆଜି ଅଲାପ ଆଲୋଚନା କର; କାଲିକି ହସ୍ତ ହସ କଥା କହ । ତା ପରେ ସ୍ନେହ, ତା ପରେ ପ୍ରେମ—ଏହା ତ ଚାଲିବ ! ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହେ ସ୍ତ୍ରୀ ଜାତି ଆମ ଉଚିତ ପଥର ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରାୟ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରହରାଜେ କହିଛନ୍ତି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ହାତରେ ଲୁହାର ବେଡ଼ି ଦେଇ, ନାକ କାନ ପୋଡ଼ି ଦର ଭିତରେ ରଖ ।

ଅମିତା—ଆପଣ ଅତି ନିଷ୍ଠୁର ଭାବରେ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ବେଶ୍ୟାର ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣି ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ, ସମାଜ, ସଂସାର, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର, ସବୁଆଁନ୍ତି ଭୁଲ । ଅଥଚ ଆପଣମାନେ ହୁଁ କହନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ମୁଖାବଲୋକନ କଲେ ଧୂଳି ହୋଇଯାଏ ବୋଲି ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଏଇ ତ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଅଥର ଜ୍ଞାନ ପାଇଗଲୁ ହିଁ ଅନ୍ୟ କରନ୍ତି । ପଚାରିଲୁ ? ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହୁଛି, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ନିରାଶର କରି ରଖ, ଅଦୃଶ୍ୟ ଭିତରେ ଦଳି କରି ରଖି କଣ କଥା, ତମ ସମ୍ବନ୍ଧ ମୋ ଯୁକ୍ତ କହିବାକୁ ତୋର ସାମର୍ଥ୍ୟ

ସେଲଣି । ଏ କଥା କଣ । ହୁ ହୁ ଏ ସ୍ଥାନରେ ପାଦ ଦେବା
ଭଲେ ନୁହେଁ । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଅମିତା—ବୋଉ କହୁଛି ବିବାହ କର । କଣ ଦେବି, ବିବାହ
କରି ଦେଶର ସେବା କରି ପାରିବି ତ ? କାହିଁକି ବିବାହ ନ
କରି ତାହା ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ଖଳିବ ନାହିଁ ?

ଅମିତା ମା— [ପ୍ରବେଶ] ଅମିତା ।

ଅମିତା— କଣ ବୋଉ ।

ଅମିତା ମା—ଶିଶୁ ନାଥ ସେଇଦିନୁ ଅବସ୍ଥା କରିଛି, ତୁ ତ ଅତି
କିଛି ନହୁଲୁ ନାହିଁ । ତୋର ଭୁଲି ହେବା ଲକ୍ଷଣ, ସୁଁ ବୋଲି
ଏକ ନେତାକୁ ବାଧା ହେଉଛି ।

ଅମିତା—ବିବାହ ନ କଲେ କଣ ଚଳିବ ନାହିଁ ବୋଉ ?

ଅ: ମା—ବିବାହ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଅନ୍ୟଥା
ଜୀବନ ରହୁଥାଏ ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରୁ ନିର୍ବର୍ତ୍ତ
ପଳ ଲଭ ହୁଏ । ଗୀତାରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ କହୁଛନ୍ତି,
‘ନିର୍ଲିପ୍ତ ହୋଇ କର୍ମକରି ଯିବାକୁ ହେବ ।’ ଏହାର ଅର୍ଥ ସଂସାର
ଯାତ୍ରା ବିବାହ ନିମନ୍ତେ ନିଜକୁ ଅର୍ପଣ କରି ଦେବାକୁ ହେବ ।

ଅମିତା—ମୁଁ କଣ ଭୁଲୁଛି ଜାଣୁ ଦୋର ! ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥିତିରେ
ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଜଟିଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଟିଏ
ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ, ଏଣିକି । ଅମରଦେଶର
ସମ୍ମୁଖରେ ଯେଉଁପରି ଅତି ବିପ୍ଳବରେ ବିଳତ ହୋଇ
ପଡ଼ି ପଡ଼ି କାଳ କଟାଉଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କର
ଉପକାର ଯାଅନରେ ଲାଗିବି । ଦଶ ବର୍ଷର ଯଦି ଦଶଟି ଗୋଟି
କୋଡ଼ିଏଟି ଲୋକଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ କରିପାରେ, ସେଇକୋଡ଼ିଏ
ଜଣ ଆଉ ଦଶଦଶ ପରେ ଆଉ କେତୋଟି ଗୋଟି ଲୋକ

ପଥକୁ ନେଇ ଯାଇ ପାରିବେ । ସଂସାର କରି ଗୋଟିଏ ଦରକୁ
କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଦୟାକାର ସଂସାରକୁ ଗଢ଼ିତ ଅଡ଼କୁ ନେଇ
ଯିବା କିଏ ଅଧିକ ବଡ଼ କଥା ନୁହେଁ ବୋଲି ?

ଅ: ମା—ସଂସାରଟା ଦଡ଼ ବିଷମ ଅମିତା ! ତାର ଗତିପଥ ବଡ଼
ପିଚ୍ଛିଳ । ମନୁଷ୍ୟ ମନ, ଏକାକୀ ଗତି କରୁ କରୁ ପଦି କେଉଁଠି
ବିକ୍ରମ ଘଟେ, ସମ୍ଭବ କରିବା ଦୁର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼େ ।
ସେଥିପାଇଁ ଭଗବାନ ଜଣ ଜଣକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଅମିତା—ଗୋଟିଏ ଜାତି ଭରକାଳ ରହିବ କି ବୋଲି ? ଯଦି
ରହିଥାନ୍ତା, ଆମ ମହାଭାରତରେ ଅଳ୍ପ କ୍ରୌଷ୍ଣା ପାଞ୍ଚ ପତିଙ୍କର
ପତ୍ନୀ ଥିଲେ ; ତଥାପି ତାଙ୍କୁ ଆମେ ସତ୍ତା ବୋଲି ମାନୁଛୁ ।
ଭ୍ରମର ଗଛ ପତ୍ରର କ୍ରୌଷ୍ଣାଙ୍କୁ ସତ୍ତା ବୋଲି କହିବାକୁ
କୁହାଡ଼ି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ସେଇ ଗଛ ପତ୍ରର
କହୁଛନ୍ତି ଚକ୍ରାଂଶୁ ଯା ପଦି ପୁରୁଷର ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖି
କଥାଚାଟି କରେ, ତେବେ ସେ ହୋଇଯାଏ ଗ୍ରହ—ସଞ୍ଜ
ହୁଏ ତ ସେ ଦାରଣୀ ଆମର ମଧ୍ୟ ରହିଛି ! ପୁରୁଷ ସଂଜ୍ଞାସବୁତ
ଅଦଳମୁଦଳ କରି ପାରୁଛି । କିନ୍ତୁ ଚକ୍ରାଂଶୁ ଯା ସେ ଜାତି
ନେବା ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ମୁଁ ଭାବୁଛି ସବୁ ସଂସାର ଯିଏ
ସଂଜ୍ଞାସବୁ ଜାତି ମୁଁ ଭାବୁଛି କହିବି । ସେ ସଂଜ୍ଞାସବୁ
ଦ୍ଵାରା ହେବ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସେବା ।

ଅମିତା ମା—ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ଭାଙ୍ଗିବା ହେବା ଦଡ଼ କଠିନ ଅମିତା ।
ତୋର କହୁ ଉପରେ କେହି ବିଶ୍ଵାସ କରିବେ ନାହିଁ ।

ଅମିତା—କେହି ବିଶ୍ଵାସ କରୁ ଦା ନ କରୁ ତୁ ଜଣେ ମାତ୍ର ବିଶ୍ଵାସ
ରଖି ଥିଲେ, ମୋର ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଫଳ ହୋଇ ଯିବ ।

ଚରକାଳର ସେଇ ଗତାନୁଗତକ ପଡ଼ାରେ ଚାଲିବାକୁ ମୋର ଆଉ ଇଚ୍ଛା ହେଉ ନାହିଁ । ତୁ ମତେ ଅନୁମତି ଦେ ଦୋଉ, ଦେଶ ଗୋଟାଯାକ ଥରେ ଆଖିରେ ଦେଖି ଜିଲ୍ଲା ସଫଳ କରେ । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅବିଶ୍ୱାସ କଥା ଉପରେ ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ର କହିଛନ୍ତି—“ନିନ୍ଦା ଦୁଃଖ ଅପମାନେ ଯତ ଆଦାତ ନାହିଁ, ତରୁ ଜାନି କିନ୍ତୁ ସେଥା ହାରଦାର ତୋ ନାହିଁ” । ଲୋକେ ଅନୁମାନ କରି ଯଦି ନିନ୍ଦା ଦିଅନ୍ତି, ସେଥିରେ ମୁଁ ଶୋଭା କରିବି ନାହିଁ ।

ଅମିତା ମା—ସୁଅ ହିଅ ଜିଲ୍ଲା କରିଥିଲୁ । ମନରେ ଆଶା ଥିଲା ସେମାନେ ବିବାହ କରି ସଂସାର କରିବେ, ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ ଦେଖି ମୋର ଦିନ ସରିଯିବ ।

ଅମିତା—ଦୋଉ ! ସଂସାର କରିବାକୁ ତ ସୃଷ୍ଟିରେ ଦୟାଳୁ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ସଂସାର ନ କଲେ କାହାର କିଛି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସଂସାରୀ ହୋଇ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରି ଥିଲେ, ସେ ମୋର ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଯିତ୍ନା କରିଥାନ୍ତା । ଦର୍ଶିମାନ ମୁଁ ଜଗତରେ ଯଦି କିଛି ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ତେବେ ଲୋକେ ମୋର ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରି ଦେବେ । ମନୁଷ୍ୟ ତ ଜିଲ୍ଲା ହେଲେ ମରିବ, ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଥିଲେ ମୋ କୌଣସି ଲୋକ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରି ଦେବ । ସେଥି ପାଇଁ ତୁ ଦୁଃଖ କରିବୁ ନାହିଁ ।

ଅମିତା ମା—ହେଉ, ଯଗଦାନି ତୋର ମନ କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରନ୍ତୁ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ହରିଜନ ସାହ
(ଅହ୍ମଦ୍ଦିନ ଚରଣ, ଶିରୀଶ, ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ, ସ୍ଵାଗାନ ଜାତୀୟ
ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

ଜାଗରେ ଜାଗରେ ଜାଗ
ଆସିଅଛି ପର ଜୀବନେ ଆମର ମୁଣ୍ଡ ଅଦୃତ ଯୋଗ
ଅଳସ୍ ଆଖିର ଆଦରଣ ଖୋଲି
ଆମ ଦେଶ ଦୋଳି ପଡ଼ିରେ ଦାହାରି,
ଦେଖୁଅଛି ପର ହିଂସାର ଅନଳେ ଜଳିଲା ସୁନାର ବଙ୍ଗ ।
ସେ ଦାରୁଣ ଲାଳା ଲଗିଛି ରକତେ
ଦହୁ ହୋଇଥାଏ ମରମ ସହନେ
ଭଲ ନାହିଁ ଏକ ମାନସ ବାହାରୁ ସମର ସଙ୍କେତେ ରାଗ ।
ଆସ ଆସ ଭୁବ ଯେ ମତେ ଭାଇ
ଅପମାନ ଯାଉ ଅପମାନ ହୋଇ
ନ ହୁଏ ତୁମକୁ କରୁଛି ଆମେ ଏ ମରଣ ଦୁଃଖ ଭୋଗ ।
ଆସ ରେ ବୃହତ୍ ଛଡ଼ି ଅପମାନ
ଅଳଙ୍କାର ମଣ ତୁମ୍ଭେ ସମ୍ମାନ
ଆସ ସନାତନା ନୋହି ଆଉ ତୁନି ଅଛୁଁ ଆକୁ ହୁଅଁ ଆପା

କରରେ ଜନନୀ ଜନ୍ମଭୂମି ଫୁଲ
 ଜୟ ଜୟ ଗାଇ ଉଡ଼ାଅରେ ଫୁଲ
 ଏତେ ଦିନେ ଫୁଲ କରବେ ପାଖିଲା ସ୍ବାଧୀନ ସମର ଜାଗ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—କଲ୍ୟାଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହରିଜନ ଭାଇ ! ଆଜି ମୁଁ ତୁମ-
 ମାନଙ୍କୁ ଏତକି ମାନ୍ୟ କହି ରଖୁଛି, ତୁମମାନଙ୍କୁ ଆଜି ଭାଇ
 ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିବାପରେ ସଙ୍ଗୋନରେ ଜିହ୍ବା ମୋର
 ସଜୁଛି ଶୋଇ ଉଠୁଛି । ମୁଁ ବୁଝି ଯାଉଛି ଭାଇ ପ୍ରତିଭାର
 ମାନ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ତାହା ଆମେ କରି ପାରି ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ
 ନାମରେ ଭାରତରେ ଏଇ ଯେଉଁ ଦଡ଼ା ଫୁଟି ପ୍ରାୟ ପରୁଷ ବସ
 ହୋଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇ ଭାରତର 'କଲ୍ୟାଣ କାମରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି
 ଉଠୁଛି, ସେସବୁ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କରେ ଅଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ର ନିଦାରଣ ହେଉଛି
 ସ୍ବାଧୀନ କାର୍ଯ୍ୟ । ଆମମାନଙ୍କର ପରମ ଚକ୍ଷୁ ମହାମାନବ ମହାତ୍ମା
 ଗାନ୍ଧୀ ଶଙ୍କରେ ଗୌରବ ମନ୍ଦରକୁ ଆଣି ନାହିଁ; କାରଣ
 ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ହରିଜନମାନେ ମନ୍ଦର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରି
 ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି । ଆଜି ପରୁଷ ଦର୍ଶ ଯେଉଁ ରୂପ, ଜର୍ମାନୀ,
 ଜାପାନ; ଇଂଲଣ୍ଡର ଭାଷଣ ସମର ସଂଗଠନ ଯେଉଁ, ଭାରତର
 ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଦେଲେ, ଭାରତ
 ଭିତରେ ଯେଉଁ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଚାଲୁଛି, ତାହା
 ସୁରକ୍ଷା କରି ଦେଖି ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ମସ୍ତକ ଅର୍ପଣତ ହୋଇ
 ପଡ଼ୁଛି । ମୁଁ ଆଜି ତୁମମାନଙ୍କୁ ଏତକି କହିବାକୁ ଚାହେଁ,
 ତୁମେମାନେ ଏତକିବେଳେ ଆମମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ନ
 ରହି, ନିଜକୁ ଅନୁଭବ ବୋଲି ନ ଭାବି, ଆମ ସଙ୍ଗେ ଫୁଲ
 ସମ୍ବନ୍ଧପାତ କରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କର ।

ବିଦ୍ୟାଧର—ଆମେ ତମର ଏ ବଡ଼ ଦତ୍ତ କଥାର ଅର୍ଥ ଜଣାଇ ଦେଖୁନୁ କଂଗ୍ରେସ ନା ଧରି ଆଉ କେତେ କାଳ ପେଟରେ ଟାଣି କଳା ଦେଇ ପଡ଼ିବୁ । ଆମମାନଙ୍କୁ ପଠାଣ ଡାକୁଛନ୍ତି, ମାସକୁ ମରାଣ ଟଙ୍କା ଦରମା ଦେବ, ଲାଇବାକୁ ଲିଭିବାକୁ ଦେବେ । ଆଉଁ ତମକୁ ମନାପୁରୁ ଭଲ ଜାଣିଥାନ୍ତି । ଆମର ନ ଅନ୍ୟାୟ ଅଛି କିଛି ଟିକିଏ ନ ମିଳିଲେ ରହି ପାରୁନୁ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେବେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ନ ଯାଇ, ତମର ଏ ନୁହେଁ ସୁଆର କଥା କାହିଁକି ଶୁଣିବୁ ହେ ।

ପରଶର—ନାହିଁରେ ବିଦ୍ୟା ତୁ କହ ଜାଣୁନୁ, ନିଜେଟି ପାଦି ସାଇଦ ପେଟର ଆସି ମୋର ମାମା ଉପକାର କରିବୁ, ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଟା ବାତ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ଉପସ ପଥ ଖଦାଇ ଭଲ ହଲା । ମୁଁ ତ ଜରରେ ପଡ଼ିଥିଲି, କୁଇନାଇନ ଖଦାଇ ଭଲ ହଲା । ପଲଦେଲକୁ ପିଲଟାକୁ ଦିଅଁ ଲୁହୁଡ଼ା ଦେଇଛି, ଟଙ୍କା ଦେବି ଡୋଲି କହୁଥିଲି; କାହିଁକି ପରର ପୁଣି ଖଦିବି ବୋଲି ନେଲି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀକ୍ଷ୍ମିୟାନ ଧରମ ନେଲେ ମୋର ସବୁ ଭଲ ଯେବ ବୋଲି ଟେକେକର କହୁ ଯାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଆଉ କାହା କଥା ଶୁଣିବି ନାହିଁ । ଆଉ ତମର ମୁଲାରୀ ଗଣା ଦେଉଳି ଦୁଆରକୁ ଗଲେ ମାର ମାର ଧର ଧର କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକ୍ଷ୍ମିୟାନ ଖୋଲେ ଆମକୁ ପାଖରେ ବସାଇ ଭଲଲେକ ପରି ରୁଁ ନୁଆଇଦେ ।

ବିଦ୍ୟାଧର—କଂଗ୍ରେସ ପାର୍ଟିରେ ରହିଲେ ଆମର କି ଲାଭ ଅଛି ? ଏବେ ପେଟେ ସ୍ଵାଧୀନ ଦଳ ହେଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ କହିଲେ ନାହିଁ ପେଟି ଗୋଟିଏ କି କିରସିନି ଟିକିଏ ମିଳୁଛି, ଆମ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଆମ ପାର୍ଟି କଣ କରି ପକାଉଛନ୍ତି ଯେ, ଆମେ ଆମ କଂଗ୍ରେସ ଆମ କଂଗ୍ରେସ ହେଉଥିବା ।

ପରାଣର—ନାହିଁ ଅମେ ପାତ୍ରୀ ହୋଇ ଗଲେ ତ ଗଲା, ଏତେ କଥା କାହିଁକି ? ଏଣେ ଆଙ୍କୁ ଡାକିବେ ତେଣେ ଡାଙ୍କୁ ଡାକିବେ, ଅମେ କାହା କଥା ଶୁଣିବୁନୁ । ସେଇ ଶିରସ୍ତାନ ଧରମ ଏକା ବଡ଼ ଘଲ ।

କଲ୍ୟାଣ—ଭାଇମାନେ ! ମୁଁ ଆଜି ଗୋଟିଏ କଥା କହୁଛି । ବଡ଼ ଦୁଃଖର କଥା, କେତେ ଯୁଗ ହେଲା ମହାଲ୍ଲୀଗାନ୍ଧୀ ଆମ ପାଇଁ ଲଢ଼ି ଲଢ଼ି ଏବେ ଆଇନ କଲେ, ଅମେ ମନ୍ଦରକୁ ଯିବା, ସେ କଥା ଅମେ ପାସୋରି ଦେବା ନାହିଁ । ଗାଁ ଲୋକେ ଡାକର ସେଇ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ନାତ ଧରି ଆମକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ତାହାବୋଲି, ଅମେ ଅନ୍ୟପାଟି ବା ଅନ୍ୟ ଧର୍ମକୁ ଯିବା ଏକଥା ଆମପକ୍ଷରେ କେବେହେଲେ ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତ ଚିରକାଳ କଂଗ୍ରେସକୁ ମାନି ଆସିଛି । ଅନ୍ୟ ଲୋକ ଟଙ୍କା ପଇସା ବା ସୁଖ ଧର୍ମଦର ଲୋଭ ଦେଖେଲେ ବୋଲି ଅମେ କଂଗ୍ରେସ ଭିତରୁ ତାହାରି ପଡ଼ିବା ଏ କଥା କେବେ ହେବ ନାହିଁ । ଧର୍ମ ଭିତରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବା ଏକଥା କେବେ ହେବନାହିଁ । ଅମେ ଧର୍ମ ଛାଡ଼ିବା ନାହିଁ କି କଂଗ୍ରେସକୁ ଛାଡ଼ିବା ନାହିଁ ।

ପରାଣର—ପେନସୁ ଦେଶର ପାଦିରି ସାଇବ ମୋ ପାଖକୁ ଟଙ୍କା ପଡ଼େଇଛି; ମୋ ପିଲାକୁ ପାଠ ପଢ଼େଇବାକୁ । ତାର ସେ ଅଦର କଥା, ମୁଁ ତ କେବେ ପାସୋରି ପାରୁନାହିଁ, ମୁଁ ସେ ଧର୍ମ ନେବି ।

ବିଦ୍ୟାଧର—ହଁରେ ଭାଇ, ଯୁଙ୍କୁ କହି କହି, ଗୋଡ଼ନ୍ଦାତ ଧରି ନଦେଲି ଦୁଆରକୁ ନେଇ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଆମକୁ ଡାକି ନେଉଛନ୍ତି । ଆମ ମନପ୍ରାଣ ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଧାଉଁଲାଣି । ଅମେ ଆଉ ଏତେ ହେଲା ସହି ପାରିବୁ ନାହିଁ ।

କଲ୍ୟାଣ—ଆରେ, ତମର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ, ଏଇ ଧର୍ମ ସ୍ଥାପନାପାଇଁ
ପର ବଙ୍ଗଳ ଦେଶରେ ସ୍ଥାପନାକାର ବୁଦ୍ଧି । ନିଜର ଲାଭ ହେବ
ବୋଲି ଆମକୁ ତାଙ୍କ ଧର୍ମ ଭିତରେ ଭିତ୍ତି କରି ଦେବାକୁ ଯନ୍ତ୍ର
କରୁଛନ୍ତି । ସେ ଧର୍ମ ନ ନେଲେ ସ୍ବାଧୀନତା, ମାର୍ଗହୀନ । ଏହିପରି
ମୋହ ନା ଆଉ କଣ ଭାବିବଟି ? ବଙ୍ଗଳାରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ
ଉପରେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାର ଚଳିଗଲା, ଭାବିଲେ ଦେହର ରକ୍ତ
ତାତି ଯାଉଛି । ଆମେ ହିନ୍ଦୁ ଚିରକାଳ ହିନ୍ଦୁ ରହିବା ! ହିନ୍ଦୁର
ରକ୍ତ ଶିର ପ୍ରଣାୟରେ ବହି ଯାଉଛି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଦେବା
ପଛକେ ଧର୍ମ ସ୍ଥାପନା ନାହିଁ ।

ଉଦ୍ଧ—କହିପାଅ ଭାଇ ! ଅଦୃଶ୍ୟ କହି ଯାଅ ! କି ସୁନ୍ଦର ତୁମର
ସୃଜନ । ଆମେ ହିନ୍ଦୁ, ହିନ୍ଦୁ ପାଇଁ ଦେବା ପ୍ରାଣ । ଆଜି ମୁଁ ଦୃଢ଼
କଣ୍ଠରେ କହିପାରେ, ତୁମେ ନାମରେ ହରିଜନ ହେଲେହେଁ,
କୌଣସି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ହିନ୍ଦୁଠାରୁ ନ୍ୟୁନ ନୁହଁ । ମୋର ବିଶ୍ବାସ
ତୁମେ ହିଁ ମାନିଛ ଗୀତାର ଦାଣ୍ଡୀ । ‘ସ୍ବ ଧର୍ମେ ନିଧନ ଶ୍ରେୟଃ,
ପରଧର୍ମେ ଚ୍ୟାବହଃ ।’ ଯାହା ଦିନେ ସତ୍ୟବୋଲି, ଶ୍ରେୟ ବୋଲି
ମାନି ନେଇଛେ, ତାହା କୌଣସି ଅତିବଡ଼ ପ୍ରଲୋଭନରେ ମଧ୍ୟ
ତ୍ୟାଗ କରିବା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ବାରା ଆଜି
ଆମେ ପୃଥିବୀ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଛ ହୋଇଛେ, ଯେଉଁ କଂଗ୍ରେସ
ଭାରତର ପୀଡ଼ିତ ଜନତା ନିମନ୍ତେ ପରୁଷ ବର୍ଷ ହେଲା ବ୍ରିଟିଶ
ସରକାର ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼େଇ କରି ତାହାର ପ୍ରକଳ ଦମନ ନୀତିର
ପ୍ରତ୍ୟାଦରେ ଦାରଂଦାର ଲେଲି ଯାଉଛି । ଭୋପାଳର ଆସିଅଛି,
ଯାହାର ପ୍ରତ୍ୟାଦରେ ଆଜି ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭାରତ ସ୍ଥାପନ
ପଳାୟନ କରିବାକୁ ବସିଛି, ସେହି କଂଗ୍ରେସ ଅନୁଷ୍ଠାନ
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ ପକ୍ଷରେ କେତେଦୂର ମହାନ, କେତେଦୂର

ପଦ୍ମସାନ୍, କେତେଦୂର ଶୁଣାଣୀ ତାହା କେବଳ ତୁମେହିଁ
 ତକ ଅନୁଭବ କରୁନି କଲ୍ୟାଣୀ ।

କଲ୍ୟାଣୀ—ଭାଇମାନେ, ଆଜି ଶୁଣ ମହାହିତର ସମସ୍ତେ ବୋଲ ‘ଜୟ
 ଭରତମାନ୍ଦବ ଜୟ’ । ‘ଜୟ ଶିରିଷ ମନ୍ଦକାର,’ ‘ଜୟ ଜନନୀ
 ଜଗନ୍ନାଥ ଜୟ ।’

ଭଦ୍ର—ଭାଇମାନେ, ଅଜି ତୁମେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ହୋଇ
 ଗୋପୀନାଥ ମନ୍ଦର ନିକଟକୁ ଆସିବ । ଦର୍ଶନ ମୁଁ ଯାଏ ।
 ଅନ୍ୟସ୍ଥାନରେ ଲୋକଙ୍କୁ ରୁହେଇ କହି ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ମନ୍ଦରକୁ
 ଆସିବ ।

କଲ୍ୟାଣୀ—ଆଉ ଅନ୍ୟମାନେ—ଜୟ ଭଦ୍ର ନାଥଙ୍କର ଜୟ ।

ଭଦ୍ର—ନା ଭାଇ ଭଦ୍ର ନାଥଙ୍କ ଜୟ ମୁହେଁ, ବୋଲ ଜୟ
 ଭରତର ଜୟ !

ସମସ୍ତେ—ଜୟ ଭରତର ଜୟ

ଭଦ୍ର—ଜୟ ! ଭରତର ଜୟ !

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ମନ୍ଦର ଦ୍ଵାର, କେତେକ ଲୋକ ଏକତ୍ର ଥିବା ।

[ଅରଜ, ଶଙ୍କର, ଅସୁର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରବେଶ]

ଅସୁର୍ଯ୍ୟ—(ସବେଶ) ବୋଲ ! ‘ଜୟ ଗୁପ୍ତୀ ମୂଲଅଙ୍କର ଜୟ । ଜୟ
 ଶୁଭ୍ରତର ଜୟ । ଜୟ ପୀଡ଼ିତର ଜୟ !’

ସମସ୍ତେ—(ସମ ସ୍ଵରରେ କହୁବା)

ଗୀତ

ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଦିଅ ସୁଂସ କର
ଗରିବ ଭାଇ ବଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ ଯିବେ ମର ।
କଂଗ୍ରେସ ଗଳ୍ପା ଶ୍ରେଣୀ ବୋଲି ତ ପଡ଼େ ଦୁହି
ନ କର କିଛି ବୁଲନ୍ତି ମନ୍ତ୍ରୀ ଗାନ୍ଧି ଧର ।
ଧନୀମାନଙ୍କ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ସିନା ଦେଲେ ଭରି
ରହିଲେ ସେହୁ ସୁଖେ ଦୋହଲି ଘର କର ।
ଭୋଟ ମାଗିବାବେଳେ ଦେଉଥିଲେ ରଡ଼ି
ଏବେ ଖୋଲୁଛନ୍ତି ଖୋଲ ଗୁମ୍ଫା ପ୍ରାଣ ଧର ।

ଅମୃତ—ଭରମାନେ, ଆଜି ଆଶ୍ଵିନୀମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କହିବାକୁ
ମୋର କୌଣସି ପ୍ରକାର କୁଣ୍ଠାଭାବ ନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ
ତୁମେମାନେ ମତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରାଣରେ ବଞ୍ଚାଏ କରୁଛ ।
ପାଞ୍ଚଦର୍ଶି ମୂର୍ତ୍ତି ମୁଁ ଯେଉଁଠିବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ନେତାଙ୍କ
ଅନୁସରଣ କରି ତୁମମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଯିବି ସେଇଥିଲୁ,
ତୁମେମାନେ ହିଁ ମୋ ଆଡ଼କୁ ଗୁମ୍ଫା ନ ଥିଲ । ଆଜି ସେଇ ମୁଁ,
ତଥାପି ତୁମେମାନେ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାକୁ ଅନୁଭାବ
ଦୋଲି ମତେ କରି ଯାତ କରି ଯାଉଛ । ତୁମେମାନେ ବୁଝି
ପାରୁଛ ବର୍ତ୍ତମାନ କଂଗ୍ରେସ ଗଳ୍ପା ଭାରତ ଶୋଇ ଯାଉଛି ।
ଆମର ଆଶା ଥିଲା ଏହିଭଳି ଆମର ସୁନା ସୌଭାଗ୍ୟରେ
ଅଭିଭୁକ୍ତି ସମ୍ପଦ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖା ଯାଉଛି ଅଭିଭୁକ୍ତି
ସେଠାରେ ଚେତନା ଆଉ ନ ଯାଉନାହିଁ ବାହୁ ଦିନକୁ ଦିନ ।
ତୁମେ ସବୁ ଦେଖିବାକୁ ମୋର, ସମ୍ଭବମାନଙ୍କରେ ଧନୀମାନେ
କଳାବଜାର ଦିନକୁଦିନ ଯିବେ ଯିବେ ଯିବେ ଯିବେ । ଯାହା ଯୋଗୁଁ

ଆଜି ତୁମେମାନେ କିସସିନା ଟୋପାଏ ନ ପାଇ ହୁଏ ତ ସେଗୀ
ସନ୍ତାନକୁ ଧରି ଅନ୍ଧକାର ଘରେ କହୁ ପାରିଛ—

ଶଙ୍କର—ନାଲି କିସସିନି କାହିଁକି । ସାମାନ୍ୟ ନିଆଁପେଡ଼ିର
ଅଭାବରେ ଲେକେ ଦାରୁଣ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୋଇ କରୁଛନ୍ତି ।
ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୋକାନଦାର ତାର ଲୁଗା ବ୍ୟବସାୟକୁ ଇମିତି
ଭାବରେ ଆରମ୍ଭ କରୁଛି ଯେ, କୌଣସି ଗରିବ ଲୋକ ଖଣ୍ଡିଏ
ଗୁଦର ମୁକ୍ତା ପାଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ଲଗୁଛି ଧନୀମାନଙ୍କର
ହୋତାରେ । ମୁଁ ଯେତେଦୂର ଜାଣେ ପଲ୍ଲୀମାନଙ୍କରେ ଲେକେ
ନିନି ଟିକିଏ ନ ପାଇ ସେଗାର ପଥରେ ଲୁଗା ବ୍ୟବସାର
କରି ଚଳୁଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନାତ ଗୋଟାଏ ଦୋହା ଉଠୁଛି
କର୍ମଗୁଣଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ଅଲୋଚନା । ବିଚାର କର୍ମଗୁଣଗଣ
ଚିତ୍କାଳି ସେଇ ଅଳ୍ପ ସ୍ଵଳ୍ପ ଦେଉନ ପାଇ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ
ହୁଟି କରି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତ
କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରାଯାଉ ନାହିଁ । କରାଯାଉଛି ସେମାନଙ୍କର
କାର୍ଯ୍ୟର ସମାଲୋଚନା ।

ସମନ୍ତେ—ତାହାହେଲେ ତୁମେ ସବୁ ଆମମାନଙ୍କୁ କି ଉପଦେଶ
ଦେଉଛ ?

ଅନୁର୍ତ୍ତ—ଉପଦେଶ ନୁହେଁ । ଅନୁରୋଧ କରୁଛି । ତୁମେ ଶୁଣି,
ମୁଲିଆ ସମନ୍ତେ ଏକଦିତ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ
ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥା ଲୋପ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଦାବୀ କର । ଏଇ
ପେଡ଼ି ମିଲି ମାଲିକମାନେ, ମଟର ମାଲିକମାନେ, ତୁମମାନଙ୍କୁ
ବଢ଼ିପିଣ୍ଡିଆ ଗଣେଇ ତୁମକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମଜୁରି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି,
ସେମାନଙ୍କ ବିଚାରରେ ଆରମ୍ଭ କରି ଧନ୍ୟବାଦ । ଆଜି ମୁଁ
ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ କହିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଯେଉଁ ଦେଶର ଶ୍ରମିକ

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ଯେଉଁ ଦେଶର ଶିକ୍ଷକ ପାଠିତ, ଯେଉଁ ଦେଶର
ରୂପୀ ଶୋଷିତ, ଯେଉଁ ଦେଶର କର୍ମରୂପୀ ଅଭକିତ, ସେ
ଦେଶର ସଜା ସେ ଦେଶର ସଜାକୁ ଧ୍ଵଂସ ହେଉ ।

ଅର୍ଜୁନ—ମୁଁ କହେ, ଧ୍ଵଂସ ହେଉ ଧନାକବାଦ । ଧ୍ଵଂସ ହେଉ
ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ । ଧ୍ଵଂସ ହେଉ ସମତାବାଦ । ଭ୍ରାତୃମାନେ
ତୁମେ ଶୁଣିଲେ ଅଶ୍ରୁଧାରୀ ହେବ, ରୁଷ ଦେଶରେ ଶାସକଗଣ
ଏ ଭଳି ନୀତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରୁଅଛନ୍ତି । ‘ଯାହାର ଯେତକି
କାର୍ଯ୍ୟ ସେ ପାଇବ ତେତକି’ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ଯେତକି ଉଚ୍ଚ
ଦରର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବ ସେ ନୀତି ପ୍ରତିଭାର ବିନିମୟରେ
ତେତକି ମୂଲ୍ୟ ପାଇବ । ସେ ଦେଶରେ ଧନୀ ଗଣିବ
ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ସେ ଦେଶବାସୀ
ଅଭିଜାତ୍ୟ ଅଭିମାନରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ହେୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ
ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତା
ପାଳନ କର୍ତ୍ତା ସରକାର । ସେ ଦେଶରେ ଯାହାର ବହୁ ସନ୍ତାନ
ହେଲେ, ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସୁ ନାହିଁ । ଗୁଣି
ଯାହାର ସନ୍ତାନ ନାହିଁ ସେ ମୋର ସହିତ ସମ୍ପର୍କ କିଏ
ଭେଦ କରିବ ବୋଲି ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଅବସର ମାନ୍ୟ
ନାହିଁ । ବହୁ ସନ୍ତାନ ହେଲେ ସରକାର ଚଳେଇଛନ୍ତି ତାର
ଭର । ନିଃସନ୍ତାନ ହେଲେ ଶେଷ ସମ୍ପର୍କରେ ସରକାରୀ
ହସ୍ତକ୍ଷିପ୍ତରେ ଲୋକ ପାରିଛନ୍ତି ସେବା । ସୁତରାଂ ଦେଶବାସୀ
ଜନ୍ମଠାରୁ ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେବାବିହୀନ, ଭିକ୍ଷୁକୀ । ତମର
ଭକ୍ତା ଅମ ଦେଶରେ ଯେଉଁ ନୀତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହେଉ । ମୁଁ ଆ
ଗତକାଳ ନାମରେ ଡିଲ୍‌ହେସ୍ ନୀତି ନ ଚଳୁ ।

ସମସ୍ତେ—ଜୟ, ଅର୍ଜୁନ ବାବୁଙ୍କ ଜୟ ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ପ୍ରବେଶ) ଜୟ ସନାତନ ଧର୍ମର ଜୟ ।

ଅରୁଣ—ଆସନ୍ତୁ, ଆସନ୍ତୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଜି ଗୋଟିଏ କଥା କହିବି । ଶୁଣ କହୁଛି । ଆପଣମାନେ ହେଲେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକ । ବୁଝିଲେ, ହଁ, ଧର୍ମକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେଉଛି ଆପଣମାନଙ୍କର ଧର୍ମ । ଏବେ କଥା ବାହାରିଛି ଗାମ୍ଭୀର କହୁଛନ୍ତି—‘ହାଡ଼ି ପାଣ ଦେଉଳକୁ ଯିବେ ।’ ଆରେ, ହାଡ଼ିଟାକୁ ହରିଜନ ବୋଲି କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ କଣ କେବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ପାରିବ ? ତତେ ତୋ ମା ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ନା ଦେଇଥିଲେ ତୁ କଣ ଜଗନ୍ନାଥ ହୋଇଯିବୁ ? ଲୋକେ ସିନା ତତେ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ଡାକିବେ, ତୁ ତ ଆଉ ଜଗନ୍ନାଥ ହେଇ ପାରିବୁ ନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହୁଛି ହାଡ଼ିଟା ଚିରକାଳ ହାଡ଼ି ହୋଇ ରହିବ । ହରିଜନ ବୋଲି କହିଦେଲେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତୁମେ ମୋ କଥା ଶୁଣ, ସେଇ ଚିରକାଳର ସନାତନା ପ୍ରଥା ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମସ୍ତେ ଏକମତ ହୋଇ ହାଡ଼ି ପାଣଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଉଳକୁ ଯିବା କଥାରେ ବାରଣ କରିଦିଅ । (ସ୍ତମ୍ଭାନ)

ଅରୁଣ—ଆଜ୍ଞା ଭାଇମାନେ, ମୋ କହିବା କଥାରୁ ତୁମେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ସବୁ ବୁଝି ପାଇଛ । ଦର୍ଶିମାନ କାହା କହିବା ରହିଛି ବାକି । ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଆମର ସ୍ୱାଧୀନ ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇ ଯଥାସ୍ଥ ସତ୍ୟ ହେବ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ।

ଶଙ୍କର—ଭାଇମାନେ, ଆମର ଏହି ଅର୍ହଣିବାରୁ ତୁମମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ କାମନାରେ ଦିନରାତି ଯେତେ ଚିନ୍ତା କରୁଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ଆମେମାନେ ତାହାଙ୍କଠାରେ ଚିରଦର୍ଶି । ଅଜି ତାଙ୍କର ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରି ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଅମୂଲ୍ୟବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ, ସେଥିପାଇଁ ତୁମମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଶତ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଛି ।

ଅର୍ହଣି—ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭା ଭଙ୍ଗ ହେଉ । (ପ୍ରହରାଜ)

ଗୁରୁନରାଣ—(ପ୍ରବେଶ) ଅଜି ତ କାହିଁକି ମୋ ଛତା ଖୁଲୁ ଖୁଲୁ ହେଉଛି । ଗାର ସେ ପାଖରେ ଘୋଷାଏ ସଭା ହେଲାବେଳକୁ ଏଣେ ମନ୍ଦର ପାଖରେ ହେଉଛି ଅଭି ଗୋଷାଏ ସଭା । ଗାନ୍ଧୀ ଦଳ, ସ୍ଵାଧୀନ ଦଳ, ଏ. ଭି. ତରୁ କିଏ ଯେ ଦେଖିହୁଏ କରୁଛି, ମୁଁ କିଛି ବୁଝି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଶଙ୍କର—(ପ୍ରବେଶ) ନମସ୍କାର ଝୁଜାସ ମହାଶୟ । ଭଲ ଅଛନ୍ତି ତ ?

ଗୁରୁ—ହଉ ଯା, ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହି ଯେଉଁ ସ୍ଵାଧୀନ ଦଳର ସଭାଟି ହେଲା ସମୟେ ତ ଦତ୍ତ ପାଟିକରି କହିଲେ,—ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଧ୍ଵଂସ ହେଉ, ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଦ ଧ୍ଵଂସ ହେଉ, ଜମିଦାରୀ ପ୍ରଥା ଲୋପ ହେଉ, ପଇସା କାହା ହାତରେ ନ ରହୁ—ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ମାତ୍ର ଗୋଜିଲେ ତା ଭିତରୁ ବାହାରିବେ ଶହକେ ଅନେକ ଶ୍ରେଣୀ ବେପାରୀ, ରାଜା କାରବାରୀ, ପୂର୍ଣ୍ଣିବାଦ ପ୍ରବୃତ୍ତ, ସୁଖବିଳାସ ବ୍ୟସାରୀ, ଗୃହମାଂସ ପାତ୍ରସ ଗିଡ଼ିକ ଆହାର ଇତ୍ୟାଦି । ଶେଫରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଏତିକି କୁହାଗଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ଯେ, ଭିତାଘରେ ରହି ଭଡ଼ା ଦେବ ନାହିଁ । ଦୋକାନରୁ ଜିନିଷ ନେଇ ପଇସା ଦେବ ନାହିଁ ।

ଶଙ୍କର—କଣ ତୁମେ ଇମିତି କଥା କହୁଛ ପୂଜାରୀ ମହାଶୟେ ! ତୁମେ ଜାଣି ଆମେ ଦେଢ଼ର ଏଇ ବିଷୟ ଜନତାକୁ ଗୋଷଣିବାଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଟେକ୍ସା ଗଲେଇକୁ । ଅଜି ଆମ ଦେଶର ଅନ୍ତରାଳ ବଜାୟାଏ ସମନ୍ତେ ସେଇ ରୁଷିୟା ନାଉର ପସପାଟା ।

ଗୁରୁ—ରୁଷିୟା ଦେଶର କଥା ପଡ଼ିଗଲେ ତ ବାୟା ସେଇ ଯାଉଛି । ଆମ ଦେଶ, ଆମ ନୀତି ଦୋଲ୍ ତମର ମମତା ନାହିଁ । ତମେ ଆଉ କରିବ କଣ, ଏ ? କାହିଁଗଲା ଆମର ସେ ମହାଭାରତ ଯୁଗର କଥା । ଆଉ ସେ ଗୀତା, ଭାଗବତ । ପରକୁ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ଭଗବାନ ଆମକୁ ଦେଲେ ବୁଦ୍ଧି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶଙ୍କର—ବୁଝିଆ ପୂଜାରୀଟା କେଡ଼େ କେଡ଼େ ଯୁକ୍ତି କରୁଛି, ଏ ।
(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଶରଦା—(ପ୍ରବେଶ) ଶତରେ କିଛି ଖାଇ ନ ଥିଲ । ମୁଠେ ଖାଇ କରି ଯା' ଦୋଲ୍ ଦୋଲ୍ ପଲେଇ ଆସିଲେ । ହଇ ହେ, କୁଆଡ଼େ ଗଲମ ।

ଗୁରୁ—(ଅସୁ ଅସୁ) ନୋକେଇ ବୋଉ କି ଲୋ । ହଁ, ହଁ, ଅସୁଛି । ସକାଳଟାରୁ ତ କଜିଆ କରୁଥିଲ, ଆସିବୁ କୁଆଡ଼େ କହିଲ ?

ଶରଦା—ସତରୁ ଖାଇନାହିଁ; ଡେରି ହେଲଣି ଚାଲିଲ ଖାଇବ ।

ଗୁରୁ—ମୁଁ ନ ଖାଇଲେ ତୋର କଣ ଗଲା କି ? ହଁ—ମୋଠେ ତୋର ପ୍ରେମ ଅଛି । ଅଲୋ ପ୍ରେମ, ତ ଅଛି ବୁଆଟାରେ କଜିଆ କାହିଁକି କରୁଛୁ କହିଲ ?

ଶରଦା—ଚାଲ ଖାଇକରି ଆସିବ ।

ଗୁରୁ—ହଁ, ହଁ, ଜଣା ଗଲଣି, ଚାଲେ ଚାଲେ ଭାତ ବାନ୍ଧୁ ଆ, ମୁଁ ଅସୁଛି ।

ପରଦା—ଚଞ୍ଚଳ ଆସ ।

[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଗୁରୁ—ଯାଏ, ପୁର ଦ'ଣ ତୋଳି ଆଣି ମୁକାଟା କରିଦିଏ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅମିତା—(ପ୍ରବେଶ କରି ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ) ଲୋକ ସେବା କରିବାକୁ ଆମର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ବିଶେଷତଃ ଭାଇଙ୍କର ନୀତିକୁ ମତେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ନିରାହୁ ଜନତାର ଉପକାର ସାଧନ ହିଁ ହେବ ଆମମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଦ୍ରବ୍ୟ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ— [ପ୍ରବେଶ]

ଅମିତା—[ମଥା ଟେକି ଗୁହଁ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟିକୁ ଦେଖିଲେ ଶିକ୍ଷା ଦୋଳି ଧାରଣା ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ମତେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସେ ଗୁଲିଫାଲେ କାହିଁକି ? ପୁରୁଷ ଦେଖିଲେ କୋଣରେ ପଶିବା ନୀତି ଆମ ଦେଶ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆଦୃଶ ପାଇ ନାହିଁ । ଯେତେ ଶିକ୍ଷିତା ହେଲେ ବି ସେତକ ଏମାନେ ଛାଡ଼ି ପାରିବେ ନାହିଁ । ହଁ, ଛାଡ଼ି ସେ କଥା; ଏଇ ତ ସେଇ ମନ୍ଦିର । ଯାଏ ତେବେ, ସ୍ଵରଜନଙ୍କୁ ନେଇ ତାଲି ଏଇ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିବାକୁ ହେବ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ମନ୍ଦିର, ଗୁରୁଚରଣ ମୁକାବତ

[ନେପଥ୍ୟ] ଗୀତ

ଜୟହିନ୍ ଜୟହିନ୍

ଜୟହିନ୍ ଦୋଳ

ଅଗାଧର ଅପମାନ

ଅଜି ସବୁ ଘୁଲ

ଅହୁଆଁ ହୋଇ କେହି ଲାଗି
 ନ ରହୁ ଏହି ଭରତ ଧାମେ
 ଭୋଗ ଭୁଲି କର ତ୍ୟାଗ ତୁମ୍ଭ ସବୁ ଗୋଲି ରେ ।
 ଲନମି ଅଛେ ତ୍ୟାଗ ପାଇଁ
 ଭୋଗ ଆମ ଭାଗ୍ୟେ ନାହିଁ
 ଏ ଭବନା ନିଶିଦିନ ମନ ମଧ୍ୟେ ଭାଳ ରେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—[ପ୍ରବେଶ] କିରେ ଗୁରୁ, କଣ ଲାଗିଛି । ମୂଳା ହେଲଣି ?
 [କଲ୍ୟାଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୂରଜନ, ଚରଣ ଅର୍ଦ୍ଧନ ପ୍ରଭୃତି
 କର୍ମୀଣେ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ ସହ ପ୍ରବେଶ]

ଚନ୍ଦ୍ର—କିହୋ ଏଣିକି କୁଆଡ଼େ ?

କଲ୍ୟାଣ—ଆମେ ଚର ଦର୍ଶନକୁ ଆସିଛୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଏଁ, କଣ କହିଲ, ଦର୍ଶନକୁ ଆସିଛୁ !

ବିଦ୍ୟାଧର

କଲ୍ୟାଣ

ପରଶର

} —ଅଜ୍ଞା ହଁ, ଆମେ ସବୁ ଦର୍ଶନକୁ ଆସିଛୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—[ବହୁପକର] ଅଜ୍ଞା ହଁ ! ଦର୍ଶନକୁ ଆସିଛୁ । କେତେ
 ସ୍ତବ୍ଧବାଦୀ ଲୋକ ହୋଇ ତୁମେ । ତମର ସାତ ପୁରୁଷରୁ କେବେ
 ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରିଥିଲ ନାଁ—ଏବେ ଆସିଛୁ ଦର୍ଶନ
 କରି ? ଆରେ ଏ ହେଲା ଦେବତା ମନ୍ଦର, ଜାଣୁ ? ଆଉ
 ତୁମେମାନେ ହେଲ ଚଣ୍ଡାଳ । ଦେବତା ମନ୍ଦରରେ ଚଣ୍ଡାଳ
 ପାଦ ପଡ଼ିଲେ ଦେବତା ତ ଅପବିତ୍ର ହେବେ ନାହିଁ ; ଚଣ୍ଡାଳ
 ଭୋଗଦି ପାତ ଜନ୍ମ ପାଏ କୁଷ୍ଠରୋଗ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆଉ କଣ ହେ, ଦେବତାର କି ସତ ହୋଇ ଯିବ ହେ,
 ସତ ହେବ ଏଇ ଚଣ୍ଡାଳମାନଙ୍କର ।

କଲ୍ୟାଣ—ଆମେ ଦର୍ଶନ କରି ଚାଲିଯିବୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଏ କଣ କହିଲୁ ? ଆରେ, ଟିକିଏ ତେଣିକି ପା' ଭଲ ।

ବିଦ୍ୟାଧର—ଗୋସେଇଁ ! ତମେ ସବୁ ଭିତକାଳ ଆମକୁ ପଣ୍ଡା ପରି ଅଛୁଆଁ କରି ରଖିଥିଲୁ । ଆମ ମନରେ ଚେଷ୍ଟା କଥା ଦୃଢ଼ ଦୁଃଖ ଦେଉଛି । ଆମକୁ ଏଣେ ଖାନ୍ଦାନ୍, ତେଣେ ମୁସଲମାନ, ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର କରି ତାଙ୍କ ଧର୍ମରେ ଦାସୀ ଦେବାକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି । ଆମେ ଚାହୁଁଥିଲୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କଥାକୁ । ଏବେ ଗାନ୍ଧୀ ସରକାର ଆଇନ କରି ଦେଲେ । ତାରି ବଳରେ ଆମେ ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରିବୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—[ବାଜ କର] ଅହା ହା ! ଲଜ ଲଗ୍ ନାହିଁ କହିଲୁ ବେଳକୁ । କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆଇନ କରି ଦେଲେ । ଆରେ ଚେଷ୍ଟା ସବୁ ଖାଲି ଦାଜେ କଥା, ଜାଣିଛୁ । ଆମର ଇଚ୍ଛା ସେଲେ ଆମେ ଅନୁମତି ଦେବୁ ନୋହୁଲେ ନାହିଁ ।

କଲ୍ୟାଣ—ଆମକୁ ଟିକିଏ ଅଜ୍ଞା ହେଇ ଯାଇ । ସେ ଅତ୍ୟୁତ ଅଇନ ହେଲାଣି । ଆପଣ ଆଉ ମନା କରୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ?

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆରେ ତମ କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ସିନା ଆଇନ କରିଦେଲେ । ତମକୁ ସବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରିଦେବାକୁ ଆଇନ କରୁନାହାନ୍ତି ?

ଗୁରୁ—ଆଉ କଣ ହେ । ତମକୁ ସବୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରି ଦେଉନାହାନ୍ତି ? ଆରେ ଅଜକ ଚାଲିଯାଇଥାଅ । ବଜାରରୁ ପଇତା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କିଣି କାନ୍ଥରେ ପକେଇ ଦେଇ ଚାଲିଯାଅ । ଚାଲିଲୁ ?

ଇନ୍ଦ୍ର—ମହାଶୟ, ନିଜକୁ ଫେରି କରି କଥା କହନ୍ତି । ମହାଶୟ
ଭରତର ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ କରେଇ ନାହାନ୍ତି । ବାମିର କବଳରୁ
ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ଭରତକୁ । ଆସନ୍ତା ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ କଥା କହୁଛନ୍ତି,
ଗାନ୍ଧୀ କୌଣସି କାଳେ ରଜା ହେବା କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତି
ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ହଁ, ହଁ, ହେଲା ! ହେଲା ! ନୁହେଁ ଆଜି କଣ । ଭରତଟାକୁ
ଏକାଧରକେ ଉଦ୍ଧରି ପରିଛନ୍ତି ? ଏଇ ତ ତାରି ପ୍ରଭାବ
ଦେଖାଦେଲାଣି ।

ପରଶୁରାମ—ଗୋସେଇଁ । ଆମକୁ ଦର୍ଶନକୁ ଛାଡ଼ନ୍ତୁ । ଦେଖିବ
ମୂର ପଳ ଭଲ ହେବ ନାହିଁଟି ?

ଚନ୍ଦ୍ର—କିରେ ଚଣ୍ଡାଳ ! ଭାରି ତ ଭୟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ।
ଆରେ ଏ ତ କଲିପୁତ୍ର ଭଳି ଆକାର ପାରିଲା । କାହିଁଗଲା
ସେ ଭକ୍ତୋପାୟୀ ମୁଗ । ଗାନ୍ଧୀ ମୁଗରେ ଏହା ପ୍ରାପ୍ତି ଥିଲା ।
“ସବେ ହୋଇବେ ଏକାକାର, ନ ଥିବ ବେଦର ବିରୁଦ୍ଧ ।”
ଏ, ଏବେ ଗୋମାଂସ ଭୋଜି ଚଣ୍ଡାଳ ଆସି କହୁଛନ୍ତି, ଅମେ
ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରିବୁ । ଆରେ ଗୁରୁ, ମୁଁ ପାଉଛି । ଗାଁର
ଉର୍ବରତା, ଶୁଷ୍କ ଶିପାଠୀକୁ କହୁଦେବ । (ପ୍ରସ୍ତୁତ)

ଗୁରୁ—ଦେଖନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, ଏ ମହାଶୟ ଗଲେଣି ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ
ଗୋଲମାଲ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଆସନ୍ତା ଟିକିଏ ଦର୍ଶନ କରି
ଗୁଲିଯାଆନ୍ତୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—(ହେଉ) ଏମାନେ ନ ଗଲେ ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ ।

କଲ୍ୟାଣ—ଗୁଲୁନ୍ତୁ ଆଜ୍ଞା, ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ବଳେ
ଦଳେ ଦର୍ଶନ ଦେବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—କିହୋ ! ତୁମେ ପର ନେତା । ଦୋଷଜ୍ଞାନ ଟିକ ମଧ୍ୟ
 ହଜେଇ ବସିଲ କିହୋ । ହଁ, ହଁ, ସେ ଜ୍ଞାନଟିକ ଆସିବ
 କୁଆଡ଼ୁ ? ଶରୀରରେ ଦ୍ରାଘୁଣ ରକ୍ତ ଟୋପାଏ ଥିଲେ ତ ? ଲଜ୍ଜା
 ଲଗୁନାହିଁ । ଆହୁରି କହୁଛ ଅମେ ବିଦ୍ୟାବନ୍ତ । ବ୍ରାହ୍ମଣ
 ନ ସେଲ ବୋଲି କରଣ ପୁଅ ତ ହେଇଥିବ । ହାଡ଼ିପାଣି
 ଗୁଡ଼ାଏ ଧରି ଦେଉଳ ଦୁଆରକୁ ଆସିଲ ଯାହା ।

ଗୁରୁ—ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ କହୁଛି ଜ୍ଞାନରେ ନ ସେଲେ ବି ବୟସରେ ତ
 ବଡ଼ । ଆପଣ ଆସିଛନ୍ତି, ଆସନ୍ତୁ ଗୋପୀନାଥକୁ ଦର୍ଶନ
 କରବେ । ଭେଗରେ ଲଗିବ ଗୁରୁପରମ୍ପରା ଦକ୍ଷିଣା । ବୁଝିଲେ,
 ଅନ୍ଧ ଏମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାୟ କରିଦିଅନ୍ତୁ । ଆସନ୍ତୁ ଟିକିଏ ଦେଉଳ
 ଭିତରକୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—କିରେ ଗୁରୁ । ତୋର ମଧ୍ୟ କଣ ଚିତ୍ତ କ୍ରମ ରୋଗ ହେଲା
 ନା କଣ । ହାଡ଼ି ହୁଆଁରେ ଯିବେ ଦେଉଳ ଭିତରକୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି, ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଶବରୀ ହାତରୁ ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଦଦାରି
 ଖାଇଥିଲେ । ଆପଣମାନେ କେବଳ ଏଇ ହୁଆଁ ଅଛୁଆଁକୁ
 ଧରି ନିଜେ ହୁଁ ଅଛୁଆଁ ହୋଇ ରହିଯାଉଛନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହା ହା ! କି ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ! ରାମଙ୍କର ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଉଛି ।
 ରାମ ଆଉ ଏ । ଅରେ ଏ ହାଡ଼ି ପାଣ ଦଳ ଯାଅ ଏଠୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଜାଣନ୍ତି ମହାଶୟେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ କଣ କହୁଛନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହା ହା ! ଗାନ୍ଧୀ ତ ଗୋଟାଏ ମହାତ୍ମା ହେଇଗଲା । ଅନ୍ଧ
 କଣ କି ? ଆରେ ଦଣ୍ଡିଆପୁଅ ଦେପାର କରୁଥାନ୍ତା କଣ ସେ
 କଥା କୁଆଡ଼େ ଗଲା । ଏଠି ମହାତ୍ମା ବନେଇ ବସିଛି, କହୁଛି
 ଭରତର ରାଜା ହେବ । ରାଜ୍ୟଟାକୁ, ଆମର ଏ ସନାତନ
 ଧର୍ମକୁ ଛାରଖାର କରିଦେଲା

ଭଦ୍ର—ମହାଶୟେ, ନିଜକୁ ଫେର କରି କଥା କହୁଛୁ । ମହାଶୟ
ଭରତର ପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତ କରେଇ ନାହାନ୍ତି । ବିଧିର କବଳରୁ
ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି ଭରତକୁ । ଆପଣ ସ୍ବାସ୍ୟାସ୍ବାଦ କଥା କହୁଛନ୍ତି,
ଗାନ୍ଧୀଜୀ କୌଣସି କାଳେ ରଜା ହେବା କଳ୍ପନା କରନ୍ତି
ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ହଁ, ହଁ, ହେଲା ! ହେଲା ! ନୁହେଁ ଅଜ କଥା । ଭରତଟାକୁ
ଏକାଧରକେ ଉଦ୍ଧରି ପାରିଛନ୍ତି ? ଏଇ ତ ତାରି ପ୍ରଭାବ
ଦେଖାଦେଇଛି ।

ପରଶର—ଗୋସେଇଁ । ଆମକୁ ଦର୍ଶନକୁ ଛାଡ଼ୁନ । ଦେଖିବ
ଯୁଗ ପଳ ଭଲ ହେବ ନାହିଁଟି ?

ଚନ୍ଦ୍ର—କିରେ ଚଣ୍ଡାଳ ! ଭାରି ତ ଭୟ ଦେଖାଉଛୁ ।
ଆରେ ଏ ତ କଳିଯୁଗ ଭଲ ଆକାର ପାଇଲା । କାହିଁ ଗଲା
ସେ ଭକ୍ତୋତ୍ତାମ ଯୁଗ । ଗାନ୍ଧୀ ଯୁଗରେ ଏହା ପ୍ରାପ୍ତି ହେଲା ।
“ସବେ ହୋଇବେ ଏକାକାର, ନ ଥିବ ବେଦର ବିଚାର ।”
ଏ, ଏବେ ଗୋମାଂସ ଭୋଜି ଚଣ୍ଡାଳ ଆସି କହୁଛନ୍ତି, ଅନ୍ଧମ
ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରିବୁ । ଆରେ ଗୁରୁ, ମୁଁ ପାଠକ । ଗାଁର
ଉର୍ଜରୁ, ଭୃଷଣ ହିଂସାଠୀକୁ କହୁଦେବ । (ପ୍ରସ୍ତବ)

ଗୁରୁ—ଦେଖନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, ଏ ମହାଶୟ ଗଲେଣି ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ
ଗୋଲମାଲ ଆରମ୍ଭ ହେବ । ଆପଣ ଟିକିଏ ଦର୍ଶନ କରି
ଗୁଲିଯାଆନ୍ତୁ ।

ଭଦ୍ର—(ହେଉ) ଏମାନେ ନ ଗଲେ ମୁଁ ଯିବି ନାହିଁ ।

କଲ୍ୟାଣ—ଗୁଲୁରୁ ଅଜ୍ଞା, ଭଗବାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ବଳେ
ବଳେ ଦର୍ଶନ ଦେବେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଅହୁଁନ, ନରଣ ତୁମେ ସବୁ ଯାଇ ଗାଁରେ ଗୋଟାଏ ସଭା
 କରିବା ଆୟୋଜନ କଲ, ମୁଁ ପଛରେ ଯାଉଛି । କହ, ଜୟ
 ଭାରତର ଜୟ ।

ସମସ୍ତେ—ଜୟ ଭାରତର ଜୟ । ଜୟ ହିରଣ୍ଯ ପତାକାର ଜୟ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗୁରୁ—ଆସନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞା, ତେର ହେଲଣି, ସେଆଡ଼େ ନୋକେଇ ଦୋଷ
 ଅନେଇ ରହୁଥିବ । ବୁଝିଲେ, ଆମ ଶରଦା, ଅଜ୍ଞା ବାହାରେ
 ମୁହଁ ଝାଡ଼ୁକୂଏ ସିନା ଭିତରେ ଭିତରେ ଭାରି ସ୍ନେହ । ଭାତ
 ବାଢ଼ିଦେଇ ବସିଥିବ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆପଣ ଯାଆନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କର ମନ୍ଦରଦ୍ବାର ଦନ୍ଦ କରି
 ଦଅନ୍ତୁ, ମୁଁ ଏହି ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେଇ
 ଯରେ ଯିବି ।

ଗୁରୁ—(ମୁଖ ଭଙ୍ଗି କରି) ସହଜଲେକ ନୁହଁ । ସହଜଲେକ
 ନୁହଁ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଇନ୍ଦ୍ର—କଣ କହିବି । କାହାର ସହାୟତା ମାଗିବି । ଜଣେ ବିଦ୍ବାନ
 ଦ୍ରାଘୁଣି ଯେ କି ଭଗବାନ କ'ଣ ଜାଣେ, ସେ କହୁଛି ମନ୍ଦରରେ
 ଅଛନ୍ତି ଦେବତା !

ଅମିତା—(ପ୍ରବେଶ)--(ପୁଣି ପ୍ରସ୍ଥାନ ହେବା)

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆପଣ କଣ ଏଇ ମନ୍ଦର ଭିତରେ ରହନ୍ତି ?

ଅମିତା—ଆପଣ କଣ—

ଇନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ ଜଣେ କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ।

ଅମିତା—ଆପଣଙ୍କର ନାମ ?

ଇନ୍ଦ୍ର—ଧନ୍ୟବାଦ, ଓଡ଼ିଆ ବିଅର ଅନ୍ତର ଏତକି ସାହସ ହେଲଣି
 ଯେ ସେ କୌଣସି ଅପରାଧିତ ଲୋକକୁ ନାମ ପଚାରି ପାରିବ ।

ତେବେ ଝିଅ ଦେଶର ଲୋକ ତ ନାମ ଉପରେ ଜୋର ଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି । ନାମ ମୋର ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ । ଆପଣ ତ ନିଜ ପରିଚୟ ଦେଲେ ନାହିଁ ।

ଅମିତା—ଅମୂର୍ତ୍ତି ବାବୁକୁ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ବୋଧହୁଏ, ତାଙ୍କର ଭଉଣୀ ମୁଁ, ମୋ ନାଁ ଅମିତା ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ତାହାହେଲେ ଆପଣ ଜଣେ ନେତ୍ରୀ ।

ଅମିତା—ଆମେ ତ ଆଉ ଆପଣମାନଙ୍କ ପରି ଅଧିକାର ଆସନରେ ବସି ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ସେଇ ଅଧିକାର ମୋହୁଁ ସେବାକାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଣି ଦେଉଛି । ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା, ବର୍ତ୍ତମାନ ହରିଜନଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରବେଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆପଣ ମୋତେ କେତେଦୂର ସହାୟତା କରିଦେ କହନ୍ତୁ ।

ଅମିତା—ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଗୋଟାଏ ପୁଣି କଣ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରିବି ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆମମାନଙ୍କର ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିନ୍ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶ ସେବା ତ ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆପଣମାନେ ଆମ ସହିତ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷତା ରଖିବା ଉଚିତ । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଆମମାନଙ୍କୁ କଣ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ।

ଅମିତା—(ନିତମୁଖରେ) ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଷମତା ପ୍ରିୟ ଲୋକ ବୋଲି ମନେକରୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—[ହସ] ତାହାହେଲେ ତ ଏକାନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ପାରଣା କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଏଇ ଆପଣ ପରିସ୍ଥିତି ବେଳେ ଆପଣମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର ପାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପଦ ବିକ୍ରାନ୍ତ ପଡ଼ାନ୍ତି ତେବେ ତ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଅମିତା—ଆପଣମାନେ ସୁଯୋଗ ଦେଖି ବନ୍ଧୁକୁ ଅନ୍ତର କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି କହେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆମେ ତ ବନ୍ଧୁଦ୍ରୋହୀ ନୋହୁଁ । ଯେଉଁମାନେ ଆମକୁ ତାହା କହନ୍ତି ସେମାନେ କେବଳ ବନ୍ଧୁଦ୍ରୋହୀ ନୁହଁନ୍ତି, ଦେଶ ଦ୍ରୋହୀ ମଧ୍ୟ । କୌଣସି ବନ୍ଧୁ ଯଦି ଆମ ବନ୍ଧୁତ୍ବର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନ ରଖେ ସେଥିପାଇଁ କରାଯିବ କଣ ? ହଁ—ଛାଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା । ହରିଜନଙ୍କ କଥା କଣ କରାଯିବ କହନ୍ତୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ କୌଣସି ମତେ 'ଗଠନମୂଳକ ସମାଲୋଚନା' କରିବା ଉଚିତ ।

ଅମିତା—ମୁଁ ତ ଭୁବୁଞ୍ଚୁ, ଏକାକୀ ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିର ଆଣି ଦିଅନ୍ତୁ, ପରେ ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ କଥା ଚିନ୍ତା କରିବେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ମୁଁ କହୁଛି ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଆମ ସହୃଦ ମିଳାମିଶା କରୁ ଆମର ପରି ସହାୟତା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତୁ । ପରେ ଆମେ ଆପଣ ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିର ଆସ୍ତିତ୍ବ ।

ଅମିତା—ଆପଣମାନେ ଖାଇ ପିଇ ସୁନା ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦରେ ରାଜଗାଦୀରେ ବସିଥାନ୍ତୁ । ଆଉ ସେ ଚିତରା ଚାରିକ ପଶୁ ପକ୍ଷୀଠାରୁ ଆହୁରି ଘ୍ନାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତୁ, ସେଇ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୟ ରାଜ୍ୟରେ । ଆପଣମାନେ ସମୟେ ସମୟେ ସାମାନ୍ୟ ଅନୁଗ୍ରହ ଦେଖାଇ, ଦେଉଳ ଦୁଆରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଠିଆ କରେଇ ଦେଲେ, ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଲଭ କଣ ହେବ କହନ୍ତୁ ତ ?

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆମଣ ଭଲ ବୁଝୁଛନ୍ତି । ଅପଣ ଯେଉଁ ଜିନିଷଟାକୁ ଅନୁଗ୍ରହ
 ବୋଲି କହିଲେ ତାହା ଅନୁଗ୍ରହ ହୁଏ, ଅଦର । ଆମେ ଗୁହ୍ୟ
 ସେମାନେ ଆମ ସହୃଦ ମିଳିମିଶି ସକଳ ପ୍ରକାର ଗୁକିୟରେ
 ଶ୍ରୀମ ପାଇବେ, ସୁଖ ହେବେ, ଶିଷିତ ହେବେ । ତାହା ନ କରି
 ଯଦି କେବଳ ତାଙ୍କର ଟଙ୍କା ପଇସା ଦିଗଟା ଦେଖାଯାଏ,
 ତେବେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର ସେଇ ଚରକାଳର ଅଭ୍ୟାସ
 ବଳରେ ପଇସାତଳ ମଦ କୋଠିରେ ତାଳିଦେଇ ଅସିବେ ।
 ଶୋଚନୀୟ ଦଣ୍ଡା ଦୁର୍ଘଟ ନାହିଁ କୌଣସି କାଳେ ।

ଅମିତା—ଆମେ ବି ଯୁକ୍ତି କରିପାରୁ ଠିକ୍ ଆପଣଙ୍କ ପରି । ସେମାନେ
 ଯେଉଁଦିନ ଖାଇ ପିଇ ରହୁଥିବା ଦଳେ ବଳେ ଠିକ୍ ସେଇ
 ମନୋଭାବ କାଳକ୍ରମେ ହୋଇଯିବ ଯେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ସେବକ ଆମେ, ସେବା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଥା କହୁ,
 ଆପଣମାନେ ହେଲେ ତାଙ୍କିଲି, ତାଙ୍କ କରି ଓଦଣକୁ ନେବେ
 ଧୂସ ପଥରେ, କାହିଁ କରି ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଯାଏ; ତେଣୁ କୁଆ
 ତାଙ୍କ କରିବାକୁ ଆମେ ସମୟ ପାଇ ନା ।

ଅମିତା—ଆପଣ ଗାଳିଦେବା ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ।

ଇନ୍ଦ୍ର—ଗାଳି ଦେଇ ସ୍ବାଧୀନ ଦଳର ଶକ୍ତି ଯୁଗ କରି ଦେବାକୁ
 ମରା ଅସିବୁ ?

ଅମିତା—ହ୍ରାସ ଦୁର୍ଦ୍ଦିର ମାପକାଠି ଅପଣ ରଖିଛନ୍ତି ନା ଜଣ ?

ଇନ୍ଦ୍ର—ଆଜ୍ଞା ରହନ୍ତୁ, ଯାହା ଅଲୋଚନା ହୋଇ ଯାଇଛି କଜିଆ
 ବୋଲି ମନେ କରିବେ ନାହିଁ । କଥାରେ କଜିଆ ସଫଟିଯିବ
 ବୋଲି ଭୟ ହେଉଛି । ଆପଣ ବୋଧହୁଏ ଦେବତା ଦର୍ଶନ
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବରଦର ଏଠିକି ଆସନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଦେଖା
 ହେବ ନିଶ୍ଚୟ । ନମସ୍ତେ ।

ଅମିତା—ନମସ୍ତେ ।

[ଦୁହେଁ ଦୁଇ ଦିଗରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ଦାର ବିଶୋରଙ୍କ ଘର

ବୀର—[ପ୍ରବେଶ] କଣ କରବି, ଏତଣି କଂଗ୍ରେସ ମାନ୍ୟତା ହଜାରେ
 ଟଙ୍କା ଚୁକା, ତେଣେ ମିଲ କନ୍ଦ କରବା ସୁଚନା ଦେଖା ଗଲାଣି ।
 କରେ କଣ, କାହାକୁ କହିବି, ଆଗେ ଟଙ୍କା ରଖି କରବି
 କଣ, ଏଣେ ଚିକ୍କାର ପଡ଼ିଛି ଜାମିଦାରୀ ପ୍ରଥା ଘୁଞ୍ଚି ହେଉ,
 ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଲୋପ ହେଉ, ସେଥିରେ ମୋର ଯାଏ ଆସେ କଣ ।
 କୁଞ୍ଜି ବାରିକ କରୁଛି ପାନ ଦୋକାନ, ଉପାର୍ଜନ ତାର
 ଦୈନିକ ଦୁଇଟଙ୍କା, ଖାଇ ପିଇ ସୁଖରେ ଶୋଉଛି ସେ,
 ପାହାନ୍ତିଆରୁ ଉଠି ଗାଉଛି ଭଜନ । ମୁଁ କରୁଛି ଦିନରାତି ଚିନ୍ତା,
 କୋଉଠୁ ଟଙ୍କା ଆସିଲା, କୋଉଠୁ ଧାନ ଆସିଲା, କେତେ ଟଙ୍କା
 ଜମା ରହିଲା । ମୋର ଏଥିରେ ଦରକାର କଣ ।

ଗୁରୁ—(ପ୍ରବେଶ) ନମସ୍କାର ଭାଇନା । [ପଛକୁ ଚାହିଁ] ଆସେ ,
 ନୋକେଇ ବୋଉ ଆସିଛି ଯେ ।

ଶରଦା—[ପ୍ରବେଶ କରି] ନାନୀ ଥିଲା ଦିନେ ସିନା ଜଞ୍ଜାଳ କରି
 ତାଠୁ ମାଗି ନେଉଥିଲି, ନୋକେଇ ମୋର ଦ୍ରବ ହୁଏ ।
 ତମର ସାହାଯ୍ୟ ନ ହେଲେ କିଛି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।
 ଏ ତ ଘରର କୋଉ କଥା ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡିତ
 କର୍ମ କରିବେ, ପାଟ ପୋଡ଼ିଟିଏ ଦରକାର ।

ଗୁରୁ—ହେଉ ହେଉ, ପରେ ସେ ସବୁ ଦେଖିବା; ଆଗେ ଭିତରକୁ
 ଯା ।'

ଜରଦା—ହଁ ପାଉଛି ଯେ ତମେ ଆଉ ସେ ହାତ ପାଣି ଗୁଡ଼ାକୁ
ଦେଉଳରେ ପୁରେଇଦି ନାହିଁ । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଦୀର—ବୁଝିଲ ପଣେ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି
ସାରିଛି ।

ଗୁରୁ—କଣ ଆଉ କେତେହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟାଙ୍କରେ ରଖିବା
କଥାରେ ନା ?

ଦୀର—ନାହିଁ ହେ, ସେ ଟଙ୍କା ରଖିବା ଆଶା ଗଲଣି । ଭୁବୁଛି,
ଲଳିତାକୁ ସେ ଅମୂର୍ତ୍ତି ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବିବାହ କରେଇ
ଦେଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଯିବି । ଆଉ ଯକ୍ଷ ଚାଲି ଶୁଣି ପାରିବି
ନାହିଁ । ଦୟାକରି ତମେ ଟିକିଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସଜ୍ଜା କରି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଗୁରୁ—ତାଙ୍କ ମା'ଙ୍କୁ କହିଲେ ସବୁ ହେଇ ଯିବ ଯେ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ
ହେବାକୁ ସେ ନିଜେ ହିଁ କହିଦେ କି ନାହିଁ—

ଦୀର—ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ କଣ ? ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାହେଲେ, ମଜୁରିଆକୁ ଫୁରିଭାଗ
ଦେଇ ଭାଗେ ଆଣନ୍ତୁ, ମୋର କ'ଣ ଯାଏ । ମୋର ତ ସେଇ
ଗୋଟାକ ଝିଅ, ବଞ୍ଚିଥିବାଯାକ ଖାଇବା ଯେଉଁବାକୁ ମୋର ତ
ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ, ମୁଁ ଏକାଥରକେ ବଦଳି ଯାଇଛି ।
ବୁଝିଲେ ପଣେ ।

ଅମୂର୍ତ୍ତି—ନମସ୍କାର ଅଜ୍ଞା ! ବିନା ଅନୁମତିରେ ଚାଲି ଆସିଛି, କ୍ଷମା
କରିବେ । ଆପଣଙ୍କର ଲୋକ ଯାଇଥିଲା ।

ଗୁରୁ—“ଏ ମନେ ଭାବୁଥାଏ ଯାହା—କାଳେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ତାହା ।”

ଅମୂର୍ତ୍ତି—ଆପଣ ଏଠି ଅଛନ୍ତି । କ୍ଷମା କରିବେ, ଦେଖି ନ ଥିଲି ।
ନମସ୍କାର ।

ଗୁରୁ—ସତ୍ୟଜିତ କୁମାର ହେଉ, ଅମେ ଝେକୁ ତୁମର ମରସା
ଶୁଣିବ ।

ବୀର—ବନ୍ଧ ବାପା, ଯୁଦ୍ଧ କଥା ଶୁଣି ନାହିଁ, ମୁଁ କଥାଟା କଣ କି ଚିନ୍ତିକଲର ସତୁର ଲୋକ ଧର୍ମସତ କରନ୍ତେ ବୋଲି କାଗଜ ପଟେଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ମୁଁ କଣ କରବି କହିଲି, ତୁମେ ଟିକିଏ ସମାଧାନ କରେଇ ଦିଅନ୍ତୁ ହେଲେ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ଆଜି ଗୋଟାଏ ଭଲ ଖବର—

ବୁଝୁ—ବୁଝିଲି ଯୁଦ୍ଧ, ଭାବି ଶୁଣି ତ ହେବେ, କିନ୍ତୁ କଥାଟା କାହିଁକି ଭାବଟାକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ବୀର—ପ୍ରକାଶ କାହିଁକି କରି ପାରିବି ନାହିଁ ହେ, ମୁଁ ତ ଏକାଠିରେକେ ଗୋଟାଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚି ପାଲଟି, ଦେଶରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ସଂଘର୍ଷ ଚାଲୁଛି, ସବୁ ଏଇ ଅଧିକାଂଶ ଅବାହାକୁ ନେଇ ତ । ବୁଝିଲି, ଅମେ ତ ଆଉ ଟଙ୍କା ପଇସା ଖାଉ ନାହିଁ । ଭାତ ଡାଲି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଚାଲୁଛି ।

ବୁଝୁ—ହଁ, ଅପଣ ସଦା ପ୍ରଥମେ ପାଣି ଯିଲ ପଇସା ରଖି ନ ଆନ୍ତେ, ଦେଶର ଜଣେ ବଡ଼ ଧନୀ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତେ କେଉଁଠି ?

ବୀର—ନା, ନା, ନା ସେ କଥା ଆଉ କହ ନାହିଁ । ଧନ ରଖିବା ଆନନ୍ଦ ଖୋର ଗଲଣି । ଆରେ ଧନ ଥିଲା ବୋଲି ତ ଯେ ପାରୁ ସେ ହାତ ଯାତ ଦେଲେ ପାଞ୍ଚ ହେଉ, ତିନି ହେଉ ପକେଇ ଦେଇଥିଲା । ଲୋକଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ; ବୁଝିଲି, ମୋଠୁଁ ଯାଇ ମତେ ଦେବେ ନିନ୍ଦା, ପରୁଷଣ ହେଲଣି ଆଉ କେତେ କାଳ ଦୂରବି ଯେ, କାହିଁକି ଏଥିରେ ଘାଣ୍ଟି ହେବି ?

ବୁଝୁ—ଅସୁଖ ଦାବୁ ଆଉ କାହା ପାଖକୁ ଯାଇ ଚାଲି ଦିଅ ବୋଲି ହାତ ଯାତଦାବୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ଧନର— [ବାହାରି] ଅସୁଖ ଦାବୁ ଏଠି ଅଛନ୍ତି ?

ବୁଝୁ—ଅଛନ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ଆସ ।

ଶଙ୍କର—[ହସେଇ] ତେଣେ ଲୋକ କିମା ଚହଇ ଗଲେଣି, ଆସ
ଯିବା, ଆଜି ବହୁତ ଶୁଣାଏ ଲୋକ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଗୁରୁ—କି କଥା ହେ, କ'ଣ ନାହିଁ, ବାଣୀନାହିଁ; ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ଦୁଃଖ
ନାହିଁ, ସବୁଦେଲେ ସଭା । ସଭା କଲେ କଣ ଦୁଃଖ ଛାଡ଼ି
ଯାଉଛି କି ହେ ?

ଅର୍ଜୁଣ—ଆଜ୍ଞା ନମସ୍କାର, ମୁଁ ଯାଉଛି ପରେ ଆସିବି ।

ଗୁରୁ—ନିଶ୍ଚୟ ଆସିବ, ନ ଆସି ଯିବ କୁଆଡ଼େ । ଆଣିବା ଭାର ମୋ
ଉପରେ ରହିଲା । ଆପଣ କିଛି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ ।

ଅର୍ଜୁଣ—ଆସନ୍ତୁ ! ନମସ୍କାର । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଶଙ୍କର—ନମସ୍କାର । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଗୁରୁ—ଦଳ ଗୋଟିକିଯାକ ଏଠି ବସି ମହା ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଖାଇଦେ ।

ସାର—ଖାଆନ୍ତୁ ବା ଯାହା କରନ୍ତୁ, ଏ ଧର୍ମସତର ଜ୍ଞାନରୁ ଆଗେ
ରସା ପାଇବି । ଲଳିତାର ମାର୍ଗସୀ ତ ଆସିଛନ୍ତି, କେତେଟା
ଦିନ ଏଠି ରହି ଯାଆନ୍ତୁ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସରଟା କରେଇ ଦେବା ।

ଲଳିତା—[ଉତ୍ତର] ସରକୁ ଆସ ମଉସା ।

ସାର—ମାର୍ଗସୀ ମଉସାକୁ ନ ଦେଖିଲେ ରହି ପାରୁ ନ ଥିବେ । ହଁ
ହଁ ଭିତରକୁ ଯାଆ । ମୁଁ ଯାଉଛି ମୋର ଯାହା ଅଛି ତାର ଗୋଟିଏ
ତାଲିକା କରି ଦେବି । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ଗ୍ରାମ ଉପକଣ୍ଠ.

ଭଦ୍ରନାଥ ସଭା ନେପଥ୍ୟ—ଗୀତ

ଗଢିବା ଜାତି ଦେବି ଶକ୍ତି
 ହୋଇରେ ଆମେ ଏକା
 ଆସିଲେ ଏକା ପିବାରେ ଏକା
 କେ ନୁହେଁ କାହା ସଖା ।
 ଐକି ଶୋଷୀକୁ ଦୁଃଖି ରଜିକୁ
 ନ ଦିଅ କେହି ଧକା
 ଟଙ୍କା ପେଡ଼କି ନିତି ଗୁହଁକି
 ନ କର ଲେଖା ପୋଖା ।
 ନର ଭୃଷ୍ଟରେ ନାରାୟଣରେ
 ଏକଥା ଅଛି ଲେଖା ।
 ନିରଳ ମୁଖେ ଦିଅରେ ମୁଖେ
 ହୋଇବ କଥାରଖା,
 ଭାବୁ ଭାବୁ ତ ଘଟିଲେ ନୃତ୍ୟ
 ସରିବ କିଶାବିକା ।

[ଭଦ୍ରନାଥ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀଗଣ ସ୍ଥୋଗାନ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ ।

ଅଗନ୍ତୁକଗଣଙ୍କ ପ୍ରବେଶ—ଉପବେଶନ]

ଭଦ୍ରନାଥ—ଭାଇମାନେ ! ଆଜି ଅପଣମାନଙ୍କୁ ମୋର ବିଶେଷ
 କିଛି କହିବାର କଥା ନାହିଁ, ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର
 ଏକାନ୍ତ ଅନୁରୋଧ, ଆମଦେଶର ଏହି ଯେଉଁ ଅଧଃପତନ

ଜାତ, ଅର୍ଥାତ୍ ହରିଜନମାନଙ୍କୁ ଅପଣମାନେ ସହାୟତା ଦେବେ ।

ଜଣେ କୃଷକ—ଆଜ୍ଞା, ଏ ହାଡ଼ ପାଣମାନଙ୍କୁ ଦେଉଳକୁ ନେଲେ କି ଉପକାର ହେବ ଯେ ଗାନ୍ଧୀ ମହାତ୍ମା ଏଥିରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ?

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଉଳକୁ ନେଲେ ଦେଶର କି ଉପକାର ହେବ, ଏକଥା ଅପଣମାନେ ମତେ ପଚାରୁଛନ୍ତି । ତାର ଜବାବ କେବଳ ସେଇ ମହାତ୍ମାହିଁ ଦେଇ ପାରିବେ, ଭଲ ଭାବରେ । ତେବେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏତକ କହିପାରେ ଭଗବାନ ସେମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି; ପୁଣି ଆମମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଆମେ ଦଳେ ଲୋକ ଏକତ୍ର ହୋଇ, ଆଉ ଦଳେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଛୁଆଁ କରି ରଖିବା କଣ ପାପ ନୁହେଁ ? ଏତ ଗଲା ଆମ ଆହାର ବିଚାର —

୨ୟ କୃଷକ—ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣ ସବୁଥିରେ ତ ଚଣ୍ଡାଳ ଜାତି ଅପ୍ମୁଖ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଆମେ ସେକଥା ଏଡ଼ି ଦେଇ ପାରିବୁ କେମିତି ? ଆଉ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯେମିତି ଅଛନ୍ତି ସେମିତି ଥିଲେ, ଆମର କି କ୍ଷତି ହୋଇପାରେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—କ୍ଷତି ଆମର ବହୁତ ହେଉଛି । କାର୍ଯ୍ୟ କି ନା, ଆମର ଏଇ ହରିଜନ ଭାଇ ଚିରକାଳ ଅଛୁଆଁ ଦୁଃଖରେ ରହି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଭିତରକୁ ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମ ସମାଜ ଦିନକୁ ଦିନ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି । ଆମର ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦିନକୁ ଦିନ କମି ଆସୁଛି । ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ପାଖରେ ଆମେ ଦିନକୁ ଦିନ ହୋଇ ଯାଉଛେ ନ୍ୟୁନ । ଅପଣମାନେ ଶାସ୍ତ୍ର କଥା କହୁଛନ୍ତି । ସେହି ଶାସ୍ତ୍ର ତ ପୁଣି କହୁଛି ଦେଶ, କାଳ, ପାଦ ଦେଖି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ବୋଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ

ଆମ ଭାବତ ଦେଶ ଗୋଟିଏ ଭାଷଣ ପରିସ୍ଥିତି ପାଖରେ ଆସି
 ଚାଲି ଯାଇଛି । ଏ ସମୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ନିଜକୁ ଗୋଟିଏ
 ଗୋଟିଏ ସୈନ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରି ନିଜକୁ, ନିଜର ଘରକୁ,
 ନିଜର ପରିବାରକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯେବ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ
 ଯଦି ଆମେ ଆମର ଦେଶର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କୁ ଅଲଗା
 କରି ରଖୁ; ତେବେ ଆମେ ନିଃସହାୟ ହୋଇଯିବା ।

୧ମ କୃଷକ—ନିଃସହାୟ ହୋଇଯିବା ବୋଲି ଆମର ଚିନ୍ତାପଥ
 ଯାହା କରି ନ ଥିଲେ, ଆମେ ସେ କଥା କିମିତି କହିବା ?

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆମ ଚିନ୍ତାପଥ ହେଉଛି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଅନୁପାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରିଥିଲେ ବୋଲି ଆମେ ଯଦି ସେଇ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ
 ଜୋର ଦେଇ ବିରୁଦ୍ଧ ରୁଦ୍ଧ ହେଉଛୁ ବାହୁ, ତାହାହେଲେ
 ଆମେ ଆଉ କୌଣସି କାଳେ ମନୁଷ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବା ନାହିଁ ।
 ଆଜ୍ଞା କହିଲୁ, ତୁମ ବାପା ତ ଅକ୍ଷର ଜାଣି ନ ଥିଲେ, ତୁମେ କାହିଁକି
 ସମାଜ ପଡ଼ିବାକୁ ବାସ୍ତବ ଯାଉଛ । ତୁମ ବାପା ବଳଦ ଗାଡ଼ିରେ
 ଜିନିଷ ଆଣୁଥିଲେ; ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ
 ଗଲବେଳେ ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ଯାଉଥିଲେ । ତୁମେ ଦର୍ଶନ
 ଜିନିଷ ଆଣୁଛ ଟ୍ରକରେ । ତୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲବେଳେ
 ବାସରେ ନ ବସିଲେ ତାକୁ ନାହିଁ । ତାହାହେଲେ ତ ତୁମେ
 ଆଜି ପାରମ୍ପରିକତା ରକ୍ଷା କରି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

୨ୟ କୃଷକ—ଏ ଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଦାହାର କଥା । ସେ ହେଲା ଆମର
 ଧର୍ମ କଥା, ଘର କଥା, ସମାଜର କଥା ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଟିକ୍ କଥା ପ୍ରଶ୍ନ କରୁଛୁ, ସମାଜ ଚେରକାଳ ଗୋଟିଏ
 ରାତିରେ ଚାଲି ନାହିଁ । ଆମର ଶାସ୍ତ୍ର କହୁଛି ଦ୍ରାଘିଣ କେବଳ
 ପୂଜା କର, ମୁକ୍ତି କରେଇବା, ପଢ଼ିବା, ପଢ଼େଇବା, କିନ୍ତୁ

ଅଜି କାଲି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ସେପେଇ କାମ କରୁଛନ୍ତି, ଗାଈ ଦାନ୍ତୁଛନ୍ତି । ଦୋକାନ କରି ସରଦା ବନ୍ଦି କରୁଛନ୍ତି । ଅମ୍ଭ, ସାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ଦି କରୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟର ସେବା କାମରେ ମୁକ୍ତ ନାହିଁ କେଉଁଛନ୍ତି, ତେବେ ସମାଜ ନୀତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ କହି ପାରିବା କି ? ଆମ ଦେଶରେ ଦଶବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଯାହା ନୂତନ ବୋଧ ହେଉଥିଲା, ଆଜି ତାହା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପରିଣତ ହୋଇ ଗଲାଣି । ବ୍ରାହ୍ମଣର ନୀତି ଥିଲା ଯିଏ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସ୍ନାନ କରି ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ କରୁବା ପରେ ଖାଇବାକୁ ହେବ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ଆଜି କାଲି କୋଟ ପେଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି, ଜୋତା ପାଦରେ ହିଁ ହୋଟେଲରେ ବସି ଶୁଭ୍ର ହାତରୁ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାକୁ କେହି ପାପ ବୋଲି ଭାବୁ ନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅଜି ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, ଆପଣମାନେ ସେ ଅଚରଣର କଥା ଚିନ୍ତା ନ କରି ବିଚାର ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା ନିଜକୁ, ନିଜର ସମାଜକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତୁ ।

୧ମ କୃତ୍ୟ—ଆପଣ ଯାହା କହିଲେ ସେ କଥା ଆମେ ସମସ୍ତେ ବୁଝିଗଲା, ଆଜିଠାରୁ ଆମେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଛୁ, କଂଗ୍ରେସର ନିଦେଶ ଅନୁସାରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ କାମ କରିବୁ ।

ଭାବନା—ଆପଣମାନଙ୍କର ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ବାଣୀରେ ମୁଁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଛି । ଅତଏବ ଭାରତୀୟ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ କହୁ, ‘ଜୟ ଭାରତର ଜୟ !’

ସମସ୍ତେ—‘ଜୟ ଭାରତ ମାତା ~~ଜୟ~~’

‘ଜୟ ହିତାବଧାନ ଜୟ !’

‘ଜୟ ନିଜ ଜାତିର ଲାଭକର !’ [ପ୍ରଶଂସା]
‘ବିଦେଶୀ ପଦ୍ମ’

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ଅଗ୍ନିଶିଖର ଘରର କୌଣସି ଏକ କକ୍ଷ

ଅମିତା—କଣ ହେଲା ମୋର ? ଏଇ ମୁଁ, ନେତାମାନଙ୍କ ସମତା
 ପ୍ରିୟ ଭାବ ସ୍ମରଣ କରି ସେଥୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ଆଣୁଥିଲି ।
 ଦର୍ଶନ କେଉଁ ଅଢେଇ ଗଲା ମୋର ସେ ବିରାଗ, ବିଶ୍ୱକୃତ
 କେତେବେଳେ ମତେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର ସହିତ ବିଜଡ଼ିତ କରି
 ଦେଲା, ଯେପରିକି ବହୁସୁଗା ଆଗରୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିଲା
 ଗୋଟାଏ ପରମ ଲଗ୍ନ, ତାଙ୍କ ଆଉ ମୋ ଭିତରେ ମିଳନ
 ଘଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ।— [ଗୀତ]

ତର ନେଉଥିଲି ବାହୁ ଜୀବନ ତମିର ପଥେ

ଦେଖା ଦେଲ ତୁମେ ଧ୍ରୁବ ତାରକା

ସ୍ବପନେ ସୁନାର ରଥେ

ତୁମ ପଥେ ଆଜି ହେବି ମୁଁ ଯାନ୍ତିଶୀ

ହେବି ମୋର ଘର ତୁମର ତରଣୀ

ପାର ହେବି ବନ୍ଧୁ ଏ ଭବ ସାଗର ହାତ ରଖି ତୁମ ହାତେ ।

ନାହିଁ ତ ମୋହର

ଅଉ କିଛି ଧନ

ଅରପି ଦେବି ମୁଁ ମୋର ପ୍ରାଣ ମନ

ଯହଁ ଯିବ ତୁମେ ଯିବି ପ୍ରଭୁ ମୋର ଥିବ ତୁମ ସାଥେ ସାଥେ ।

ଅମିତା ମା—ଅମିତା ! ଦତ୍ତ ଶୁଭ, ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଶୁଭ ଖବର
 ପରି ଆସିଛି ।

ଅମିତା—କି ଶୁଭ ଖବର ବୋଉ ?

ଅମିତା ମା—ବୀର ବାବୁଙ୍କର ହିଅ ଲଳିତାକୁ ଦେଖିଛୁ ତ । ଅନୁଷ୍ଠାନ ସୁଦ୍ଧା, ରୂପକୁ ଦେଖି ଭଗବାନେ ବୁଦ୍ଧି ବି ଦେଇଛନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧିଲ୍ଲୀ, ତୁ ତ ହେଲୁ ପାଗଳି, ତୋର ଭାଇ ବି ହେଲା ପାଗଳ, ଭଗବାନେ ତାକୁ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି ଦେଲେ, ଯାହାହେଉ ସେ ବଳି ହୋଇଗଲା ।

ଅମିତା—ବଡ଼ ଆନନ୍ଦର କଥା ବୋଉ, ଭାଇଙ୍କର ବିଭା ଘର ହୋଇ ଗଲେ ମୁଁ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେବି । ଭାଇଜନ ଆସିବେ, ପୁଣି ଧନୀ ଘର ହିଅ, ଭାଇ ତ ପଇସା ଲାଗି ଅସୁବିଧା ଭୋଗୁଥିଲେ । ସେ ସବୁ ଦୂର ହୋଇଯିବ, ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ ବି ତଦ୍ଵାରା କରି ପାରିବେ ।

ଅର୍ପୁଣୀ ମା—ବୀର ବାବୁ ତାଙ୍କର ଚିନି କଲ ସାଥରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ସବୁ ତ ଅର୍ପୁଣୀ ନାଁରେ ଉଇଲ ଲେଖି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଅମିତା—ତାହାହେଲେ ତ ଆହୁର ଭଲ ହେଲା, ଶ୍ରମିକ ଓ ଚାଷିଙ୍କର ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧା ହୋଇଯିବ । ମୁଁ ତ ଭାରତୀୟ, ଆମ ଦେଶର ପୁଣିବାଦୀମାନେ ଏଇ ନୀତି ଯଦି ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତେ, ଦେଶର ବହୁତ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ।

ଅର୍ପୁଣୀ ମା—ମୁଁ ଯାଉଛି, ଅଜି ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡା ତେ, ଗୁରୁ ମୂଳାରାମ ସବୁ ଯିବେ ନିବନ୍ଧ କରିଦେଇ ଆସିବେ । (ପ୍ରାନ୍ତ)

ଅମିତା—(ପଦଗୁରୁଣ କରି) ଶୁଣୁଛି ଅଜିକା ତିନି ଦିନ ହେଲା ଇନ୍ଦ୍ରନାଥଦାବୁ ମନ୍ଦିର ପାଖରେ ଅନଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ଆମର ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ପ୍ରତି ସେତକ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରିବା କଥା ସେତକି ବି କରି ପାରୁ ନାହିଁ ।

ଶରଦା—[ପ୍ରବେଶ] ମୋ ଯିଲଟି କାଲି ସକାଳୁ ପକଡ଼ା ଶିଏ ପକେଇବ, ସେ ହାଡ଼ ପାଣି ଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଉଳ ଭିତରକୁ ଛାଡ଼ିଦି ନାହିଁଟି ।

ଅମିତା—କାହିଁକି, ହାଡ଼ ପାଣିଗୁଡ଼ାକ କଣ ମନୁଷ୍ୟ ନୁହନ୍ତି କି ମାଛସୀ ? ଶରଦା (ଅମିତାର କଥା ନଶୁଣି) ଶୁଣିବ ନା ନାହିଁ ହେ ।

ଗୁରୁ—ଆଲୋ ନୋକେଇ ବୋଉ, ତୋ କଥା ନ ଶୁଣିବାକୁ ମୋର ବୁଦ୍ଧ ଅଛି ନା, ନ ଶୁଣିଲେ ତେଣେ ଦାନା ପାଣି ଉଠି ଯିବ ଯେ ।

ଅମିତା ମା—[ପ୍ରବେଶ] ସମ୍ବନ୍ଧିଆଣୀ ଅସିଛନ୍ତି । ଆସ ଆସ ବର ଭିତରକୁ ଆସ, ଦୁଆରେ ମୁହଁରେ କଳି କରୁଛ କାହିଁକି ?

ଗୁରୁ—ଆପଣ ଏବେ ସିନା ସମ୍ବନ୍ଧିଆଣୀ ହେଲେ, ନୋକେଇ ବୋଉ କଥା ଗାଁ ଭିତରେ କାହାକୁ ଅଗୋଚର ଅଛି କହିଲ ? ଆଜି ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଦୋଧଦୁଧ, ନୋକେଇ ବୋଉ ସିନା ଖର, କିନ୍ତୁ ଭିତରେ (ମୁଣ ଉଠାଇ କର) ଠିକ୍ ନାରିକେଲ ଫଳ ପରି ସରସ ।

ଶରଦା—ଦେଖିଲ ସମ୍ବନ୍ଧିଆଣୀ, ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧଜନ, ଶିଷ୍ୟଜନ କୋଉ କଥାରେ ବାରଣ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଏତେ ଅକପଟ ହେବା ଭଲ ନୁହେଁ, ମନେ ରଖିଥାଅ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅମିତା ମା—ସମ୍ବନ୍ଧି ତ ଆମର ଉତ୍ତମୂଳର ବନ୍ଧୁ, ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଭାବି ଆଣି ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଯିବେ ।

ଗୁରୁ—ଆଜ୍ଞା ତେବେ, ମୁଁ ଯାଏ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅମିତା ମା—ଆସେ ଅମି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅମିତା—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ନିଜେ ହିଁ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହେଲେ କଣ କରିବି ମୁଁ । ଏଇ ଦୁଇ ଦିନ ଆଗରେ କରୁଥିଲି ସ୍ଵାର୍ଥୀନଦଳର ପ୍ରଚାର । ଆଜି ମୁଣି କଂଗ୍ରେସର ସଭାସଭର ପ୍ରଚାର କରିବି, ନା ! ତାହା ହେବ ନାହିଁ । (ଚିନ୍ତାକର) ତେବେ ! କଣ କରିବି ! ହଁ, ଏହା ହିଁ ଗ୍ରହଣୀୟ । ଏହା ହିଁ ସ୍ଵାକ୍ଷରୀୟ । ମୁଁ କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠିରେ, କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗ ଦେବି ନାହିଁ । ମୁଁ କରିବି ଲୋକ ସେବା, ମୁଁ କରିବି ଆତ୍ମର ଜନତାର କାର୍ଯ୍ୟ ମାନ୍ଦାରେ ହେଉ ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣ । ସ୍ତେନ ଦେଶରୁ ପାଦ୍ର ସାହେବ ଆସି କାଲିଙ୍ଗା ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ କରୁଛି ପ୍ରଚାର, ଆଜି ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଶହ ଶହ କନ୍ୟା, ଉତ୍ତରକୁ କରେଇ ପାରୁଛି ଧର୍ମାନ୍ତରେ ଦାସିତ । ମୁଁ କଣ ସେତକି ପାରିବି ନାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ପାରିବି । ଯିବି ! ଚାଲିଯିବି ସେଇ ନିମ୍ନତର ସ୍ଥାନକୁ । ଶିକ୍ଷା ଦେବି ସେହି ନିମ୍ନସ୍ତରର ଲୋକଙ୍କୁ । ସେଇମାନେ ହେବେ ଆମଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ସୈନିକ । ସେଇମାନେ ହେବେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ସରସକ । ଭଗବାନ ମତେ ସାହସ ଦିଅନ୍ତୁ । ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ । ଅଜଣା ଅଶୁଣା ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତାର ଆବିଷ୍କାର ଯେପରି କରିପାରେ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ତୃତୀୟ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

ହାନ—ରାସ୍ତା

(ଅର୍ଜୁନ ରେଶ ପ୍ରବ୍ରଜ ପ୍ରବେଶ କରି)

ଜୟ ଭାରତ ଜୟ ଭାରତ ଜୟ ଭାରତ ବୋଲି

ମୁଣ୍ୟ ହୃଦୟ, ଚଢ଼ିଛି ଡାକ, ପାପ ନାର ଭୁଲି

ଶିତା ରୂପେ ପାଳେ ଭାରତ ଦେଶ,

ଦିଏ ମାତା ରୂପେ, ଶୁଭ ଆଶୀର୍ଷ

ତାହାରି ସର୍ବେଜିତ ଚରଣ ଛୁଇଁ ଚାଲିରେ ଚାଲି ।

ମଲେ ହେବ ଲଭ ସରଗ ସନ୍ତ୍ୟ

ଜାଇଲେ ଲଭିବା ଆମେ ସ୍ୱରାଜ୍ୟ

ଭବ ବନ୍ଧନେ ଇନ୍ଦନ ଦେଇ ଜାଳରେ ଜାଳ ।

ଜୟ ଭାରତ ବୋଲି । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଦୁଇ ଜଣ ହେଉ ବାସୀକ ପ୍ରବେଶ)

ବଂଶୀ—କିହୋ ବିନୋଦ ଦାସୁ, ଅନେକ ଦିନ ହେଲା ଦେଶା

ମୋଇ ନ ଥିଲା । କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲ କି ?

ବିନୋଦ—ଯାଇଥିଲା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା, ଅଜି ତ ଅସୁଛି । ତୁମେ ସବୁ ଭଲ ଅଛ ତ ?

ବଂଶୀ—ଅଜି ଏଠି ସଭା ହେବ । ଦେଖି ଯିବା କି ?

ବିନୋଦ—ନିଶ୍ଚୟ ଯିବା ଯେ, ସଭାଟା କରେଇଛି କିଏ ?

ବଂଶୀ—ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ସଭା କରୁଛନ୍ତି । ସ୍ବାଧୀନ ଦଳର ସଭା ନା କଂଗ୍ରେସ ଦଳର ସଭାକୁ ଯିବା କହିଲ ?

ବିନୋଦ—ଦୁଇଟା ଯାକ ସଭାକୁ ଯିବା, ଅମେ ହେଲେ ଦର୍ଶକ, ସଭାର ପଳା ପଳରୁ ଆମର ଯାଏ ଆସେ କଣ ? ଯିବା, ଦେଖିବା ଯେଉଁ ଦିଗଟା ଜିଣିଲା ଭଳିଆ ଦିଶିବ, ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଆମେ ଆଉଁଜି ପଡ଼ିବା ।

ବଂଶୀ—ଚରକାଳ ଆମେ ଇମିତ ସୁବିଧା ବାଦା ହୋଇ ରହି ଥିବା, ବିନୋଦ ବାବୁ ? ଦେଶଟା କେଉଁ ଆଡ଼େ ଗତି କରୁଛି ଟିକିଏ ଗଭୀରତାରେ ଚିନ୍ତାକଲେ ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ଯେପରି ଗୋଟାଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି ।

ବିନୋଦ—ସେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କଥା ଆଉ କହୁନାହିଁ ବଂଶୀ ବାବୁ, ନିଜର ସଂସାର ଚଳେଇବା ତ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ହୋଇ ପଡ଼ିଛି; ସେଥିରେ ପୁଣି ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ । ଆମେ ଦୁଇଟାପାକ ସଭା ଦେଖିବା, ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ଜୟହେବ, ସେଇଆଡ଼େ ଗୁରୁଅଣା ପଇସା ଦୋଇ ହୋଇଯିବା ସଭ୍ୟ । ଆମେ ତ ଚରକାଳ ସୁବିଧାବାଦୀ, ସମୟ ସଙ୍ଗେ ତାଳ ଦେଇ ଗୁଲିଦା ଆମର ନାତ । ଗୁଲ ଯିବା— (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଶଙ୍କର ଓ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବେଶ)

ଅପୂର୍ଣ୍ଣ—ଗୋସାମୋଦ କରି କରି ଜୀବନରେ ଆସିଗଲାଣି ଅବସାଦ । ଆଉ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ ଏଣିକି ।

ଏହାପରେ ମୁଁ ଧାରଣ କରିବି ସନ୍ଧ୍ୟାସ ବ୍ରତ । ଯେଉଁ
ଜଗତରେ ମନୁଷ୍ୟପାଶରେ ମନୁଷ୍ୟର ବନ୍ଧାସ ନାହିଁ,
ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜଭିତରେ ରହିବା ଅଦୌ ଆବଶ୍ୟକ
ନାହିଁ ଶଙ୍କର ।

ଶଙ୍କର—ଆପଣ ଇମିତି ବିଚଳିତ ହେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ
ନାହିଁ, ଅନୁର୍ଣ୍ଣ ବାବୁ ! ବିଶେଷତଃ ସେନାପତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ତା'ର ସେନାମାନଙ୍କୁ ସମାବେଶ କରି ରଖିବା, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ
ତା'ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷଯାଏ ସମର କରିବା—ସେ ଯୁଦ୍ଧରେ
ଜୟୀ ହେଉ ବା ନ ହେଉ ।

ଅନୁର୍ଣ୍ଣ—[ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ପଦଗୁରଣ କରି] ସେନାପତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
ତାର ସେନାମାନଙ୍କୁ ସମାବେଶ କରିବା । ହଁ, ସେନାପତି ମୁଁ
ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେନାମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରିବା— ।

ଶଙ୍କର—ଆଜି ଆମର ଏଇ ପାଖର କେତେକ ଲୋକଙ୍କୁ କୁହା
ଯାଇଛି ଏଠି ସଭା ହେବ । ବୋଧହୁଏ ଆରତ ବାବୁ
ସେମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଆସୁଛନ୍ତି । ହଁ,—ଏଇ ତ ଗୀତ
ଶୁଭିଲକ୍ଷି ।

[ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ଆରତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରବେଶ]

ହୃତଭାଗ୍ୟ ଆମେ ଆତ୍ମା

ଶୋଷଣ ଦାଉରେ କଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣିକୁ

କେହି ତ ନୋହିଲେ ସାହା,

ଶାସକ ଗଣତ ଧନୀଙ୍କ ବାହାରେ

ମିଶାଇଲେ ନିଜ ବାହା ।

ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ବନ୍ଧୁ କିଏ କାହିଁ ଅଛି

ଦେଖାଅ ଏ ଦାନେ ବହା,

ଭେଦର ଦାୟରେ ସେହୁ ଭାବ ଲୁଚି
ଛୁତକି କଲଣି ଲମ୍ବା ।

କୁଳଦିବି କରି ଖଳିଏ ଗାଇଲୁ
ବୋଲଇଲୁ ଭାର ବୁଝା,

ଆମର ଦୁର୍ନାମ ଆମେ ତ ଗାଇଲୁ
କରିଣି ଅନନ୍ଦେ ଦୋହା ।

ଖଳି ତଳେ ପଡ଼ୁ ଖୁଲି ବୋଲି ହୋଇ
ଗାଳି ଦିଏ ପ୍ରାଣ ପ୍ରିୟା ।

ଅପମାନ ଦାୟ ସହୃଦା ନି ଆଉ
ଖୋଜିବା ଏଣିକି ରହା,

ଆମର ହାତରେ ରହିବା ସମାଧି
ଦେଇଣି ଆମର ବାହା ।

ଅନୁର୍ଣ୍ଣ—ଜୟ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତର ଜୟ !

ସମସ୍ତେ—ଜୟ ସ୍ଵାଧୀନ ଭାରତର ଜୟ !

ଅନୁର୍ଣ୍ଣ—ଭାଇମାନେ, ଭ୍ରମେମାନେ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣ, କଂଗ୍ରେସ
ଅଜାଯାଏ ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସଭା ସମିତିରେ
କେବଳ କହି ଆସିଥିଲା ମାତ୍ର, କାର୍ଯ୍ୟାତ୍ମକଭାବରେ
କିଛି କରି ପାରି ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଭ୍ରମେମାନେ ନିଜର
ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ବ୍ୟବହାରସଭାକୁ ପଠାଇଥିଲା, ସେମାନେ
ନାନା ପ୍ରକାର ମୋହରେ ଅନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଣୁ ମୁଁ ଭ୍ରମମାନଙ୍କୁ
ଅନୁବେଦ୍ୟ କରୁଛି, ଭ୍ରମ ସମସ୍ତେ ଏକତ୍ର ଗୋଇ ଆମର
ସ୍ଵାଧୀନ ଦଳ ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ନିଜର ଅର୍ଥ ନୈତିକ

ସ୍ବାଧୀନତା ନିମନ୍ତେ ଲଢ଼େଇ କର । ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା
ନିମନ୍ତେ ପହଞ୍ଚିଲ ହୋଇ ପଡ଼ ।

କଲ୍ୟାଣୀ—ଆଜ୍ଞା, ଆଜି ତ ଆପଣମାନେ ଦଡ଼ ବଡ଼ କଥା
କହୁଛନ୍ତି । ଦୟାଳିଣୀ ସାଲରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ଯୁଦ୍ଧ
ଦୋଷିଣା କରି ଯେତେବେଳେ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଜେଲ
ଦେଲେ, ସେତେବେଳେ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ
ସରକାର ସହିତ ସହଯୋଗ କରି ଦେଶରୁ ହଜାର
ହଜାର ଯୁଦ୍ଧ ଚୂନ୍ଦା ଆଦାୟ କରିଥିଲେ । ଜନଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ
ଲୋକଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠେଇ ଦେଲେ । ତା ବଦଳରେ ଆମ
ଦେଶ ଲୋକ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ଆଉ କାକି ଯାହା ଫେରି ଆସିଲେ ।
କି ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଆସିଲେ ? ନାନା କୁନୀତ, କୁଅଭ୍ୟାସ ଶିଖି
ଆସିଲେ, ଅର୍ଥ ଲୋଭରେ ପଡ଼ି ଜୀବନର ଶାନ୍ତି ହରାଇଲେ ।
ଏଇ ମାତ୍ର ହେଲା ଲଭ ।

ଅର୍ଜୁନ—ତୁମେ ସବୁ ଭୁଲ ଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଏ କଥା
ଭୁଲୁଛ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ନୁହେଁ । ନେତାମାନେ ଜେଲ
ଗଲାବେଳେ ଆମର ଜନସେବି ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଜେଲ ଯାଇଥିଲେ ।
ଯେତେବେଳେ ଜନସେବିସଙ୍ଗ ଶୁଣିଲେ ଦେଶର ନାନା
ସ୍ଥାନରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ଭୀଷଣ ପରିଣାମରେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ
ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ
ସରକାରଙ୍କ ସହିତ ସାଲସ କରି ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ଫେରିଆସି
ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ପୀଡ଼ିତ ଅଞ୍ଚଳ ଜନତାକୁ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଅସହ୍ୟ
ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟେ ଦେଶର ଅକର୍ମୀ ଜନତା
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇ ଭବର ଅଦାନ ପ୍ରଦାନ କରିବା
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ମଧ୍ୟ ଶିଖି ଆସିବାର ସୁଯୋଗ

ପାଇବେ । ଆମେ କେବଳ କଥା କହି ଶକ୍ତିରସା କରିବା
ଏ ଆଶା ଆମର ନାହିଁ । ଅହିଂସାରେ ଶକ୍ତି ପାଇବା ଆଶା
ଆମର ନାହିଁ । ଆମେ ଘରେ ଦସି ଅହିଂସା ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁ
କରୁ ହୁଏ ତ କୌଣସି ବିଦେଶୀ ଶତ୍ରୁ ଆସି ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ
ମେସିନ ଗନ୍ ଚଳେଇ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗ୍ରାମ ଧ୍ବଂସ କରି
ଦେଇ ଚାଲିଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗାଁରେ
ସୈନ୍ୟ ସମାବେଶ କରି ରଖିବାକୁ ହେବ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣ
ମାନେ ଭାବି ପାରୁଥିବେ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବା ଦ୍ଵାରା ଆମ ଦେଶ
ଲୋକଙ୍କର କେତେ ଉପକାର ହୋଇ ପାରିବ ।

୧ମ ନୃପତି—ହଁ, ତମର ସବୁ କଥା ଆମେ ଶୁଣିଲୁଣି ଯେ, ହେଲେ
ମଧ୍ୟ ଆମର ବିଶ୍ଵାସ ଅଛି । କେଉଁ ଯୁଗରୁ ଆମେ ମହାତ୍ମା
ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ କଥାରେ ବିଶ୍ଵାସ କରି ଆସିଛୁ । ଆଜିର ମଧ୍ୟ, ଯାହାଙ୍କ
ଅନୁକମ୍ପାରୁ ଆଜି ଏ ସଭାରେ ଠିଆ ହେଲୁ, ସେହି କଂଗ୍ରେସର
ଦୟାରୁ ଆମେ ମଣିପୁର ଗୃହରୁ ଜୀବନ ଧରି ଫେରି ଆସିଲୁ,
ତା କଥା, ତାହାର ନିଦେଶ ଆମେ କେବେ ଅମାନ୍ୟ କରି
ପାରିବୁ ନାହିଁ । ଆମମାନଙ୍କର ଜଣେ ଉପକାରୀ ନେତା ହରି-
ଜନମାନଙ୍କୁ ଦେଉଳକୁ ନେବାକୁ ଅନୁମତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମେ
ସମସ୍ତେ ହରିଜନଙ୍କୁ ଦେଉଳକୁ ପଠେଇ ତାଙ୍କର ଅନୁମତି
ଭାଙ୍ଗିବୁ । ତା ନ କଲେ ଭଗବାନ ଆମମାନଙ୍କୁ ଅଭିଶାପ
ଦେବେ । ଏହାପରେ ଯାହା ହେବ ।

କଲ୍ୟାଣୀ — ବୋଲି, ଜୟ ଭାରତର ଜୟ
ଜୟ ଭାରତର ଜୟ

(ପ୍ରସ୍ତବ)

ଦ୍ଵିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ମନ୍ଦିର ଦ୍ଵାର ଶାନ୍ତି ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ

ଅମିତା—[ପ୍ରବେଶ] [ମୃଦୁ ଶବ୍ଦରେ ଗୁହ] କି ବନ୍ଧବ ! ଏ ସୃଷ୍ଟି,
ଭାବିଲେ ଦୋଷ ହେଉଛି ସତେ ଯେପରି ସବୁ ଅସମ୍ଭବ ।
ମୋର ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ କଣ ଅସମ୍ଭବ ? ମୁଁ କେତେ
ମାନବ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, ନିଜକୁ ଅସ୍ମର କରାକୁ । ଅସ୍ମର
ତ କରୁଥିବୁ ନାହିଁ କୌଣସି ମତେ । ମୋ ମନର ଭାବ
ତାକୁ ଜାଣିବାକୁ ଦେବା କଣ ଠିକ୍ ହେବ ।

[ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଯାଇ ପାଦ ପାଖରେ ବସିବା]

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ—(ଉଠି ଗୁହ) (ପୁଣି ବସିବା)

ଅମିତା— (ଉଠି ଠିଆ ହୋଇ) ନମସ୍କାର । ଦର୍ଶନ କରି ଆସୁଥିଲୁ
ଯେ, ଯୁକ୍ତାୟ ମହାଶୟ ତ ନାହାନ୍ତି ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ—(ହସେ) ହୋ ! ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରି ଆସୁଥିଲେ ।
କିନ୍ତୁ ଇମ୍ବିତ ଭାବରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପାଦ ପାଖରେ ଅର୍ଜୁନ ଦସିଲ
ପରି ଦଣ୍ଡି ଯାଇଥିଲେ ଯେ ! ଜନସୂକରେ ମୋର ସାମ୍ବାଦ୍ୟ
ମାଗୁ ନାହାନ୍ତି ତ ?

ଅମିତା—ଜନସୂକରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ରଥ ଆଉ ସାରଥୀ
ଉଦୟର ଅଭାବ ।

ଲକ୍ଷ୍ମୀନାଥ—[ହସେ] କାହିଁକି, ଆପଣଙ୍କ ମନରୁପ ରଥ ଅଛି । ବାକି
ଅଛି ସାରଥୀ, ଗୋଟାଏ ଦାଈ ନେଲେ ତ ଦେଶ ସୂକରେ ଜୟା
ହୋଇ ଯିବେ ।

ଅମିତା—ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, ଆପଣ କେବଳ ସଜନୀତ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ
କୌଣସି କଥା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର

କଣ୍ଠ ଦେଖି ଧାରଣା ବଦଳି ଯାଇଛି । ଆପଣ ତ ନିଜେ କବି,
ଆଜି ଭାବୁଛନ୍ତି ସ୍ଵାରଥ ଗୋଟାଏ ବାଢ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆପଣଙ୍କର ଆଗର ଧାରଣାଟା ତ ଠିକ୍ ଥିଲା । ମୁଁ ନ
ଅନ୍ଧୋ କବି ନୁହେଁ, ତେବେ କବିଙ୍କୁ ଅନୁଭବ କରେ ।

ଅମିତା—ଆପଣ ଉପବାସରେ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି । ମୁଁ ଜାଣେ
କ୍ଷୁଣ୍ଣମାନେ ନିଜର ଗୁଣ ଦେଖେଇ ଦୁଃଖି ନାହିଁ । କଥାରେ
ଅଛି, “ଜ୍ଞାନେ ମୌନଂ ସମାଶକ୍ତେଃ ତ୍ୟାଗେ ଶ୍ଳାଘା ବିପର୍ଯ୍ୟୟଃ ।”

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ମୁଁ ଉଠିବା ଆଗରୁ ଆପଣ ବସିଥିଲେ । ଦର୍ଶିମାନ
ଦସନ୍ତୁ ମୋର କଥା ଅଛି । ଅର୍ଜୁନ କହୁଥିଲା ଆପଣ ମୋର
ସୁଖ୍ୟାତ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଛନ୍ତି ? ଏ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଦଡ଼ ଅନନ୍ଦର
କଥା ତ !

ଅମିତା—ଆପଣଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ନୁହେଁ, କଂଗ୍ରେସ୍ ସପକ୍ଷରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କରୁଛି । ଆପଣ କ୍ଳାନ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ଶୁଅନ୍ତୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆପଣଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ ମୋର କାନ୍ତି
କମି ଯାଇଛି । ଦସନ୍ତୁ ଆପଣ, ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ମୋର
ମନେ ହେଉଛି ଆପଣ କୌଣସି ଅତି ଭଲ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ
ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଆସିଛନ୍ତି ।

ଅମିତା—[ହସି] ମୋର କାନ୍ତି ତ ସ୍ଵୟଂ ଉଗ୍ରଦାନ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ତାହାହେଲେ ତ ଆପଣ ଭାଗ୍ୟବାନ !

ଅମିତା—ଆପଣ ବ୍ୟାକରଣ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ ନା କ’ଣ ? ମୁଁ କେବେ
ଭାଗ୍ୟବାନ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ଭାଗ୍ୟବତୀ ହୁଏ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ମାତ୍ର କିନ୍ତୁ ଜାଣି ନାହିଁ, ଆମର ବୋଧହୁଏ ସେ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାରଦର୍ଶନୀ ମତେ କିଛି ଜାଣେ ଦେଲେ
ଉପହୃତ ହୁଅନ୍ତି, ଆଜି ମଧ୍ୟ ଆପଣଙ୍କୁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ବୋଲି

କହନ୍ତି । ଆପଣଙ୍କ କଥାବାଣୀ ଶୁଣିଲେ, ଆପଣଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ମୃତି
ଶ୍ରଦ୍ଧା ଆସି ପାରିବୁ । ଆପଣ କେଉଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଥିଲେ ?

ଅମିତା—ନୟାଗଡ଼ ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଥିଲି, ମୋର ଅଜା
ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେ ମତେ ପଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆପଣ ଶୁଣିଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଦେ କି ନାହିଁ, ମୁଁ
ଏଠାକୁ ଆସିବା ଅବଧି ମୋ ମନରେ ଯେପରି ନୂଆ ଅନୁଭୂତି
ଜାଗି ଉଠିଛି, ସେ ସବୁ ଭାଷା ଦେଇ ତଥାବି କରି କହି ପାରୁ
ନାହିଁ, ଆପଣ କଣ କିଛି ବୁଝି ପାରୁଛନ୍ତି— ।

[ନେପଥ୍ୟରୁ ଗୋବନ୍ଦ ଗୀତ ଗାଇବା; ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗୁରୁ ପ୍ରବେଶ]
ଅମିତା—[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଚନ୍ଦ୍ର—[ପ୍ରବେଶ] ଆରେ ଗୁରୁ, ସୃଷ୍ଟିରେ ସବୁ ନୂଆ ନୂଆ
କଥା ଘଟୁଛି, ବୁଝିଲୁ ।

ଗୁରୁ—ଆଜ୍ଞା, ବଡ଼ ହଇରାଣିଆ କଥା ହେଲା, ଏକା ଘାଁ ଭିତରେ
ଏଣେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସଭା ହେଲା ବେଳକୁ, ଗାଁ ବାହାରେ ତେଣେ
କଂଗ୍ରେସ ସଭା । ନାହିଁ, ହଁ ଚାଲିଛି । ଏଣେ କଥାଟା କଣ
ବୁଝିଲେ କି ଆଜ୍ଞା ! ଦେବତା ବୋଲି ତ ଆମର ତଳେ ବିଶ୍ୱାସ
ନ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଚାରି ପଇସା ଲାଭ ହୁଏ, ସେଇ ଆଡ଼କୁ ଆମେ
ଆଉଛୁ, ବୃଥାରେ ସିନା ଦେବତା ଦେବତା ବୋଲି ଆଡ଼ମ୍ବର
ଦେଖେଇ ହେଉ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—[ବିଷ୍ଣୁସ୍ତରେ ବସିତ ହୋଇ] କିରେ କଣ କହିଲୁ, ତୋ ମୁହଁରୁ
ଏ କଥା ! ଏ କଣ କହିଲୁ, ଦେବତା ଉପରେ ତୋର ବିଶ୍ୱାସ
ନାହିଁ ? ଦେବତା ଉପରେ...ତୋର...ବିଶ୍ୱାସ...ନାହିଁ ।
କିରେ ଗୁରୁ । ଦେବତା ଉପରେ ତୋର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ?

ଗୁରୁ—ବିଶ୍ୱାସ ଆଉ କେଉଁଠି ଅଛି ଆଜ୍ଞା ! ଯାଇଯା ପାଇଲେ
ଆମେ ସବୁ କରୁ । ଆପଣ କହିଲେ ହରିଜନଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି
ଗୋମାଂସ ଭୋଜି, ଚଣ୍ଡାଳ । ଗାଁ ଭିତରେ କେତୋଟା ଭଲ
ଦ୍ରାଘ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି ଖୋଜି ଦାହାର କରନ୍ତୁ ତ ! ନିତେଇ ଦାସ
ଚଣ୍ଡାଳଠୁ ଅଦ୍ଭୁତ ହେୟ, ଦ୍ଵାନ କାରୀ କଲ, ଟଙ୍କା ପଚାଶ
ଦେଉଳକୁ ଦେଲା ବୋଲି ତାକୁ ଆପଣମାନେ ଭଲ କରି
ଦେଲେ । ସେ ହେଲ ପୁଣ୍ୟ-ପୁତ୍ର ଦ୍ରାଘ୍ମଣ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ପୁଣି
ସେ ସେଇ ଆଚରଣ କରୁଛି । ଦେବତାର ପାଟି ଭୁଣ୍ଡି ଅଛି
ସେ ପରୁରଦ ! ଦେବତା ତ ପଥର, ସେ ଜୀବରେ ସମସ୍ତଙ୍କର
ଆଗୁର ଅନାଗୁର ସମ୍ପନ୍ନ କରି ଯାଇଛି ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆରେ ଯା, ପୁଣି ସେଇ କଥା କହିଲୁଣି, କିରେ ଦେବତା
ପାଖରେ ତୋର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ !

ଗୁରୁ—ସେଇ କଥା ତ କହୁଛି ଆଜ୍ଞା, ବିଶ୍ୱାସ ଆଉ କେଉଁଠି ଅଛି !
କହିଲି ପର ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛେ ଟଙ୍କାକୁ; ଟଙ୍କାହିଁ ଆମର
ସବୁ, ମଣିଷ ନୁହେଁ କି ଦେବତା ନୁହେଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—କି କଥା କହୁଛୁ ରେ—ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ! ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ !

ଗୁରୁ—ବିଶ୍ୱାସ ତ ନାହିଁ, ଆପଣଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି କି କହିବୁ ତ ?

ଚନ୍ଦ୍ର—କିରେ ! ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଯୁକ୍ତି କରୁଛୁ । କଣ କହିଲୁ ବିଶ୍ୱାସ
ନାହିଁ, ଥରେ ନୁହେଁ ଶବ୍ଦେ ଥର କୁହୁ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି,
ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି ।

ନେପଥ୍ୟ— [ଗୀତ]

ଜାଗରେ ଜନତା ଜାଗିଉଠ ଆଗ

ପଡ଼ୁଛି ଦେଶର ଡାକ

ଅଙ୍ଗ ଦଙ୍ଗ ଆଦି ଆଗେ ଆଗେ ଧାଇଁ

ରଖିଗଲେ ବାଲୁରେ ଟେକ ।

ଫୁଲୁଦ ଫୁଲୁସ କରନ୍ତି ମୁମର

ଘର କୋଣେ କେତେ ରହୁଥିବ ପଡ଼ି

କରମକୁ ମଣ ପରମ ଧରମ

କର୍ମ ହୋଇ ତୁମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ସାପର ସେ ପାରୁ ଆସିଣ ଅନେକ

ବସିଲେ ଏ ଦେଶେ ହୋଇଣ ମାଲିକ

ଭୁଲି ଭଲ କାରୀ ହଜାଇଣ ଯୌରୀ

ବସି ଅଛ ହୋଇ ମୁକ ।

ଆମରି ଭାଇଙ୍କୁ ବଚନ ଛଳରେ

ନିଅନ୍ତି ବିଦେଶୀ ଧରମ ଆନ୍ତରେ

ଅପାରଣ ଆମେ ଅଛୁଆଁକୁ ବାରି

କହୁଛୁ ଲଲଟ ଲେଖ ।

(କେତେକ ହରିଜନ, ଅଛୁନ ବରଣ ପ୍ରବେଶ)

କଲ୍ୟାଣ—[ପ୍ରବେଶ] ଆମେ ସବୁ ଧର୍ମଘଟ କରିଛୁ । ବ୍ରାହ୍ମଣ-ମାନେ ଆମକୁ ନ ଛୁଇଁଲେ ଆମେ ଦେବତା ଦାଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ଯିବୁ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ କହୁଛି ଅଜ୍ଞ, ଉପବାସଟା ଛାଡ଼ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—[ନିରେଶି ଚାହିଁ] କିରେ, ତୁ ପୁଣି କୁଆଡ଼େ ଆସିଛୁ ?

କଲ୍ୟାଣ—ଅଜ୍ଞ, ମୁଁ ପରା ସମ ନାୟକର ପୁଅ, କଲ୍ୟାଣ ନାୟକ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—(ଅତି ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ) ଏ, ହାଡ଼ ସମ ନାୟକର ପୁଅ ! ଗଲ, ଗଲ, ସବୁଗଲ । ଆମର ସେ ସନାତନ ଧର୍ମ ଲୋପ କରିବାକୁ ଦସିଛୁ, ଆଜି କଣ ?

କଲ୍ୟାଣ—ସନାତନ ଧର୍ମ ଆମେ କାହିଁକି ଲୋପ କରିବୁ ଅଙ୍କ !
ସେ ଆପେ ଆପେ ଲୋପ ପାଇଯିବ ମୁସଲମାନ ଆଉ ଶିରମାନଙ୍କ
ପ୍ରଭାବରେ । ଆପଣମାନେ ଅଳ୍ପକାଳରେ ଦେଖିବେ ଯେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—କିରେ ! ତୋର ସାହସଟା ତ କମ୍ ନୁହେଁ । ମୋ ମୁହଁ
ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଯୁକ୍ତି କରୁଛୁ । କିରେ ମୁଁ କିଏ ଲାଶୁ ତ ?
ନା, ନା, ନା !!! ଆଉ ଏ ସଂସାରରେ ଆମର ସ୍ଥାନ
ନାହିଁ । ଏମାନେ ଯଦି ଆସି ଦେବତା ଚୂଡ଼ା କରିଦେ, ଆମେ
ସବୁ ବଳେ ଯାଇ ହାଡ଼ି ପାଣି ସାହିରେ ଗୋରୁ କାଟି ଦସିବୁ,
ଆଉ କଣ ! ନିଆଁ କି ଧୁଆଁ ଗାନ୍ଧବାଦ ଦେଶରେ ପଶିଲ,
ଦେଶର ଧର୍ମ କର୍ମ ସବୁ ଧ୍ବଂସ ହେଲା । ସମାଜ ଧ୍ବଂସ ହେଲା ।
ଅବଳା ପ୍ରବଳା ହୋଇ ପୁରୁଷଗୁଡ଼ାକୁ ବସ କର ଝୋଇ
ଦେବେ ।

ଗୁରୁ—ହଁଅନା, ଗାନ୍ଧବାଦଟାରେ ସବୁ ଯାହାହେଉ ଭଲକଥା
ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏଇ ଯେଉଁ ପରଦା ପ୍ରଥା ଉଠିବା କଥା ଅଛି,
ସେ କଥାରେ ମୁଁ କେବେ ଏକମତ ନୁହେଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆରେ କହିଲି ପରା ଦେଶଟା ଉତ୍ସୁକ ହୋଇଗଲା । ସ୍ତ୍ରୀ
ଲୋକ ଘରୁ ବାହାରିଲେ, ଆଉ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ କର୍ମ ଦୋଲ
କିଛି ରହେ ? ଶୁଭ ସେ କଥା । ଧର୍ମ, କର୍ମ, ସମାଜ ସବୁ ତ
ଗଲା; ଆଉ ଅଛି କଣ ଯେ, ଏଣିକି ତ ଯେଉଁଠି ଦେଖିଲେ
ସେଇଠି ବର୍ଣ୍ଣଭେଦର ସନ୍ତାନ ବ୍ୟାପୀ ଯିଦେ । ଏଇ କୁଳାଙ୍ଗାର-
ମାନେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପିଇି ଆଶାରେ ଧର୍ମର ବିଲୋପ ସାଧନ
କରିବାକୁ ଦସିଛନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ଉଠିପଡ଼ି) ଆପଣମାନଙ୍କ ଭଳି କେତେ ଜଣ ଅତି
ସଂକୀର୍ତ୍ତମାନା ଲୋକ ହୁଁ ହୁନ୍ନୁ ଧର୍ମର ବିଲୋପ ସାଧନ କରୁ

ଅଛନ୍ତି । (କଲ୍ୟାଣର ଦେଖାଇ) ଏହି ପରି ସାଧୁ ସବୁଚରିତ ଶହ
ଶହ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ଦାନକୁ ଦାନ-
ସମ୍ପ୍ରଦାୟଟାକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଯଦି ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ
ବିଲେପ ସାଧନ ହୁଏ ତେବେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ହିଁ ହେବ ।

ବନ୍ଧୁ—[ବିଚଳିତ ହୋଇ] ଆରେ ଏ ! କଣ କହିଲା ଏ ଲୋକଟା ?
ଏ, ଆମେ କରୁଛୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବିଲେପ ସାଧନ !
କହୋ ! ବିଲେପ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ କଣ ଜାଣିଛ କି ? ଏଡ଼େ
ବଡ଼ ଶବ୍ଦ ଗୋଟାଏ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ତୁମ ଜିଭ ଲେଉଟିଲା
କିପରି ହୋ ? ଜାଣ ! ଆମର ପରି ଜଣେ ମାତ୍ର ଲୋକ
ଗୋଟାଯାକ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜୀବିତ ଥିଲେ, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ରହିଥିବ
ଯାବତ ଇନ୍ଦ୍ରାକ୍ଷ ସମ୍ଭାବ । ଜାଣ ତ, ଏକମାତ୍ର ଶଙ୍କରଗୁରୁ ଲକ୍ଷ
ସଂଖ୍ୟକ ବୌଦ୍ଧ-ସୌଧ କରିଥିଲେ ଧୁଳିସାତ । ଆଉ ଏହା ମଧ୍ୟ କହି
ରଖୁଛି, ଲୋକ ଶତ ସହସ୍ର, ଲକ୍ଷ କୋଟି ସଂଖ୍ୟାରେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ
ନେଲେ ବି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବିନ୍ଦୁଏ ସୁଦ୍ଧା କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ । ଜାଣ,
ତୁମେମାନେ ଶତ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରି
ପାରିବ ନାହିଁ । ଉପିବାକ୍ୟ ଅଛି—

“ସାୟାସ ଦେଇ ସ୍ଵେଦେ ବାୟାସ ପାଳିଲେ

ପାରିବ କି ଛାଡ଼ିସେ ମାସାହାର ତଳେ ।”

ଅର୍ଜୁନ—ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ! ବ୍ରହ୍ମା, ବିଶ୍ଵ, ମହେଶ୍ଵର, ବୁଦ୍ଧିଲ,
ଦୁଇଥର ହେଲା, ତିନିଥରଦେଲକୁ ଆମର ଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ।
କଲ୍ୟାଣ ଭାଇ, ଗୁଲ ଯିବା, ଗାର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଧରି ଆସିବା !

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ବନ୍ଧୁ—ଠାଁ ଲୋକ ତ ମୋର ହାତ ମୁଠା ଭିତରେ । ଏମାନେ କଣ
କରିବେ ମୁଁ ଦେଖେ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗୁରୁ—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୁରୁଷେନ୍ ଅରମ୍ଭ ହୋଇ ଗଲଣି, ଆଉ କଣ !
(ଇନ୍ଦ୍ରକୁ ଚାହିଁ) ଅପଣ କିଛି ବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ
ହେଲା ଅମିତା ଘର ଘର ବୁଲି ଯାହା ଯେତେ ବୁଝେଇ କହି-
ଲେଣି, ଆମ କଥା ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ ! ହଁ, ଅପଣ ଭୋଗର
ପଣା ଟିକିଏ ପିଇଥାନ୍ତେ ?

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ନା, ମୁଁ ପାଣି ପିଇଛି । ପଣା ମୋର ଦରକାର ନାହିଁ ।

ଗୁରୁ—ଆଜ୍ଞା, ଗୋଟିଏ କଥା ପଚାରିବି ବୋଲି ଭାବିଛି । ଗାନ୍ଧୀଜୀ ତ
ସଂସାର ମନୁଷ୍ୟ, ଆଉ ଆପଣ କାହିଁକି ଆମର ଏଇ ଅମିତାଟିକି
ବିଦାୟ କରୁ ନାହାନ୍ତି ?

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଦେଶ ସେବା ମୁଁ । ମୋର ଘର ପଥେ, ପ୍ରାନ୍ତରେ ।
ଗୃହ ସେବା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଲୋକର ମାୟାରେ
ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଦେଶସେବା
ମୋର ଧର୍ମ, ମୁଁ ସେ ଧର୍ମତ୍ୟାଗ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଗୁରୁ—ଶ୍ରୀ ନେଇ ସଂସାର କରିବା ଆହୁରି ଦୃଢ଼ ଧର୍ମ ହେବ । ତାହା
ହେଲେ ଚରକାଳ କଣ ଏପରି ରହିବେ । (ମୁଖଲଙ୍ଘନ କରି)
ଅସମ୍ଭବ ! ଅସମ୍ଭବ ! ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱହରି କଣ କହିଛନ୍ତି ଜାଣନ୍ତି ତ ?

“ସନ୍ନାଗ ତାବ ଦାମ୍ଭେ ପ୍ରଭବତ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀବଦେବେନ୍ଦ୍ରୟାଣାଂ ।
ଲଜ୍ଜାତାବଦିଧତ୍ତେ ବିନୟମପି ତଦାତ ଲମ୍ବତେ ତାବଦେବ
ଭ୍ରୁରୁପାକୃଷ୍ଣ ମୁକ୍ତା ହରିଣ ପଥଗତା ନାଳ ପକ୍ଷଣ ଏତେ
ଯାବନ୍ନୀଳାବତୀନାଂ ନନ୍ଦିନୀ ଧୃତା ମୟୋ ଦୃଷ୍ଟି ବାଣୀ ପତନ୍ତି ।”

ଅର୍ଥାତ୍—ଯେତେଦିନ ଯାଏ ରାଧିକା ନାରୀର ନିଲୋତ୍ପଳ
ନେତ୍ରର ମଧୁର ଦୃଷ୍ଟି ପୁରୁଷ ଉପରେ ପଡ଼ି ନଥାଏ ତେବେ
ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ତାର ଲଜ୍ଜା, ବିନୟାଦି ଗୁଣ ଗୁଡ଼ିକ ଧରି
ରହିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଲଳାବତୀ ନାରୀର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା ପରେ,

ବୁଝିଲା । ନୋକେଇ ବୋଉ ତ ମତେ ନାକେଦମ୍ କରୁଁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି । ଅନ୍ୟାର କଥା କଣ କହିବି, ଅପଣ ସଂସାର କରନ୍ତୁ । ବୁଝିଲେ, ହଁ, ମୁଁ ଯାଉଛି, ତେଣେ ଭାତ ଦାଡ଼ି-ଦେଇ ବସିଥିବ, ନୋକେଇ ବୋଉ ମତେ ଭାବ ଭଲପାଏ ।

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ତୁଳାସୀଟା ତ ଅନେକ ତଥ୍ୟ କଥା କହି ଚାଲି ଗଲା । ହୃଦରେ ମୁଁ ଯଦି ସଂସାରା ଦୃଶ୍ୟ, ଅମିତା ହେବ ମୋର ଜୀବନର ସଜ୍ଜିନୀ । ଅମିତା ବିଦୁଷୀ, ଅମିତା ରାଜନୀତି କୁଶଳୀ, ସେ ହେବ ମୋର ଭବୁକ ହୃଦୟର ଭାବରସ ଦାହିନୀ ମୁହଁ ମନ୍ଦାକିନୀ ଧାର । ନା, ନା, ଏସବୁ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ମୁଁ ଯେ କର୍ମୀ ! କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ ମୋର ଗୋଟାକପାକ ଦେହ ଦକ୍ଷା ହୋଇ ରହିଛି । ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯିବା ଉପାୟ ତ ମୋର ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଚାନ୍ଦିନୀରେ ଦିଶୁଛି ଭାବ ସଂଗ୍ରାମର ଭାସଣ ବିଭାଷିକା । ତାରି ପଛରେ ମୁଁ ହେବି ଧାବତ । ଜୀବନର ଭୋଗ ଆକାଞ୍ଛାକୁ ଦେବି ଜଳାଞ୍ଜଳି, କାମନା କବିର ଚର ବିଚ୍ଛେଦ । ଅମିତା ଯଦି ମୋର ବନ୍ଧୁରୁ ଚାହେଁ, ସେତକରେ ହିଁ ମୁଁ ହେବି ସୁଖୀ । ଜୀବନର ଅସୀମ ନିଃସଞ୍ଜ୍ଞା ଭିତରେ ଅନୁଭବ କରିବି ବନ୍ଧୁର ସ୍ପର୍ଶ ।

କଲ୍ୟାଣ—[ପ୍ରବେଶ କରି] ଅଜ୍ଞା ! ଆମ ଗାଁର ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କର ଉପବାସରେ ଉପବାସ କରିବାକୁ ବସିଛନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ବୁଝିଲ କଲ୍ୟାଣ, ଏଇ ଉପବାସ କରି ମୋର ଅନୁତାପ ଆସୁଛି । ମୁଁ ଭାବୁଛି ଉପବାସ କରି ହୁଏ ତ ମୁଁ ଭଲ କରି ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇ କହିବା ହିଁ ଥିଲା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଉପବାସ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଧମକ ଦେଖାଉଛି ବୋଲି ମୋର

ଭୟ ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଆରମ୍ଭ ଯେତେବେଳେ କରି ସାରିଲି,
ତାର ଅବସାନ ଯାଏଁ ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ, କଲ୍ୟାଣ !
ଭଗବାନଙ୍କର ସଦା ଇଚ୍ଛାଥାଏ, ତୁମମାନେ ସୁପଳ ପାଇବ !
ଅନ୍ୟମାନେ ମୋ ପାଇଁ ଉପବାସ କରିବେ ଏ କଥା ମୁଁ
କଲିନା କଲେ କହୁ ଲାଗୁଛି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝେଇ କହିବୁ,
କେହି ଯେପରି ଉପବାସ ନ କରନ୍ତି ।

କଲ୍ୟାଣ—ପାଉଛି ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝେଇ କହିବି । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ବୀର ବାବୁଙ୍କର ସଞ୍ଚିତ ଘର ଅଗଣା

(ଆରତ ଓ ଶଙ୍କର)

ଶଙ୍କର—ମୋର ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଉଛି ଯେ, ଯେଉଁ ଦଳିତାକୁ ଏତେ
ପତ୍ନରେ ମନପ୍ରାଣ ଦେଇ ଗଢ଼ିଥିଲେ, ସେ ଦଳିତା ଦିନ
ଗୁରୁତା ଭିତରେ କୁଆଡ଼େ ଛୁଇଁଲେ ଭଲ ହୋଇଗଲା ।

ଆରତ—ଭଗବାନଙ୍କର ବରଦ କିଏ ଅନ୍ୟଥା କରିବ—କିନ୍ତୁ ତୁ
ଏତେ ଅପେକ୍ଷା କାହିଁକି ହେଉଛୁ । ଅପେକ୍ଷା ତ ଆମମାନଙ୍କୁ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଜପାଦ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଶଙ୍କର—ଭଗବାନଙ୍କର ନାମ ଏଠି ଉଚ୍ଚାରିବା କର ନାହିଁ ଆରତ ।
ପେଟଦିନଠୁଁ ଦଳି ଗଢ଼ିଛି, ସେଇଦିନଠୁଁ ଆମେ ପାଇଛେ
ଭଗବାନଙ୍କୁ ଭୁଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେଉଁ ମୁହଁ ଧରି ଜନ ସମାଜ
ନିକଟରେ ଠିଆ ହେବା ସେଇ କଥା ଭାବୁଛି ।

[ନେପଥ୍ୟ—ବାଦ୍ୟ, ଶଙ୍ଖ, ଝୁଲିଝୁଲି ଶବ୍ଦ, ବରଦଙ୍କୁ ଓ
ବୀର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗୁରୁ, ରେଦା ଅନ୍ୟକେତେ ଜଣ ବନ୍ଧୁବନ୍ଧବୀ ପ୍ରବେଶ,
ସମସ୍ତଙ୍କର ସଥାସତ୍ତା ଉପବେଶନ]

ବର—ଆଜି ଏହି ପବିତ୍ର ବିଦାହସଭାରେ ଆପଣମାନଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ କହି ରଖୁଛି ଯେ, ମୁଁ ଦେଶର, ଜାତିର କଲ୍ୟାଣ କାମନାରେ ମୋର ଏକମାତ୍ର ଜନ୍ମା ସହିତ ସକଳ ପ୍ରକାର ଧନ ସମ୍ପଦ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅର୍ଜୁଣଙ୍କୁ ସମ୍ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ମୋର ମୁଣ୍ଡେ ଆଶା ସେ ମୋର ଧନକୁ ଆପଣାର ଧନ ଦୋଲି ମନେ କରି ଜନ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରିବେ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆରେ ଆମର ସେ ଜନସେବାରୁ ନିଆଁ ମିଳିବ, ନା ଧୁଆଁ ମିଳିବ ? ଶହ ଶହ ଦର୍ଶଧର, ଯୁଗେ ଯୁଗେ କେତେ ଫସ୍ତାଉକ, କେତେ ଦେଶହୁଡ଼ିଷୀ ତାହାରିଲେଣି, ଲୋକଙ୍କୁ କେତେ ଦଦଲେଇ ଦେଲେଣି କହିଲ ? ମୋର ଆଜି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ହେଉଛି, ଅର୍ଜୁଣ ପରି ବୃଜ୍ଞିମାନ ପୁଅ ହାତରେ ଯେଉଁ ଦାନ ଦିଆଗଲା, ସେ ତାହା ରକ୍ଷାକରି ସୁଖରେ ସଂସାର କରି ପାରିବ । ଆମର ଚରକାଳର ସନାତନ ଧର୍ମକୁ ଦୃଢ଼ରୁ ଦୃଢ଼ତର କରି ରଖିବ ।

ଶରଦା—ହଁ ହେ ପଣ୍ଡିତେ । ମାନ୍ୟତା ମିଳିବାର ହାତ ଧରିଛନ୍ତି । କିମିତ ସୁଖରେ ସଂସାର କରିବେ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦିଅ, ଆମର ସେ ହାଡ଼ି ପାଣି ସଭାରୁ କି ଲଭ ହେବ ।

ବଣୀ—ଆପଣ ତ କାହାକୁ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କା ଏକାଠି କରି ଦେଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ, ଆଜି ସବୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଚିନି କଲଟା ସହିତ ଅର୍ଜୁଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେବା ଦେଖି ଅଶ୍ରୁମୟ ଲାଗୁଛି । ପାହାଘେର ଆପଣ ଆଜି ଯେଉଁ ଅଦର୍ଶ ଦେଖାଇଦେଇ ଅଛନ୍ତି, ଆମ ଦେଶର ସମସ୍ତେ ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶହକେ ଦଶକଣ ଯଦି ଏହି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି, ତାହାହେଲେ ଖଦିର ବହୁ ଉପକାର ସାଧିବ ଦୁଅନ୍ତା ।

ବୀର—ଅପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି, ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧନ ଲଳସୀ, ତଥାପି ସମୟ ଯେତେବେଳେ ଆସିଲା, ମୁଁ ଅଭ ନୀରବ ହୋଇ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ । ଭାରତ ପରି ପରାଧୀନ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ବିଦ୍ଵାନ ଅନ୍ଧକାର ମୟ ସ୍ଵର୍ଗରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବାଦ ଶୋଭନାୟ ନୁହେଁ । ଅପଣମାନେ ଚିନ୍ତା କଲେ ଜାଣି ପାରିବେ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ନିଜକୁ ଦାୟିତ୍ଵ ଜ୍ଞାନ ଘ୍ରାନ କରିଦିଏ, ସେଥିରେ କାହାର ପ୍ରତି କାହାର ମମତା ଭକ୍ତି ରହିବା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଶାଓ ପିଇ ସୁଖରେ ବଞ୍ଚିବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାତ୍ର ସେଥିରେ ରହିଛି । ପାହାର ଯେତେ ଶକ୍ତି ତଦ୍ଵାରା ସେ ଧନ ଉପାର୍ଜନ କରେ, ଧନ ଉପାର୍ଜନ ଚିନ୍ତା ନାହିଁ ବି ଗର୍ହିତ ନୁହେଁ । ଜଣେ ଜଣେ ଉପାର୍ଜନ ସମ ଦାନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦେଶରେ ବହୁବିଧ ଭଲତ ମୂଳକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇ ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତିର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହେ ।

ଶଙ୍କର—ଏ ସମସ୍ତ ଧନୀକ ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରର କଥା ମାତ୍ର, କିନ୍ତୁ ଭାରତର ଜନସାଧାରଣ ଚାହାନ୍ତି ଯେମିତି କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନାହିଁ ।

ବୀର—ଆମ ଦେଶର ଯୁବକ ଚାହାନ୍ତି କମ୍ୟୁନିଜମ୍ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶର ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା ଅଦ୍ଭୁତ ବୁଦ୍ଧି ନାହାନ୍ତି ସତ୍ୟ କଣ, ସାଜା କିଏ, କମ୍ୟୁନିଜମ୍ କଣ, କଂଗ୍ରେସ କଣ । ପଡ଼ିଶା ଘର ଗଛରେ ପର୍ଲ ଗୋଟିଏ ଦେଖିଲେ ଲୋଭ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ, କେହି ନ ଥିବା ସମୟରେ ନେଇ ଯିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଏ ହେଲା ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତି, ଆଚରଣ ଓ ମନୋଭାବ—ଜଣକୁ ଅଂଶିଦାର ନ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଉପଭୋଗ କରିବା ଆକାଂକ୍ଷା । ଯେତେ ଦିନଯାଏ ଦେଶର ଅର୍ଥନୈତିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇ ନାହିଁ, ଯେତେ ଦିନଯାଏ ଦେଶରୁ

ମୂର୍ତ୍ତିଟା ଦୂର ହୋଇ ନାହିଁ, ଯେତେ ଦିନଯାଏ ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ଦୂର ହୋଇ ନାହିଁ, ତେତେ ଦିନଯାଏ କୌଣସି ‘ବାଦ’ର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଏଣୁ ମୁଁ ଆଜି ମୋର ଯାହା କିଛି ଅଛି ତାହା ଦାନ କରି ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସେବା କରିବାକୁ ଅମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଛି ।

ଅମୂର୍ତ୍ତି—ଆଜି ମୁଁ ମୋର ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କହିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଧନର ଅଭାବରୁ ମୁଁ ସେବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ବାଧା ପାଇଥିଲି, ସେଇ ଧନର ସହାୟତାରେ ଦର୍ଢ଼ିମାନ ମୁଁ ମୋର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଦେଶବାସୀଙ୍କର କିଣ୍ଠିତ ପରିମାଣରେ ହେଲେ ଦୁଃଖ ଦୂର କରି ପାରିବି, ଏ ଆଶା ମୋର ମନରେ ରହିଛି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଜଗତର ବ୍ୟଙ୍ଗ ଇଙ୍ଗିତକୁ ଧୂସେପ ନ କରି ବାହାରି ପଡ଼ିଛି ପୁଣି ବାଦା ହେବାକୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଏହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ କହି ରଖୁଛି, ସେହିମାନେ ହିଁ ମୋତେ ସାହସ ଦିଅନ୍ତୁ, ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତୁ, ଉତ୍ସାହ ଦିଅନ୍ତୁ, ଉତ୍ତେଜନା ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଯେପରି ଧନୀ ହୋଇ, କୋଟିପତି ହୋଇ, ଶୋଷକ ହୋଇ, ଜୀବନରେ ଜର୍ମିଦାର ହୋଇ ନ ବସେ । ଯେପରି ଦେଶର ସେବାକରି ଜୀବନ ଚରିତାର୍ଥ କରେ ।

ଅରତ ଓ ଶ୍ରୀ ଧଙ୍କର—ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆଶୀର୍ବାଦ କରୁଛୁ—ତୁମର ମନସ୍କାମନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆଜି ଏ ଗୁଡ଼ାକ କଣ ? ବାର ମହାପାତ୍ର ଇଂରେଜୀ ବାଦରେ ବିବାହ କଲୁ ନା କଣ ? ଗୁଲ୍, ଗୁଲ୍ ଆମର ଏଠି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।
(ସ୍ଥାନ ଉଦ୍ୟତ)

ରୁଷ—ଆହା, ବୁଝିଲେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା ! ଯୁଗ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି,
ଏ ଯୁଗରେ ଇମିତ ବିଦାୟ ଏଣିକି ଚଳିବ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ନା, ନା, କି ଗାନ୍ଧୀ ଯୁଗ ହେଲା । ଧର୍ମ କର୍ମ ଯାହୁ ଗଲା,
ଆମର ଏଠି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଶରଦା ଲଳିତାର ହାତ ଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ,
ନେପଥ୍ୟ ଖଣ୍ଡ, ହୁଲହୁଲି, ଗୀତ ନାଚ ଇତ୍ୟାଦି ।)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ମନ୍ଦିର, ଯୁଗଳ ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ରୁଷ ପୂଜାରୀ ଗୀତ ଗୋବିନ୍ଦ
ଗାଉଥିବା—ଶାସ୍ତ୍ରୀତ ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ ।

(ହରିଜନ ଗଣ, କର୍ମୀଗଣ ପ୍ରବେଶ)

(ଗୀତ)

ସମା କର ହରି ଅସମ ଜନକୁ
ପଦତଳେ ଦିଅ ସ୍ଥାନ
ଜାଗ ହେ ଜନତା ଲାଗିତ ଦେବତା
ତୁଟିଯାଉ ବ୍ୟବସାୟ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ପର ଅବତରି ତୁମେ,
ଦୁଃଖ ନିବାରଣ ନିଳ ପରାକ୍ରମ
ତୁମେ କି ହେ ସେହି ଅନ୍ଧ ଅବତରି
ଭାରତରେ ଗାନ୍ଧୀ ନାମେ ?
ପଡ଼ିତ ହୋଇଛୁ ନ କରଣ ପାପ
ଏ କଳଙ୍କ ଚିନ୍ତି ଚିତ୍ତେ ହୁଏ ତାପ ।

କରାଅ ପରଶ

ତୁମର ସ୍ମରଣ

ବୁହୁଁ ଦିଅ ଅରେ ଏଣେ ।

ଜପ ତପ କରି ଲଭିଲୁ ସିଦ୍ଧି କି

ସେ ଧନ ଆମର ପ୍ରାୟଃ ନ ହେବ କି ।

ଦୟାବନ୍ତ ନାମ

ବହୁବ କାହିଁକି

ଦୟା ନ ଦେଖାଇ ଯାନେ ।

ସମସ୍ତେ—ଭାଇମାନେ ! ଯାଅ, ଦେବତା ଦର୍ଶନ କରି ଆସ ।

ଫୁଲାରୀ—‘ବୋଲ ହରି ବୋଲ, ବୋଲ ହରି ବୋଲ ।’

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—[ଉଠି ବସେ] ଜୟ ଭରତ ଜୟ ।

[ଦର୍ଶକ ଗଣ ସାଧ୍ବାଜ ହେବା]

ଫୁଲାରୀ—

(ଗୀତ)

ନିନ୍ଦାସି ଯଜ୍ଞ ବିପେ ରହସ୍ୟ ଶ୍ରୁତି ଜାତ°

ସଦୟ ହୃଦୟ ଦର୍ପିତ ପଶୁ ଦାତ°

କେଶବ ଧୃତ ଦୁଇ ଶରୀର ଜୟ ଜଗଦୀଶ ହରେ

ମୈତ୍ର ନିବହ ନିଧନେ କରୟସୀ କରଦାଳ°

ଧୂମ କେତୁ ମୈତ୍ର କିମପ କରାଳ°

କେଶବ ଧୃତ, କଲ୍ପ ଶରୀର, ଜୟ ଜଗଦୀଶ ହରେ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଭାଇମାନେ, ଆଜି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଏଇ ଧାତୁ

ମୂର୍ତ୍ତି ଆଜି ଗୋଟାଯାକ ବିଶ୍ୱରେ ସାକାର ହୋଇ ବିରାଜମାନ

କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ଅନେକ ଦିନ ପରେ ସେଇ ନିରାକାରକର

ଇଚ୍ଛା ମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଛି । ବୋଲ ସମସ୍ତେ, ସମସ୍ତରରେ—‘ଜୟ

ଭରତର ଜୟ ।’

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

ସ୍ଥାନ—ମନ୍ଦିର ଦୁଆର

ଶରଦା—(ପ୍ରବେଶ) ବାର ବାର କହିଲି, ଆହେ ସେ ହାଡ଼ିଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଉଳକୁ ଆଣ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେ, ମୋ କଥା ରଖିଲେ ନାହିଁ ତ ?

ଗୁରୁ—[ପ୍ରବେଶ କରୁ କରୁ] ନୋକେଇ ବୋଉ, କେତେବେଳେ ଏ ଆଡ଼େ ଆସିଲ ମାମୁଁ କହୁନାହିଁ, ଆମ ନୋକେଇ ବୋଉର ଭୃଷ୍ଟା ଟିକିଏ ଖର ସିନା, ହୁଦ୍‌ମୁଟା ଠିକ୍ ଶତଦଳ ପଦ୍ମପରି ନିର୍ମଳ—ମୋ ଉପରେ ଏତେ ପ୍ରେମ ଯେ, ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ବଣା ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ଶରଦା—ହଁ ମ, ବୁଢ଼ାଟେ ହୋଇଣି କେତେ ପ୍ରେମ ପ୍ରେମ ହେଉଛି । ଖାଲି ଏଇ କଥା କହିଲାବେଳକୁ ନୋକେଇ ବୋଉ, ନୋକେଇ ବୋଉ ହେଉଥାଅ । କାଲି ସକାଳୁ ପିଲାଟା ପଇତା ଖିଏ ପକେଇବ । ତମେ ସେ ହାଡ଼ି ପାଣକୁ ଛୁଇଁଲ ବୋଲି ଚନ୍ଦ୍ର ପଣ୍ଡିତେ କର୍ମ କରିବେ ନାହିଁ, କହୁଛନ୍ତି ।

ଗୁରୁ—ଆଲୋ ନୋକେଇ ବୋଉ, ତୋ ପୁଅ ପାଠ ପଢ଼ି କର୍ମ କରିବା ଶିଖୁ, ଦ୍ରବ କର୍ମରୁ ତୋର କି ଲାଭ ହେବ ?

ଶରଦା—ଗୁଲିଲ, ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରି ବୁଝେଇ କହି ଆସିବ ।

ଗୁରୁ—ଆଲୋ, ଏ ନୋକେଇ ବୋଉ, ମୁଁ ଆଉ କାହାରି ଗୋଡ଼ ହାତ ଧରି ପାରିବି ନାହିଁ, ଦରଂ ତୁ ଗୋଟାଏ କାମ କଲା । ମୋ ଗୋଡ଼ ଘିଅ କାହିଁକି ବଡ଼ ଘୁଲି ବିକି ହେଉଛି, ଗୁଲିଲ୍ ଯିବି ଦେବୁ ।

ଶରଦା—ତମେ ଗାଧୋଇ ଆସିଲେ ଯାଇ ଛୁଇଁବି ।

ଗୁରୁ—କଣ କହିଲୁ, ଅସମୟରେ ଗାଧୋଇବି ? ଗୋଡ଼ ଘୁଳି ହୋଇଛି, ଜର ହେବ ଯେ, ହେଉ ତେବେ ଯାଉଛି ଗାଧୋଇ ।
[ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଶରଦା—ମୋ ମାଲେ, ମୋର ତାଙ୍କୁ ସତେ ମଦି ଜର ହେବ, ମୁଁ କଣ କରିବି । ନାହିଁହେ, ଅସ, ଅସ, ଆଉ ଗାଧୋଇବା ଦରକାର ନାହିଁ [ସେଇ] ବଡ଼ ଅମାନ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ, ଜମାରୁ ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ହଇ ହେ, ଅସ ଚୋଲି କହୁଣି ପରା ।

ଗୁରୁ—[ହସି ହସି ପ୍ରବେଶ] ନୋକେଇ ବୋଉ, ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ପରା ପରାୟଣା କରି ରଖିଛି । ମୋ ପ୍ରତି ତୋର କେତେ ପ୍ରେମ ସବୁ ମୁଁ ଜାଣେ ।

ଶରଦା—ଗୁଲ ଘରକୁ, ଗୋଡ଼ କଣ ହେଉଛି ପରା ।

[ଉଭୟେ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଅମିତା—[ପ୍ରବେଶ] [ଗୀତ]

ଏକା ପଥର ପେ ଯାହା ଆମେ ଦୁଇଜଣ
ଏକଇ ନାଦରେ ଏକଇ ସାଗରେ କଣ୍ଠକୁ ଆମ ପ୍ରୟାଣ ।
ଦାରମାସ ତହିଁ ଯାଉଥିବ ଦହ ସୁମଧୁର ସମୀରଣ,
ସଞ୍ଜ ସକାଳରେ ବନ୍ଦନାଛଳରେ ପକ୍ଷୀ ଗାଉଥିବେ ଗାନ ।
ଗଗନରୁ ଶଶୀ ସୁଧାସ୍ବଣୀ ସ୍ବଣି କରୁଥିବେ ବରପଣ,
ହୋଇଗଲେ ସ୍ବର୍ଗ ହୋଇବ ସେମାଞ୍ଚ ହରଷି ଉଠେ ପ୍ରାଣ ।

ଚନ୍ଦ୍ର— (ପ୍ରବେଶ)

ଅମିତା—ନମସ୍କାର ! ଅଜ୍ଞା ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହା ହା, ଲଜ୍ଜା ଲଗୁନାହିଁ । ନମସ୍କାର ଅଜ୍ଞା ! ଭଲ ବୁଦ୍ଧି କଲୁ ତ ? ଏ ଛୁ ଛୁ, ଆରେ ଏଇଥିପାଇଁ ମନୁଠାରୁ ମହାଭରତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ଯାତ୍ରରେ କହିଛି, “ଦ୍ଵି ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରଳୟକାରୀ” !

ଅମିତା—ମୁଁ ତ କିଛି ଭୁଲ କରି ନାହିଁ ।

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହା ହା, ଭୁଲ କରି ନାହିଁ । ଭାରି ଭଲ କରିଛୁ—ନୁହେଁ
ଆଉ କଣ ? ଭାରି ବିଚାରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରି ହାତ ପାଶ—

ଅମିତା—ମୁଁ ତ କାହାର ବିଷୟରେ କୌଣସି କଥା କହୁ ନାହିଁ ।

ଅମ୍ବୁଶ୍ୟାତା ହେଉଛି ହୃଦୟ ଧର୍ମର କଳଙ୍କ, ଏ କଥା ତ ମହାତ୍ମା
ପ୍ରବୃତ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ବା କି ଭୁଲ କରିଛି !

ଚନ୍ଦ୍ର—ଆହା, କି କଥା କି ! ଆଉ ଏଇ କାରଣରୁ ଉପିମାନେ ଘ୍ନୀ,
ଶୁଦ୍ରକର ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ ନିଷେଧ କରିଥିଲେ । ଘ୍ନୀକୁ ଶିକ୍ଷା
ଦେବାକୁ ପେଟ ମାନେ ଇନ୍ଦ୍ରେ ଘର କରୁଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ମୁହଁରେ
ଚୁନ କଳା ବୋଲି ନିଆଁ ପାଉଁଶ ଭାଲି ଦିଅ । ଆଉ
ତୁମମାନଙ୍କ ପରି ଯଥେଚ୍ଛାପୁରଣୀମାନଙ୍କୁ ଉଗବାନ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର
ଶମନ ସଦନକୁ ପଠେଇ ଦିଅନ୍ତୁ । [ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଅମିତା—[ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ପଦାବରଣ କରି] ସତେ କଣ ମୁଁ ଭୁଲ
କରିଛି ? କଣ ଭୁଲ କରି ? କାହାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ—କିଏ କହୁବ
ମୁଁ ଭୁଲ କରିଛି କି ନାହିଁ, [ପ୍ରସ୍ଥାନ]—[ସେଇ] କର୍ମୀମାନେ
କହୁଥିଲେ, ସେ ଆଜି ଚାଲିଯିବେ ବୋଲି, ସେଦିନ ମୂଳାଶଙ୍କ
ଘ୍ନୀ କହୁଥିଲେ ସେ ନିଜ ଏତକବେଳେ ଏଠିକି ଚାଲି
ଆସୁଛନ୍ତି ବୋଲି । କାହିଁ ଆଜି ତ ଆସିଲେ ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ପ୍ରବେଶ) ଆପଣ ତାହାହେଲେ ଠିକ୍ ଆସି
ଯାଇଛନ୍ତି । ଆଜି ମୁଁ ଚାଲି ଯାଉଛି, ସମୟେ ସମୟେ ଆପଣଙ୍କର
କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଜଣାଇବେ ।

ଅମିତା—ଉପବାସରେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆଉ ଦୁଇ ଦିନ
ଏଠି ରହୁନାହାନ୍ତି ? ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେଇଥିଲେ ଭଲ
ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ବିଶ୍ରାମ ନେବାର ତ ଉପାୟ ନାହିଁ ଅମିତା ଦେବୀ !
 ଚୁକେରା କରୁଥିଲେ ଅବା ଛୁଟି ମାଗିଥାନ୍ତି । ଏ ଯେ ବିନା
 ବେତନରେ ଚାକିରୀ । ଏଥିରେ ଛୁଟି, ବିଶ୍ରାମ କିଛି ନାହିଁ ।

ଅମିତା—ଏଇ ବିରାମ ବିଦ୍ଵାନ କର୍ମମୟ ରାଜ୍ୟରେ କ'ଣ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ
 ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ? ମୁଁ ତ ଭାବେ ଗଭୀର ଦୁଃଖରୁ ଯେଉଁ
 ଅନୁଭୂତ ଜାଗେ ତାହା ହିଁ ଦିଏ ଆନନ୍ଦ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଆଜି ଏଇ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ଭାବିଲା ବେଳେ ମୋର
 ମନେ ପଡୁଛି ଠିକ୍ ଏ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଥମ ଆସିବା ଦିନ
 ଦେଖିଥିଲି ଗୋଟିଏ ମନୋହର ସ୍ଵପ୍ନ—।

ଅମିତା—ଆପଣ ଯଦି ମତେ ସହକର୍ମିଣୀ କରି ନିଅନ୍ତେ—।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—ତୁମକୁ ମୋର ସେ ବନ୍ଧୁର ପଥର ପଦଚୁରଣୀ
 କରିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ଅମିତା ଦେବୀ !

ଅମିତା—ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଯେଉଁପରି ଅଲୌକିକ ଭାବରେ କଲ୍ପନା
 କରିଛି ମୁଁ ଦେଖିବାକୁ ଚାହେଁ ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ସେଇପରି
 ଅଲୌକିକ ଭାବରେ । ସଂସାରଭିତରେ, ସହଜ ଭାବରେ
 ଆପଣଙ୍କୁ ପାଇବାକୁ କଲ୍ପନା କରେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଚାହେଁ
 ଆପଣଙ୍କୁ ଦୂରରୁ । ଆପଣଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି
 ହୁଏ ତ ଶେଷ ଜୀବନରେ ଦିନେ କେବେ ଆପଣଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ
 ସହକର୍ମିଣୀ ହୋଇ ପାରିବି, ଏ ଆଶା ଅଛି, ଆପଣ ଭୟ କରିବେ
 ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ସଂସାରର ସୁଦୃଢ଼ କକ୍ଷ ଭିତରେ ଦେଖିବାକୁ
 ଚାହେଁ ନାହିଁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—[ହସି] ଓହୋ ! ଆପଣ ମତେ ଏକବାରେ ମହାପୁରୁଷ କରି
 କଲ୍ପନା କରି ସାରିଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଆପଣ ଭାବିବା ଉଚିତ
 ଯାହାକୁ ନର ଦେହ ଥାଏ ଦେବତା ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି ହୁଏ ତ

ତା'ଠି କିଛି ନାହିଁ । ସେ ଭଲ ମନ୍ଦ, ଆଲୋକ ଅନ୍ଧାର; ସ୍ବଚଳିତା ଓ ଦୁର୍ବଳତା ପଥ ଦେଇ ଗଢ଼ି ହୋଇ ଅସିଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ଅତି ପାଖରେ ପାଇ ପରେ ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଚୁଟିକିଲେ ?

ଅମିତା—ମୁଁ ସେ ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ ? ଆପଣଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭାବରେ କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତି ସେଇ ଭାବରେ ହିଁ ଚାହେଁ ପ୍ରତି ସ୍ଥାନରେ । ମୁଁ ଚାହେଁ ଦୂରରୁ— ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ହସି ପରିହାସ ଛଳନାରେ) ନିକଟରେ ଯାଇ ଅନ୍ୟ କେହି ଯଦି ମତେ ଆୟତ୍ତ କରି ନିଏ ?

ଅମିତା—ସେ ଭୟ ମୋର ନାହିଁ, ମୁଁ ଜାଣେ ଆପଣ କାହାଣୀ ଆୟତ୍ତାଧୀନ ନୁହଁନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ହସି) ତୁମେ ମତେ ଏକାନ୍ତ ନିର୍ଲିପ୍ତ କରି ଥୋଇ ଦେଲ । କିନ୍ତୁ ଏଇ ପ୍ରଶଂସାହିଁ ମତେ ଲିପ୍ତ କରି ଥୋଇ ଦେବାକୁ ଅରମ୍ଭ କଲଣି । ଦର୍ଶନ କରେ କଣ ?

ଅମିତା—(ପାଶୁକୁ ବୁଝି ଅସି) ଆପଣଙ୍କୁ କି ଏକ ପୁଣ୍ୟସ୍ଥଳ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଦେଖି ପୂଜା ଦେଇଥିଲି ମନେ ମନେ । ଆଜି ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ମାରୁଛି ଆଶୀର୍ବାଦ । ଆପଣଙ୍କ କର୍ମମୟ ଶକ୍ତିର ଦ୍ବାର ଦେଶରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଯେପରି ଚୈତ୍ରସି ସମୟରେ ଠିଆ ନ ହୁଏ, ସେଇ ଶକ୍ତି ଆପଣ ହିଁ ମତେ ଦିଅନ୍ତୁ ।

ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ—(ହସି) ଆଜ୍ଞା, ତାହା ହିଁ ହେଉ -
'ଜୟ ଭାରତ ଜୟ' ଇତ୍ୟାଦି ।

[ନେପଥ୍ୟ ଗୀତ] (ଇନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଅମିତା କଲ୍ୟାଣ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀଗଣ ସ୍ଥୋଗନ ଓ ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

—ପରଦା—

—ଶେଷ—

Printer

Banamali Misra

NABA BHARAT PRESS

CUTTACK.

1947

